

Betænkning

om

Erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning

Afgivet af det af
justitsministeriet den 16. januar 1968
nedsatte udvalg

BETÆNKNING NR. 801

1977

ISBN 87-503-2127-7
Ju 00-8-bet.

Indhold.

Udvalgets nedsættelse og hidtidige arbejde	5
Resumé	6
Kap. 1. Erstatningsreglernes historie, udvikling og kritik	10
Kap. 2. Fremmed og international ret	18
Kap. 3. De ansvarspådragende indgreb og retsfølger	24
Kap. 4. Nedsættelse og udelukkelse af erstatning	30
Kap. 5. Strafforfølgningens udfald	35
Kap. 6. Fremgangsmåde m. v.	41
Kap. 7. Skaden og tabet	44
Udvalgets lovudkast (retsplejeloven)	52
Bemærkninger til lovudkastet	53
Færdselsloven, lovudkast og bemærkninger	57
Mindretallets udtalelse og lovudkast	59
Bilag 1. Lov nr. 52 af 5. april 1888	65
Bilag 2. Erstatningsbestemmelser, i retsplejeloven, af 1916	67
Bilag 3. Lov nr. 209 af 23. juli 1932 (retsplejelovens kapitel 93 a)	70

Udvalgets nedsættelse og hidtidige arbejde.

Den 16. januar 1968 nedsatte justitsministeriet udvalget med den opgave at gennemgå og fremkomme med forslag til revision af bestemmelserne i retsplejelovens 4. bog, 2. og 3. afsnit. Ved skrivelse af 12. september 1968 anmodede justitsministeriet udvalget om endvidere at behandle reglerne i retsplejelovens kapitel 93a om oprejsning i anledning af strafferetlig forfølgning:

Udvalget fik følgende sammensætning:

Landsdommer Povl Hansen (formand),
Retspræsident E. Caspersen,
Højesteretssagfører Mogens Christensen,
Politimester Erik Christensen,
Rigsadvokat Per Lindegaard,
Landsdommer Frank Poulsen,
Politimester A. V. Sørensen.

Som sekretær for udvalget fungerede byretsdommer Ib Dalgas Rasmussen.

Efter afgivelse af delbetænkningen om anholdelse og varetægt ønskede E. Caspersen og Frank Poulsen at udtræde. I deres sted udpegedes den 21. november 1974 henholdsvis byretsdommer Ib Dalgas Rasmussen, der samtidig fratrådte som udvalgets sekretær, og kontorchef (nu politimester) Tage Bækgård.

Som sekretær udpegedes lektor Hans Gammeltoft-Hansen.

Udvalget har indtil afgivelsen af denne betænkning afholdt 84 møder.

Den 27. september 1971 afgav udvalget delbetænkning om efterforskning i straffesager m. v. (betænkning 622/1971). I delbetænkningen foretog udvalget en almindelig gennemgang af reglerne i retsplejeloven kapitlerne 70, 74 og 75. Samtidig behandlede spørgsmålene om børns og unge menneskers

stilling i straffesager og om klager over politiet. Spørgsmålet om klager over politiet er nu løst ved lov nr. 325 af 13. juni 1973, der i retsplejeloven har indført kapitel 95b (§§ 1019-1019 n) om undersøgelse af klager over politiet.

Den 10. oktober 1974 afgav udvalget delbetænkning om anholdelse og varetægt (betænkning 728/1974). I denne delbetænkning foretog udvalget en gennemgang af bestemmelserne i retsplejeloven kapitlerne 71 og 72 samt § 1002, stk. 1 og 2, og §§ 1003-1005 i kapitel 90.

Efter at de to delbetænkninger samlet havde været udsendt til høring, deltog udvalgets medlemmer i to møder med repræsentanter for justitsministeriet og nogle af de hørte instanser, hvorunder de afgivne udtalelser drøftedes.

I nærværende betænkning behandler udvalget reglerne om oprejsning i anledning af strafferetlig forfølgning og fremsætter udkast til en ny affattelse af bestemmelserne i retsplejelovens kapitel 93 a (§§ 1018a-1018 m) samt færdselslovens § 133.

Det er udvalgets hensigt efter afgivelsen af denne delbetænkning at fortsætte gennemgangen af de særlige retsmidler under efterforskningen i straffesager: besigtigelse (kapitel 67), beslaglæggelse og telefonaflytning (kapitel 68), ransagning (kapitel 69), beslaglæggelse af sigtedes formue m. v. (kapitel 73) og personundersøgelser (kapitel 73 a). Endvidere har justitsministeriet ved skrivelse af 23. oktober 1975 anmodet udvalget om at behandle reglerne i retsplejeloven §§ 731 og 732 om forsvarerbeskikkelse. Udvalget har indledt drøftelserne af dette spørgsmål.

København, den 10. december 1976.

Povl Hansen.

Tage Bækgård.

Erik Christensen.

Mogens Christensen.

Per Lindegaard.

Ib Dalgas Rasmussen.

A. V. Sørensen.

Hans Gammeltoft-Hansen.

Resumé.

I *kapitel 1* opridses baggrunden for indførelsen af særlige erstatningsregler vedrørende strafforfølgningsskader i dansk ret, reglernes udvikling og den kritik, der har været rettet imod dem. Initiativet blev i 1878 og det følgende årti især taget og fulgt op af *N. F. Schlegel*, hvilket resulterede i lov nr. 52 af 5. april 1888 om Erstatning for uforkyndt Varetægtsfængsel og Straf m. v. Retsplejeloven af 1916 afløste med bestemmelser om erstatning for anholdelse, varetægt, beslag og udstået straf 1888-loven, hvis grundprincipper blev fastholdt med enkelte udvidelser og formelle ændringer. I årene efter retsplejeloven fremkom forskellige kritiske bidrag til diskussionen, og i 1929 nedsattes et udvalg, der året efter fremsatte forslag om en række ændringer af bl. a. retsplejelovens erstatningsregler. Forslaget dannede i noget ændret skikkelse grundlag for lov nr. 209 af 23. juli 1932, hvorved retsplejelovens kapitel 93 a indføjedes; en væsentlig udvidelse af ansvarsområdet bestod i, at der åbnedes mulighed for at opnå erstatning for besigtigelse, ransagning, beslaglæggelse samt varetægts- og anholdelsessurrogater. Bortset fra en formel ændring i 1948 skete den næste ændring af retsplejelovens kapitel 93 a ved lov nr. 164 af 31. maj 1961. I perioden forinden var der blevet ydet teoretiske bidrag af bl. a. *Hurwitz* og *E. Munch-Petersen*. 1961-ændringen indeholdt enkelte mindre udvidelser af erstatningsområdet i form af begrænsning af erstatningsudelukkelsesgrundene. Siden 1961-loven har både de materielle og de formelle erstatningsregler samt størrelsen af de tildelte erstatningsbeløb været udsat for kritik fra såvel teoretisk som politisk hold. Linien i dansk ret siden 1888-loven viser en stadig udvidelse af adgangen til at opnå erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning. Visse spørgsmål har herunder gang på gang været debatteret; det gælder i særlig grad omfanget og arten af de indgreb, der kan give anledning til erstatning eller anden oprejsning, samt reglen om,

at erstatning ikke skal gives, såfremt der også efter frifindelse eller påtaleopgivelse fortsat består en formodning om den erstatningssøgendes skyld i de påsigtede forhold (den såkaldte »skyldformodningsregel«).

Kapitel 2 indeholder en kort oversigt over, hvorledes de centrale spørgsmål vedrørende erstatning for straffeprocessuelle indgreb og strafferetlige retsfølger er løst i Norge, Sverige, England, Vesttyskland, Østrig og Frankrig. Endvidere omtales de pågældende bestemmelser i den europæiske menneskerettighedskonvention. Gennemgangen af fremmed ret viser en betydelig uensartethed i reguleringen af selve ansvarsgrundlaget (objektivt ansvar, culperegler, billighetserstatning), omfanget af de ansvars-pådragende indgreb og retsfølger (varetægt, anholdelse og andre processuelle tvangsmidler, øvrige strafforfølgningsskader, straf og andre retsfølger), erstatningsudelukkelses- og nedsættelsesgrundene (skyldformodning, erstatningssøgendes egen foranledning af indgrebet eller foranstalningen), samt den processuelle fremgangsmåde ved kravets fremsættelse og behandling; også andre afvigelser kan påpeges. Det er derfor ikke muligt at fremhæve en generel udvikling eller retstilstand inden for de vesteuropæiske retssystemer på dette område. På enkelte punkter (f. eks. vedrørende skyldformodningsreglen og mulighed for erstatning efter påtalefrafald eller domfældelse til en mindre indgribende sanktion) kan der hentes inspiration og erfaring i nogle af de fremmede retssystemer.

I *kapitel 5* drøftes spørgsmålet om, hvilke indgreb og retsfølger, der efter omstændighederne skal kunne begrunde et erstatningskrav, uanset at de ikke er forårsaget af fejl eller forsømmelser fra myndighedernes side. For så vidt angår de straffeprocessuelle indgreb foreslår udvalget en vis udvidelse i forhold til de gældende regler. En række kon-

krete efterforskningskridt (f. eks. konfrontationer, fotografering med indsættelse af billedet i fototek, personundersøgelser o. a.) inddrages under erstatningsområdet. Det samme gælder tilfælde, hvor sigtelsen ved myndighedernes foranstaltning er bragt til kundskab for en større kreds (f. eks. gennem en offentlig efterlysning). Derimod finder udvalget ikke, at risikoen for den skade, der eventuelt kan påføres ved den blotte sigtelse og en rutinemæssig afhøring af en mindre personkreds i forbindelse hermed, bør bæres af det offentlige. Den nærmere afgrænsning af, hvilke straffeprocessuelle indgreb, der efter omstændighederne kan begrunde et erstatningskrav, overlades til praksis; i lovforslaget gives der med ordet »indgreb« udtryk for, at det skal dreje sig om efterforskningsforanstaltninger af en vis konkret indgribende karakter. For så vidt angår strafferetlige foranstaltninger er det udvalgets opfattelse, at enhver strafferetlig retsfølge, som efter genoptagelse viser sig at have været uforskyldt, bør kunne give grundlag for erstatning. Udvalgets flertal foreslår endvidere en graduering af ansvarsgrundlaget, således at erstatning for anholdelse, varetægt og alle strafferetlige retsfølger ydes på objektivt grundlag, mens de øvrige straffeprocessuelle indgreb giver mulighed for at opnå erstatning efter en friere bedømmelse. Denne graduering svarer i princippet til den nuværende retstilstand. Endelig foreslås det, at en ny regel indføres, hvorved der skabes hjemmel for at behandle et erstatningskrav, der fremsættes under udtrykkelig henvisning til myndighedernes fejl eller forsømmelser (culpa-krav), efter samme processuelle regler som de øvrige erstatningskrav.

Når de erstatningsbegrundende foranstaltninger og ansvarsgrundlaget er fastlagt, må der foretages visse korrektioner gennem de såkaldte nedsættelses- eller udelukkelsesgrunde; dette spørgsmål drøftes i *kapitel 4*. En betydningsfuld ændring i forhold til den gældende retstilstand består i udvalgets forslag om afskaffelse af reglen om udelukkelse af erstatning på grund af fortsat formodning om den erstatningssøgendes skyld i det påsigtede forhold. Denne regel - der finder sin teoretiske begrundelse i de forskellige bevisbyrderegler inden for henholdsvis straffepro-

cessen og civilprocessen - skaber i praksis to klasser af frifindelser: de frifindelser, der giver grundlag for erstatning, og de frifindelser, hvor erstatning ikke opnås på grund af skyldformodningsreglen. Dette (ofte kritiserede) forhold - som i øvrigt ikke genfindes ved erstatning for udstået straf - finder udvalget uacceptabelt, og reglen foreslås derfor afskaffet. Den anden årsag til udelukkelse (eller nedsættelse) af erstatning er efter gældende ret den erstatningssøgendes egen foranledning af det indgreb eller den foranstaltning, for hvilken der nu kræves erstatning. Efter en gennemgang af den hidtidige praksis på dette område når udvalget frem til den opfattelse, at denne udelukkelses- eller nedsættelsesgrund bør opretholdes i det væsentlige i sin nuværende skikkelse. Der ydes en række fortolkningsbidrag til bestemmelsen - især gennem jævnføring med den civile erstatningsrets principper vedrørende skadelidendes »egen skyld« og det påvises nærmere, i hvilket omfang der i praksis sker sammenfald mellem udelukkelse på grund af henholdsvis »skyldformodning« og »egen skyld«. Kapitellet afrundes med en kort drøftelse af muligheden for under særlige omstændigheder at lade afkortning i en idømt straf træde i stedet for erstatning; udvalget finder dog ikke anledning til at foreslå en regel herom.

I *kapitel 5* drøftes spørgsmålet om den efterfølgende konstatering af, at den pågældende foranstaltning var uforskyldt, uberettiget eller ulovlig - alt efter hvilket kriterium der vælges. Udvalget finder ikke anledning til at fravige den hidtidige ordning, hvorefter det som altovervejende hovedregel er strafforfølgningens udfald (især frifindelse og påtaleopgivelse), der udløser erstatningsansvaret. En særlig bestemmelse om ansvar for ulovlige indgreb anses for overflødig; dels synes den nuværende bestemmelse herom (retsplejeloven § 1018 a) kun sjældent at være blevet anvendt i praksis, og dels vil de foreslåede bestemmelser om culpa-krav og billigheds'erstatning opfange de få tilfælde, hvor erstatning for et ulovligt indgreb ikke ville kunne gives på andet grundlag. De forskellige former for udfald af strafforfølgning opregnes, og det påvises, at udelukkelsesgrunden »egen skyld« i en række tilfældegrupper afskærer erstatning.

Med denne indskrænkning bør enhver frifindelse eller påtaleopgivelse efter udvalgets opfattelse kunne udløse et objektivt erstatningsansvar for det uforskyldte indgreb, bortset fra frifindelse på grund af tiltaltes utilregnelighed. Undtagelsesvis bør man dog også åbne mulighed for erstatning, selvom strafforfølgningen er endt med domfældelse eller påtalefrafald, såfremt den idømte sanktion står i misforhold til de under sagen anvendte indgreb (f. eks. hvor 8 måneders varetægt efterfølges af 4 måneders fængsel). Denne udvidelse af ansvarsgrundlaget - der dog delvis kendes også i den nuværende praksis - foreslås lovfæstet i form af en fakultativ bestemmelse, og der anføres en række momenter, som bør tages i betragtning ved udøvelsen af skønnet over, hvorvidt erstatning bør tilkendes i disse specielle tilfælde. Hertil føjes et forslag om en billighedsregel med henblik på de ganske særlige situationer, hvor der kan være trang til at yde erstatning, til trods for at de i loven beskrevne betingelser ikke er opfyldt. Tilsvarende synspunkter finder - i lidt forenklet form - anvendelse ved erstatning for uforskyldt straf, dog således at erstatningstilkendelsen her altid sker efter en obligatorisk regel.

Reglerne om den formelle fremgangsmåde ved fremsættelsen og behandlingen af erstatningskravet omhandles samlet i *kapitel 6*. Den gældende regel om, at erstatningskravet skal fremsættes i umiddelbar tilslutning til den frifindende afgørelse, foreslås ophævet og erstattet af en bestemmelse om, at kravet kan rejses senere inden for en frist på normalt to måneder. Endvidere findes det hensigtsmæssigt at styrke anvendelsen af den administrative behandling af erstatningssagen, således at alle krav først undergives en administrativ prøvelse. I tilfælde af helt eller delvis afslag indbringer anklagemyndigheden sagen efter den erstatningssøgendes begæring for den underret, hvor straffesagen eventuelt har været pådømt. Såfremt sagen ikke har været pådømt ved underretten - fordi det drejer sig om en nævningesag, eller fordi påtalen opgives eller frafaldes - indbringer anklagemyndigheden sagen for underretten i den retskreds, hvori det pågældende indgreb er blevet besluttet eller ved den erstatningssøgendes hjemting. Som i

gældende ret bør sagen behandles i straf fetsplejens former. Det foreslås dog, at pådømmelsen sker uden medvirken af lægdommere. Ved afskaffelsen af skyldformodningsreglen mindskes betydningen af lægdommerelementet afgørende; sagen antager i højere grad karakter af en almindelig civilretlig erstatningssag, hvor medvirken af lægdommere ville være en afvigelse fra det normale. Hertil kommer, at det efter den foreslåede tidsmæssige adskillelse af erstatningssagen og den oprindelige straffesag kan være praktisk vanskeligt eller umuligt at få de samme lægdommere, som medvirkede ved straffesagens behandling, til at deltage i påkendelsen af erstatningskravet. Ud over det nævnte foreslås der en række mindre ændringer i de formelle bestemmelser, hovedsageligt ophævelse af regler, som findes overflødige.

Kapitel 7 omhandler nogle særlige spørgsmål vedrørende skader og tab i forbindelse med strafforfølgning. Erstatningsdækningen udstrækkes til alle tilfælde af ikke-økonomiske skader, og bestemmelsen herom foreslås i det væsentlige udformet i overensstemmelse med den almindelige regel i ikrafttrædelsesloven § 15, stk. 1. De gældende regler, hvorefter politimesteren kan udstede en erklæring om, at en foranstaltning eller selve strafforfølgningen har vist sig at mangle grundlag og ikke har været forskyldt ved sigtedes eget forhold, foreslås ophævet; forslaget støttes af politimesterforeningen, som bl. a. påpeger, at erklæringer af denne art vil kunne afgives også uden særlig lovhjæmmel. Som grundlag for overvejelserne vedrørende erstatningsniveauet og til belysning af de økonomiske konsekvenser af de foreslåede udvidelser af erstatningsansvaret har udvalget anvendt og indhentet en række oplysninger om praksis vedrørende udmålingen af erstatningsbeløbene. En del af dette materiale fremlægges, selvom det ikke giver mulighed for en nærmere påvisning af erstatningsniveauets størrelse eller udvikling. Hvor det fremsatte krav afvises af administrationen, henhører erstatningsfastsættelsen under domstolene, der - ligesom i de mange andre arter af erstatningssager, som afgøres af domstolene - i nogen grad må følge udviklingen på andre områder. På denne baggrund mener udvalget ikke at

burde stille forslag om selve erstatningsudmålingen. Afslutningsvis drøftes muligheden af at optage en bestemmelse om erstatning for skader, der i anledning af strafforfølgning påføres ikke-sigtede personer. Et forslag herom afvises imidlertid af udvalgets flertal, som finder, at spørgsmålet bør løses i sammenhæng med de generelle regler om det offentlige erstatningsansvar.

I tilslutning til de foreslåede ændringer i retsplejeloven foreslås også *færdselslovens* §

133 ændret. Selv om erstatning for ufor- skyldt inddragelse eller frakendelse af førerretten i anledning af strafforfølgning principielt er hjemlet allerede ved retsplejelovens bestemmelser - der omfatter alle strafforfølgningsindgreb - findes det hensigtsmæssigt og mest oplysende, at der i færdselsloven bibeholdes en særlig erstatningsbestemmelse. Den foreslåede bestemmelse er udformet som en ren henvisningsregel til retsplejelovens kapitel 93 a.

Kapitel 1.

Erstatningsreglernes historie, udvikling og kritik.

Tanken om et særligt ansvar for skader, der uforskyldt påføres ved strafforfølgning, er af ældre dato. Allerede i slutningen af det 18. århundrede gjorde fremtrædende jurister og kriminalister i England, Frankrig og Italien sig til talsmænd for sådanne synspunkter. Koncist og udtryksfuldt sammenfattede *Bentham* (1748-1832) opfattelsen således, at »an error in justice is already, by itself, a subject of grief, but that this error, once known, should not be repaired by proportional indemnification, is an overturning of the social order«.

Gennem det 19. århundredes første halvdel fortsatte diskussionen, især i Frankrig og Tyskland, uden dog at resultere i konkrete bestemmelser bortset fra enkelte schweiziske og italienske delstatslovgivninger. I 870'erne intensiveredes drøftelserne i Tyskland, bl. a. på de store Juristdage, og næde ad denne vej til de nordiske lande.

I Danmark kendte man på dette tidspunkt kun regler om almindeligt culpaansvar for den embedsmand, der ved pligtstridig adfærd i forbindelse med strafforfølgning havde forvoldt tab¹⁾. På initiativ af *N. F. Schlegel* blev spørgsmålet om et særligt erstatningsansvar taget op, dels i de nordiske juristmøders regie, og dels i Rigsdagens debatter, hvor *Schlegel* i tre på hinanden følgende samlinger i perioden 1885-88 fremsatte lovforslag om erstatning for uforskyldt

varetægtsfængsling.²⁾ Fremtrædende i disse debatter var (foruden *Schlegel*), *Goos*, *Nellemann*, *Getz*, *Uppström* og *Rump*. Drøftelserne påkalder sig særlig interesse, ikke blot fordi de danner baggrunden for indførelsen af særlige ansvarsregler om strafforfølgningsskader i dansk ret, men også fordi de anslår praktisk taget alle de temaer, hvorover debatten siden har udspillet sig.

Megen opmærksomhed blev - som naturligt var - ofret spørgsmålet om selve grundlaget for indførelsen af særegne ansvarsregler. Stillingtagen til dette spørgsmål indebar konsekvenser for såvel indførelsen af erstatningsregler som udstrækningen af ansvaret. *Schlegel* (og til dels *Getz*) opfattede erstatningsansvaret som hvilende på en interesseafvejning, der kunne minde om nødtrenglige betragtninger. Således fremhævede *Schlegel* i 1878, at »naar Staten i det Almenes Interesse fordrer Offre, bør den give den Enkelte, som lider derunder, Erstatning derfor«; han drog herved paralleller til bl. a. krigsskadeerstatninger, groshavari, ekspropriation, nedslagtning af kvægsyge besætninger o. a. I disse tilfælde skulle der - inden for visse grænser - ydes erstatning, til trods for, at der var tale om i øvrigt fuldt lovlige handlinger. Selv om erstatning for uforskyldt fængsling således ikke stødte an mod almindelige retsgrundsætninger, fandtes handlingernes karakter af at være lovlige dog at indebære

¹⁾ Jfr. Forordning ang. Rettens vedbørlige og hurtige Pleie, af 3. juni 1796, § 35.

²⁾ Se Nordisk Juristmøde 1878, Bilag VI; Nordisk Juristmøde 1884, Bilag IV og s. 135-166; Rigsdags-tidende 1885-86, Landstingets Forhandlinger, s. 344-368; 1886-87, Landstingets Forhandlinger, s. 28-30, 356-357, 590-600, Tillæg B, s. 93-96, 1739-1752; 1887-88, Landstingets Forhandlinger, s. 29-30, 121-129, 239-244, Folketingets Forhandlinger, s. 1097-1125, 4375-4400, Tillæg A, s. 2405-2408, Tillæg B, s. 1169-1176.

et krav om udtrykkelig lovhjemmel. - I senere tid (bl. a. hos *Hurwitz* og *E. Munch-Petersen*) fandt det samme grundsynspunkt, hvorefter en interesseafvejning i forhold til den skadegørende handlings iværksættelse skulle være afgørende, udtryk i en anden juridisk konstruktion: særligt ansvar for farlige handlinger. Retsåndhævelsen karakteriseredes som en »farlig bedrift«, hvis skadeforvoldelse ubetinget måtte erstattes af bedriftens udøver og interessebærer, dvs. staten som repræsentant for almenheden.

Mens de anførte opfattelser indebar en karakteristisk af erstatningen som et egentligt retskrav, der under visse betingelser kunne gøres gældende af skadelidende, blev det fra anden side (bl. a. *Goos*, *Nellemann* og *Rump*) hævdet, at de pågældende krav alene måtte opfattes som en billighedserstatning. Det kunne ikke afvises, at det efter omstændighederne måtte stille sig som rimeligt at yde en vis kompensation for de ufor skyldte skadevirkninger af strafforfølgningen. Opfattelser af denne art måtte føre til at henvise erstatningsspørgsmålet i videst muligt omfang til fakultative og stærkt skønmæssigt betonedede regler. - En senere udvikling af sådanne billighedssynspunkter nærmere sig gennem synspunktet »social forsikring« den ovennævnte opfattelse, hvorefter erstatningen snarere måtte betegnes som et egentligt retskrav. Allerede *H. Munch-Petersen* antydede dette synspunkt;¹⁾ og i nyeste tid har det været gjort gældende af *Bratholm*²⁾, at i en tid, hvor samfundet søger at beskytte borgerne mod at lide tab ved sygdom, invaliditet og mange andre ulykker, er det rimeligt, at det offentlige også påtager sig ansvaret for den ulykke, der består i at blive fængslet, skønt man er uskyldig.

Drøftelserne drejede sig oprindelig udelukkende om erstatning for frihedsberøvelse. *Schlegel* selv beskæftigede sig i sine indlæg og forslag alene med varetægtsfængsling. Om anholdelse hed det, at denne sag ikke »i Øjeblikket er moden til at tages med«; og erstatning for udstået straf byggede efter hans opfattelse på afvejn timer og afgrænsninger, der var så væsensforskellige fra varetægts erstatningen, at det ikke kunne anses for hensigtsmæssigt at sammenfatte de to problem-

kredse. Selv om drøftelserne på juristmødet i 1884 havde fremhævet erstatning for udstået straf som et problem af lige så påtrængende karakter som varetægts erstatningen, blev *Schlegels* afgrænsning af sit lovforslag til varetægtsfængsling opretholdt i landstingets drøftelser gennem alle tre samlinger. Først Folketingets behandling i 1887-88 foranledigede, at Lov nr. 52 af 15. april 1888 om Erstatning for ufor skyldt Varetægtsfængsling og Straf efter Dom m. v. kom til at indeholde en bestemmelse (§ 5) om udstået straf.

Alle var enige om, at erstatningskravet skulle knyttes til en senere frifindelse eller en opgivelse af påtalen af bevismæssige grunde. *Schlegel* og *Goos* pegede på, at også frifindelsen måtte bygge på beviset, ikke på manglende strafbarhed, foreldelse eller utilregnelighed o. a. Ligeledes lå det uimodsagt i alle forslag, at sigtedes egen foranledning af fængslingen måtte afskære ham fra erstatning. *Schlegel* understregede dog, at sigtedes adfærd i så henseende måtte indeholde et dadel værdigt moment. I landstingets drøftelser af dette spørgsmål foregreb *Nellemann* et af de store diskussionspunkter i den senere udvikling ved at påpege, at også sigtedes forhold forud for strafforfølgningen kunne udelukke erstatning for varetægtsfængsling. En vis afsvækkelse af denne erstatningsudelukkelsesgrund skete dog, da Folketinget i sin behandling indsatte bestemmelsen i 1888-loven, § 2, pkt. 2, hvorefter der kunne tilkendes en nedsat erstatning, såfremt sigtedes foranledning af fængslingen skyldtes frygt, forvirring eller undskyldelig misforståelse.

Et væsentligt led i drøftelserne var spørgsmålet om sigtedes skyld i det påsigtede forhold. I sit oplæg til juristmøderne havde *Schlegel* fremhævet, at der herom kun fandtes to løsninger: Enten måtte frifindelsen i sig selv være tilstrækkeligt til at udløse erstatningskravet, eller også måtte sigtede positivt være i stand til at godtgøre sin uskyld. Selv anså *Schlegel* den første løsning for at være rimeligst; den frifundne burde i enhver henseende betragtes som uskyldig, og en modsat regel ville indebære, at reelt uskyldige personer ville blive berøvet erstatning. På det senere juristmøde i 1884 var det den

¹⁾ Retspleje og Kultur, Københavns Universitets Festskrift (1913), s. 38 ff.

²⁾ *Anders Bratholm*, Erstatning til uskyldig fængslede (1961), s. 12 f.

gennemgående opfattelse, at erstatning kun burde gives, såfremt sigtede beviste sin uskyld, eller fængslingen havde været ulovlig. Ved fremsættelsen af sit lovforslag skiftede *Schlegel* selv signaler, således at uskylden krævedes bevist, eller dog ethvert spor af mistanken måtte anses for fjernet. Også på dette punkt fik Folketingets behandling imidlertid indflydelse på udformningen, således at bestemmelsen - med ordene: »... har Krav på ... Erstatning ... , naar det efter de fremkomne Oplysninger maa antages, at han er uskyldig i den Forbrydelse, hvorfor han er fængslet« (§ 1, stk. 1) - fik en lidt afsvækket udformning, der pegede i retning af den nugældende skyldformodningsregel (retsplejeloven § 1018 b, stk. 1, nr. 1).

Lov nr. 52 af 5. april 1888 (gengivet som Bilag 1) indeholdt følgende hovedpunkter:

a) Kun varetægtsfængsling og udstået straf kunne komme i betragtning som ansvarspådragende.

b) Frifindelse eller opgivelse af påtalen af bevismæssige årsager kunne udløse erstatningen. - Selv om frifindelse på grund af utilregnelighed ikke nævntes udtrykkeligt i loven, blev erstatning alligevel anset for udelukket i disse tilfælde (jfr. HRT 1899, s. 528).

c) Også ulovlig fængsling blev delvis anset for erstatningsgrund (§ 1, stk. 2).

d) Sigtedes egen foranledning af fængslingen var erstatningsudelukkende eller under særlige omstændigheder nedsættende (§ 2).

e) Sigtedes uskyld skulle findes antageliggjort efter de fremkomne oplysninger (§ 1, stk. 1).

f) Godtgørelse kunne tillige gives for lidelse og tort.

I perioden mellem 1888-loven og retsplejeloven af 1916 var de teoretiske bidrag til erstatningsdiskussionen sparsomme. Nævnes skal kun to artikler af *H. Munch-Petersen*

fra 1913¹⁾. Udover de oven for omtalte betragtninger vedrørende selve erstatningsgrundlaget beskæftigede han sig hovedsageligt med erstatningsudelukkelsesgrundene. Skyldformodningsreglen foreslog han afskaffet; og om sigtedes egen foranledning af frihedsberøvelsen hedder det, at der må være tale om andet og mere end dette, at han med rette har været under mistanke for det påsigtede forhold. Visse kvalificerende omstændigheder må foreligge, før der kan blive tale om at afskære erstatning. Som eksempel på en sådan kvalificerende omstændighed nævnes en sag, hvor en for brandstiftelse sigtet person under undersøgelsen urigtigt benægtede, at han skulle have frarådet at anvende sprøjter i forbindelse med slukning af en brand. - Ganske det samme synspunkt blev senere taget op af *Helge Hoff*,²⁾ der som et andet eksempel anførte sigtedes nægtelse af at give oplysninger, der kunne have rensset ham straks. *Bratholm* generaliserede tanken ved at hævde, at sigtedes adfærd måtte være af en vis »klanderverdig« karakter,³⁾ og i nyeste tid er opfattelsen videreudviklet af *Gammeltoft-Hansen*, som peger på, at sigtedes handling i overensstemmelse med almindelige erstatningsregler må kunne karakteriseres som culpøs for at bevirke udelukkelse eller nedsættelse af erstatningen.⁴⁾

I sine lærebøger⁵⁾ fremsatte *H. Munch-Petersen* lignende synspunkter omend i en mere forenklet form, idet han nu konsekvent hævdede, at sigtedes adfærd forud for undersøgelsen ikke kunne have virkning som »egen skyld«.

Retsplejeloven af 1916 indeholdt fire materielle bestemmelser om erstatning for skade forvoldt ved strafforfølgning: § 778 (anholdelse), § 792 (varetægt), § 799 (beslag) og § 988 (udstået straf). De trykte forarbejder til disse bestemmelser er af beskedent omfang, hvilket vel forklares af de relativt ringe afvigelser, der skete i forhold til 88-lovens system.

Hovedbestemmelsen var § 792 om varetægtserstatning. Udover redaktionelle ændringer indeholdt den tre afvigelser fra

¹⁾ UfR 1913 B, s. 161 ff; Retspleje og Kultur, Universitetets Festskrift (1913), s. 38 ff.

²⁾ UfR 1949 B, s. 243 ff.

³⁾ *Anders Bratholm*, op.cit., s. 47 f.

⁴⁾ *Hans Gammeltoft-Hansen*, *Varetægtsfængsling* (1976), s. 307.

⁵⁾ *H. Munch-Petersen*, *Den Danske Retspleje V* (1918 og 1926).

1888-loven. Den ulovlige varetægt blev medtaget i generel form svarende til den nugældende § 1018 a. Skyldformodningsreglen antog sin nuværende karakter, således at erstatning som udgangspunkt skulle gives, »medmindre de fremkomne Oplysninger dog giver begrundet Formodning for, at han er skyldig i den Forbrydelse, hvorfor han var fængslet«. Heri lå, at det var det offentlige, der måtte bære bevisbyrden for, at der - trods en frifindende dom - kunne være en sådan sandsynlighed for sigtedes skyld, at han ikke burde tilkendes erstatning.¹) - Endelig blev der under Rigsdagens behandling indsat en passus, hvorefter erstatning udelukkes ved frifindelser på grund af utilregnelighed, eller hvor sigtede på nærmere angivet måde var tidligere straffet.²)

I bestemmelsen om udstået straf (§ 988) præciseredes det, at straffen skulle være bortfaldet efter anke eller genoptagelse. Endvidere indførtes en bestemmelse om sigtedes tilbagebetaling af erstatningen i forbindelse med domfældelse i en genoptaget sag.

Endvidere blev (med bestemmelsen i § 778) anholdelse inddraget blandt de ansvars-pådragende strafforfølgningsskridt, således at den, som havde været anholdt »uden tilstrækkelig Grund« kunne opnå erstatning efter reglerne i § 792. Samtidig indførtes de særlige oprejsningserklæringer ved politimesteren, men kun for så vidt angik anholdelse.

Endelig blev der åbnet mulighed for efter reglerne i den borgerlige retspleje om arrest på gods at yde erstatning for tab, tort og kreditspilde som følge af uforskyldt eller ulovlig beslag på sigtedes formue (§ 799, jfr. §§ 641-643).³)

Om den processuelle fremgangsmåde fandtes et stort antal bestemmelser anbragt forskellige steder i retsplejeloven af 1916. Hovedsynspunktet var, at strafferetsplejens almindelige processuelle regelsæt også skulle omfatte erstatningssagerne. - Om det nær-

mere indhold af de pågældende processuelle bestemmelser henvises til reglerens indhold (jfr. Bilag 2).

I årene efter retsplejeloven fremkom forskellige kritiske bidrag til diskussionen. De fleste indlæg i denne periode kom fra *Troels G. Jørgensen*,⁴) der stillede forslag om ændring såvel af de materielle som de formelle regler. Den i retsplejeloven af 1916 indførte udelukkelsesregel vedrørende tidligere straffede kritiseredes skarpt. Skyldformodningsreglen blev foreslået opretholdt, men i en ændret formulering, der ikke ville knytte så betydeligt et odium til afslaget. Hertil foreslog *Troels G. Jørgensen* en meget væsentlig udvidelse af erstatningsområdet, således at alle velfærdstab, der måtte udspringe af strafforfølgningen, efter omstændighederne kunne dækkes. Blandt forslagene til den formelle fremgangsmåde bør fremhæves ønsket om hjemmel for anklagemyndigheden til at indgå bindende forlig, hvor erstatningskravet kan anerkendes.

I juni 1929 nedsattes et udvalg under ledelse af *V. Topsøe-Jensen* med den opgave at udarbejde forslag til forskellige ændringer i retsplejeloven. Udvalget afgav betænkning i februar 1930⁵) og stillede herunder forslag om en omredigering og samling af erstatningsbestemmelserne i et særligt kapitel 93 a. Forslaget indeholdt tillige nogle betydningsfulde afvigelser fra den hidtidige ordning.

Først og fremmest blev skyldformodningsreglen foreslået ophævet; argumenterne herfor var gentagelser af de synspunkter, der allerede forud for 1888-loven var blevet gjort gældende om dette spørgsmål. I stedet ville man indføre en vidtgående adgang til skønsmæssigt at afslå eller nedsætte erstatningen, når der i den pågældendes forhold forelå særlige omstændigheder, som kunne tale herfor. I sammenhæng hermed blev også særbestemmelsen om tidligere straffede personer foreslået ophævet. Det samme gjaldt

¹) Jfr. *Hurwitz*, *Den Danske Strafferetspleje* (1948), s. 783; *E. Munch-Petersen*, i *Festskrift til Henry Ussing* (1951), s. 405; cfr. *Axel Petersen*, *UfR* 1921 B, s. 286 f.

²) Jfr. *Rigsdagstidende* 1907-08, Tillæg B, sp. 2459.

³) Om almindelig beslaglæggelse blev der derimod ikke givet særlige erstatningsregler; se herved *UfR* 1921, 552 S, hvor erstatning blev givet under henvisning til, at beslaglæggelsen måtte anses for ulovlig.

⁴) *UfR* 1921 B, s. 209 ff; *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 1923, s. 46 ff; *Nordisk Tidsskrift for Strafferet* 1929, s. 255 ff, og 1930, s. 282 ff.

⁵) Jfr. *Rigsdagstidende* 1930-31, Tillæg A, sp. 4947-4960.

reglen om frifindelse på grund af utilregnelighed.

Endvidere foreslog man kredsen af erstatningsgivende foranstaltninger udvidet således, at foruden beslag tillige besigtigelse, ransagning, beslaglæggelse samt varetægts- og anholdelsessurrogater¹⁾ blev undergivet en fakultativ bestemmelse, hvorefter såvel formueskade som ideel skade kunne kompenseres. Inspirationen til dette forslag udgik fra den norske straffeprocesslov § 469, stk. 1, som også *Troels G. Jørgensen* havde inddraget i diskussionen. Så vidt som den norske bestemmelse, der gav mulighed for erstatning for alle tab, der måtte udspringe af strafforfølningen (jfr. s. 18), gik man dog ikke. I de tilfælde, der faldt uden for opregningen af de erstatningsgivende tvangsforanstaltninger, foreslog man en udvidet adgang til under visse betingelser at opnå politimesterens erklæring om, at strafforfølningen havde manglet grundlag og ikke været forskyldt ved sigtedes eget forhold (jfr. gældende retsplejelov § 1018 d, stk. 2).

Udvalgets forslag til processuelle bestemmelser svarede nogenlunde til den opbygning, der er gældende i dag. Særligt bør det fremhæves, at adgangen til administrativt at imødekomme erstatningskrav (jfr. gældende retsplejelov § 1018 h, stk. 2) indgik i forslaget.²⁾

Forslaget blev herefter behandlet i det stående retsplejeudvalg, der i en engageret udtalelse tog afstand fra forslaget om at lade skyldformodningsreglen (og særreglerne om frifindelse på grund af utilregnelighed og om tidligere straffede) afløse af en fakultativ bestemmelse.³⁾ Retsplejeudvalget tiltrådte herved en af 1929-udvalgets mindretal (*Lett*) afgiven udtalelse, hvori det påpegedes, at flertallets forslag opgav at formulere de fornødne regler i loven og henskød så at sige alt til domstolene.

Retsplejeudvalget foreslog, at man i begrundelsen for erstatningsafslag undlod direkte at udtale en skyldformodning, men anvendte en mere neutral formulering; forsla-

get blev gennemført (jfr. § 1018 h, stk. 5, i den gældende retsplejelov).

I øvrigt sluttede retsplejeudvalget sig til forslaget med undtagelse af et enkelt punkt vedrørende tillægsspørgsmål til nævninger om eventuel nedsættelse af erstatningen.

Højesterets flertal tiltrådte retsplejeudvalgets indstilling,⁴⁾ der i det væsentlige blev lagt til grund for lov nr. 209 af 23. juli 1932 (gengivet som Bilag 3), hvorved retsplejelovens kapitel 93 a indføjedes. De væsentligste nydannelser i denne lov var herefter følgende:

a) Udvidelsen af de erstatningsgivende foranstaltninger (§ 1018 c); også suspension fra virksomhed som sagfører (retsplejeloven § 137, stk. 1) blev inddraget i opregningen.⁵⁾ 1 modsætning til det oprindelige forslag gav bestemmelsen dog kun adgang til erstatning for formueskade, ikke godtgørelse for lidelse og tort.

b) Den udvidede adgang til at opnå erklæring fra politimesteren (§ 1018 d, stk. 2).

c) En adgang for justitsministeren til under særlige omstændigheder at meddele tidligere straffede adgang til at søge erstatning (§ 1018 b, stk. 2 in fine).

d) Hjemmel for administrativ imødekomme af erstatningskravet (§ 1018 h, stk. 2).

e) Den særlige begrundelsesregel ved afslag på grund af skyldformodning (§ 1018 h, stk. 5).

f) En noget ændret udformning af de processuelle regler (§§ 1018 g—1018 m).

Som følge af, at man i 932-loven forlod henvisningssystemet, ifølge hvilket erstatning for anholdelse og udstået straf behandles efter reglerne om erstatning for varetægt, opstod der visse generelle afvigelser i forhold til den tidligere retstilstand, som næppe fuldt ud var tilsigtede. I teori og

¹⁾ Jfr. herved UfR 1929, 1024 H, hvor erstatning for rejseforbud blev anset for uhjemlet.

²⁾ En oversigt over forslagets hovedpunkter er givet af udvalgets sekretær, *Victor Hansen*. UfR 1930 B, s. 325 ff.

³⁾ Jfr. Rigsdagstidende 1930-31, Tillæg A, sp. 5185-5192.

⁴⁾ Jfr. Rigsdagstidende 1931-32, Tillæg B, sp. 2733.

⁵⁾ Derimod nævntes frakendelse af retten til at drive virksomhed som sagfører ikke og blev i praksis ej heller inddraget under erstatningsområdet i medfør af en analogi; jfr. UfR 1937, 778 H.

praksis antog man således, at udelukkelsesgrundene, skyldformodning og tidligere straf, måtte anvendes analogt på anholdelse. Ved erstatning for udstået straf førtes analogien ikke videre end til sigtedes egen foranledning af frihedsberøvelsen.¹⁾

I 1940 udsendte *Hurwitz* første udgave af *Den Danske Strafferetspleje*.²⁾ Med dette værk ydede *Hurwitz* ikke blot væsentlige bidrag til fortolkningen af retsplejelovens erstatningsregler, men fremsatte også adskillige retspolitiske forslag.

Han gjorde sig således til talsmand for en almindelig erstatningspligt (på linie med den norske bestemmelse i straffeprocenloven § 469, stk. 1) for den skade, som uforskyldt påføres en sigtet ved strafforfølgning. Individuelle oprettelseshensyn og en præventiv effekt over for misbrug af de processuelle tvangsmidler førte ham til dette standpunkt, over for hvilket erstatningspligtens eventuelt hæmmende virkning på strafforfølgningens effektivitet og udgiften til erstatningsudbetalingerne måtte vige.

Hurwitz retter også kritik mod den særlige erstatningsudelukkelse over for tidligere straffede. Ved frifindelse af andre grunde end beviset (f. eks. på grund af manglende påtaleret, eller fordi forholdet ikke findes strafbart) foreslår han en fakultativ erstatningsregel, i mangel af hvilken han anbefaler analog anvendelse af reglerne om bevismæssig frifindelse.

Endelig tager han afstand fra den af *H. Munch-Petersen* hævdede opfattelse, hvorefter sigtedes egen foranledning af varetægtsfængslingen ikke skulle kunne bestå i forhold forud for strafforfølgningen. Til støtte for sit modsatte standpunkt henviser *Hurwitz* både til lovmotiver, reale grunde og praksis.

I forbindelse med retsopgøret opstod problemet om erstatning for uforskyldt internering ved frihedsbevægelsens foranstaltning. Herom udfærdigedes der ved lov nr. 490 af 9. oktober 1945 regler, som formentlig til lige afspejler visse mere generelle træk i tidens opfattelse af spørgsmålet om kompensation for uforskyldt frihedsberøvelse. Hovedbestemmelsen (§ 1, stk. 1) giver ufor-

skyldt internerede personer ret til erstatning for formueskade, lidelse og tort. Ved anvendelsen af udtrykket »uforskyldt« synes der at være henvist til reglerne såvel om skyldformodning som om den interneredes egen foranledning af frihedsberøvelsen; retsplejelovens sondring på dette område ses altså ikke gennemført i interneringsloven. I stedet gives der i loven en særlig præcisering af, hvilke omstændigheder der udelukker, at interneringen kan anses for »uforskyldt« (medlemskab af visse organisationer, samarbejde og anden form for nationalt uværdig optræden). Af interesse er det også, at loven søger at standardisere erstatningsudmålingen for lidelse og tort, således at der gives et grundbeløb på 100 kr. samt 25 kr. for hver påbegyndt uge; i særtilfælde skal det dog være muligt at tilkende større beløb. - Den processuelle fremgangsmåde tildrager sig ingen interesse i dag; det kompetente organ var en række særlige oprejsningsnævn samt et ankenævn, alle bestående af jurister: en dommer, en forsvarer samt et medlem, der opfyldte betingelserne for at kunne beskikkes som dommer.

Ved lov nr. 276 af 9. juni 1948 skete der en ændring af retsplejelovens regler om den processuelle fremgangsmåde ved erstatningskravets fremsættelse (§ 1018 g, stk. 1). Den hidtidige bestemmelse om, at kravet under alle omstændigheder skulle fremsættes inden sagens optagelse til dom blev fraveget for andre sager end nævningsager, således at kravet også kunne fremsættes i umiddelbar forbindelse med domsafsigelsen. Ændringen skete efter henstilling fra Sagførerrådet, som havde påpeget, at den gældende regel fremkaldte mange ugrundede erstatningskrav, idet forsvareren kunne risikere at blive gjort personligt ansvarlig, dersom kravet efter en måske noget overraskende skyldvurdering og frifindelse ikke var blevet fremsat i tide. Ved ændringsloven indføjedes endvidere en passus om, at erstatningsspørgsmålet under alle omstændigheder bør påkendes af de samme dommere og domsmænd, som har afgjort straffesagen.

I en omfattende artikel i 1951 gjorde *E. Munch-Petersen*³⁾ spørgsmålet om forstæel-

¹⁾ Jfr. *Hurwitz*, op.cit., s. 780 og 787; *E. Munch-Petersen*, op.cit., s. 416 ff.

²⁾ Oprejsning i anledning af strafforfølgning omhandlede s. 767-793. Anden og tredje udgave udkom i 1948 og 1959, men indeholdt ikke væsentlige ændringer på dette punkt.

³⁾ Op.cit., s. 399 ff.

sen af sigtedes »egen skyld« til genstand for en dybtgående undersøgelse. En gennemgang af varetægtssagerne viste, at i retsopgørets landssviger- og værnemagersager var forholdets formodede kriminelle karakter i sig selv blevet anset for tilstrækkeligt til at statuere »egen skyld«. I almindelige straffesager var det på grund af de mangelfulde begrundelser vanskeligere at belyse spørgsmålet, men *Munch-Petersen* mente dog at kunne påvise lignende tendenser som i landssvigersagerne. Han konkluderede herefter, at praksis i sager om varetægtserstatning går ud på, at erstatning nægtes overalt, hvor sigtede ved sit forhold har været så nær den kriminelle streg, at det ville føles urimeligt, om staten skulle udrede erstatning.

For så vidt angik erstatning for udstået straf var lovgrundlaget anderledes, idet bestemmelsen herom (retsplejeloven § 1018 b, stk. 3 in fine) ikke nævnte erstatningsudelukkelse på grund af »egen skyld«. *Munch-Petersen* fandt dog også på dette område tendenser til at begrænse erstatningen på grund af tiltaltes egen adfærd.

Herefter fremsatte *Munch-Petersen* forslag om en almindelig regel omfattende både anholdelse, varetægt og udstået straf, hvorefter erstatning kan nægtes, såfremt der i den pågældendes forhold foreligger særlige omstændigheder, der taler imod tilkendelsen. Han fandt, at en sådan regel - der svarede til 929-udvalgets ovennævnte forslag - ville imødekomme det forefundne behov i praksis. Hertil føjer han den betragtning, at da den bredt formulerede bestemmelse også vil omfatte nægtelse af erstatning for varetægtsfængsling på grund af fortsat formodning om skyld, vil den særlige defami i forbindelse med sådanne afslag forsvinde.

Munch-Petersens tanker slog ikke igennem, da man ti år senere med lov nr. 164 af 31. maj 1961 foretog den ændring af § 1018 b, som gav bestemmelsen dens nuværende udformning. Ændringen var først og fremmest begrundet i lovtekniske hensyn; bestemmelsens hidtidige udformning var i henseende til erstatningsudelukkelse ved anholdelse og udstået straf uklar og havde overladt for meget til analogislutninger (jfr. s. 14 f). Herved var der også skabt mulighed for en uensartet retspraksis. Det blev nu ud-

trykkeligt fastslået, at den pågældendes egen foranledning af domfældelsen skulle gælde som udelukkelses- eller nedsættelsesgrund ved erstatning for udstået straf (§ 1018 b, stk. 4 in fine). Med tilføjelsen »... ved sit forhold under sagen...« blev det tillige fastslået, at domfældtes forudgående forhold ikke skulle komme i betragtning som »egen skyld«; herved fastholdt man modsætningen til reglerne om anholdelse og varetægt (§ 1018 b, stk. 3).¹⁾

Samtidig med disse præciserende ændringer af bestemmelsen foretog man nogle realitetsændringer. Erstatningsudelukkelse på grund af den pågældendes »egen skyld« blev gjort fakultativ, og der blev åbnet mulighed for nedsættelse i stedet for fuldstændig udelukkelse; den særlige bestemmelse om sigtedes frygt, forvirring eller undskyldelige misforståelse (jfr. s. 11) blev dermed ophævet som overflødig. Endvidere ophævedes bestemmelsen om udelukkelse af erstatning til tidligere straffede som principielt betænkelig, især hvor den kriminalitet, der havde ført til varetægtsfængsling, var af en anden art end den, som den pågældende tidligere var dømt for.

Blandt de teoretiske bidrag, som siden den seneste lovændring i 1961 er blevet ydet til diskussionen om erstatning for strafforfølgning, bør nævnes *Bratholms* behandling af emnet i »Erstatning til uskyldig fængslede« fra 1961. I denne afhandling fremsættes der (s. 80 ff) en række legislative forslag til ændring af straffeprocen § 469, som i et vist omfang også kan have interesse for diskussionen af de danske regler. *Bratholm* gennemgår fortrinsvis de materielle erstatningsbetingelser og peger på, at genoprettelseshensynet og rehabiliteringshensynet tilsiger et vidtgående erstatningsansvar. Han hælder nærmest til den opfattelse, at der bør være et objektivt og obligatorisk ansvar for enhver skade, som sigtede uforskyldt påføres ved strafforfølgning. *Bratholm* forudsætter herved en - snævert udformet - skyldformodningsregel. Endvidere går han ind for et særligt erstatningsansvar for ulovlig anholdelse og varetægt.

I 1968 udsendte *Koktvedgaard* »Lærebog i den danske Strafferetspleje«. I fremstillin-

¹⁾ Jfr. Folketingstidende 1960-61, Tillæg A, sp. 544.

gen af erstatningsreglerne (s. 198 ff) kritiseres skyldformodningsreglen, der hævdes at holde »døren åben for en »uægte frifindelse« med skyldformodning«. *Koktvedgaard* påpeger herved - som tidligere *E. Munch-Petersen* - at en passende bred anvendelse af reglerne om »egen skyld« i nogen måde vil kunne overflødiggøre skyldformodningsreglen. Endvidere finder han den begrænsning, som ligger i den udtømmende opregning i retsplejeloven § 1018 c, ubegrundet og utilfredsstillende.

I de senere år har erstatningsreglerne været udsat for kritik i forbindelse med Folketingets spørgsmålsdebatter. En række konkrete retsafgørelser har dannet baggrund for den rejste kritik. I 1964 stillede *Ib Thyregod* spørgsmål om erstatningsniveaue¹⁾, og i 1968 rejste *Kjeld Olesen* det samme spørgsmål.²⁾ I ministrenes svar på begge spørgsmål blev det blandt andet anført, at det næppe var hensigtsmæssigt eller rimeligt i loven at angive bestemte takster for den godtgørelse, der ydes for lidelse og tort.

I 1971 og 1975 rejste henholdsvis *Bernhard Tastesen* og *Per Gudme* spørgsmålet om ophævelse af skyldformodningsreglen i retsplejeloven § 1018 b, stk. 2, nr. 1.³⁾ I svaret på Gudmes spørgsmål udtrykte justitsministeren sympati for en sådan ændring, men fandt, at den måtte bero på overvejelserne i strafferetsplejeudvalget.

I den seneste tid er spørgsmålet om erstatning for varetægt og varetægtssurrogater blevet gjort til genstand for behandling af *Gammeltoft-Hansen*.⁴⁾ Hovedpunkterne i de fremsatte forslag er afskaffelse af skyldformodningsreglen samt af bestemmelsen om ulovlig anholdelse og varetægt (retsplejeloven § 1018 a), der anses for mindre anvendelig i praksis. Endvidere foreslås det at indføre en særlig hjemmel for at yde erstatning i tilfælde, hvor der idømmes en straf af kortere varighed end varetægsperioden, eller hvor straffen gøres betinget eller bortfalder, samt efter omstændighederne ved påtalefravalld og bøde. I henseende til de processuelle

regler foreslås det, at lægdommeres medvirken ved erstatningskravets pådømmelse afskaffes, samt at der åbnes mulighed for inden for visse frister at fremsætte kravet på et senere tidspunkt end straffesagens afslutning.

Endelig har *Gomard*⁵⁾ ydet bidrag til fortolkningen af erstatningsreglerne og fremsat forslag om ændringer. Bestemmelsen i retsplejeloven § 1018 a om erstatning for ulovlige indgreb foreslås både i fortolkningen og legislativt tillagt et bredere anvendelsesområde; nedsættelse eller udelukkelse af erstatningen på grund af »egen skyld« (retsplejeloven § 1018 b, stk. 3 og 4) ønskes noget indsnævret i forhold til gældende praksis. Endvidere går *Gomard* ind for afskaffelse af skyldformodningsreglen, og foreslår dertil en takstmæssig regulering af erstatningsbeløbene.

Udviklingslinien i dansk ret siden 1888-loven viser en stadig udvidelse af adgangen til at opnå erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning. Visse spørgsmål har gang på gang været debatteret i dette forløb. Det gælder i særlig grad skyldformodningsreglen og omfanget af de indgreb, der kan give anledning til erstatning eller anden oprejsning. Også spørgsmålet om godtgørelse for ideel skade samt den nærmere afgrænsning af begrebet »egen skyld« har jævnlig tildraget sig interesse. Blandt de processuelle spørgsmål har især fristerne for kravets fremsættelse og - i den seneste tid - lægdommeres medvirken ved påkendelsen været genstand for debat. I kapitlerne 3-7 drøftes disse — og andre - spørgsmål med henblik på eventuelle lovændringer. I gennemgangen anvendes udtrykket »straffeprocessuelle indgreb« om de handlinger, der ligger forud for dom eller anden endelig afgørelse af straffesagen, mens udtrykket »strafferetlige foranstaltninger« eller »retsfølger« anvendes om sådanne foranstaltninger, der pålægges ved dom eller påtalefravalld.

¹⁾ Jfr. Folketingstidende 1964-65, sp. 1772 ff.

²⁾ Jfr. Folketingstidende 1967-68, sp. 4093 ff.

³⁾ Jfr. Folketingstidende 1970-71, sp. 7772 f og 1974-75, sp. 5214 ff.

⁴⁾ Jfr. *Scandinavian Studies in Law* 1974, s. 27 ff; *Varetægtsfængsling* (1976), s. 312 ff.

⁵⁾ *Bernhard Gomard*, *Studier i den danske straffeprocess* (1976), s. 360 ff.

Kapitel 2.

Fremmed og international ret.

I dette afsnit skildres, hvorledes de centrale spørgsmål vedrørende erstatning for straffeprocessuelle indgreb og strafferetlige retsfølger er reguleret i Norge, Sverige, England, Vesttyskland, Østrig og Frankrig. - Endvidere omtales de pågældende bestemmelser i den europæiske menneskerettighedskonvention.

I beskrivelsen af hvert enkelt lands retssystem omtales følgende spørgsmål i den anførte rækkefølge:

- Lovgivnings- eller andet retsgrundlag.
- Indgreb og retsfølger.
- Ansvarsgrundlaget.
- Den erstatningsudløsende omstændighed.
- Erstatningsudelukkelsesgrunde.
- Godtgørelse for ikke-økonomisk skade.
- Processuelle regler (frister, kompetence, procesart).
- Reformbestrebelse.

Norge. Der findes særlige erstatningsregler i straffeprocessloven (1887), §§ 469-472, samt en regel om culpaansvar og statens hæftelse for sådanne skader i domstolsloven (1915), §200.

Straffeprocesslovens bestemmelser er praktisk set de mest betydningsfulde. De omfatter principielt enhver skade, som måtte forårsages ved strafforfølgning, men indeholder dertil særlige bestemmelser om udstået straf og varetægt.

Ansvar for straf og varetægt er obligatorisk og objektivt, mens det for andre skader er fakultativt. - Reglen i domstolsloven §

200 beskriver ansvarsgrundlaget som for sømmelse eller andet utilbørligt forhold udvist af tjenestemænd, procesfuldmægtige, retsmedhjælpere eller forsvarere under rettergang eller tvangsfuldbyrdelse.

Erstatningsansvaret udløses for så vidt angår udstået straf ved frifindelse; ved varetægt sker det ved frifindelse eller ved indstilling af strafforfølningen, medmindre dette skyldes særlige i loven opregnede straffriheds- eller strafophørsgrunde eller den omstændighed, at det påsigtede forhold ikke kan henføres under nogen straffebestemmelse. I så fald kan erstatning dog tilkendes efter en fakultativ regel. Den fakultative erstatning for andre strafforfølgningsskader udløses ved frifindelse eller opgivelse af påtalen. Vel påtalefravald kan erstatning derimod som hovedregel ikke tilkendes.

Erstatningen udelukkes, hvor sigtede har udvist »egen skyld«. Dette præciseres nærmere i § 470 således, at sigtede ved sin tilståelse eller på anden måde forsætligt har forårsaget dømfældelsen eller strafforfølningen, eller - for så vidt angår varetægt - har foretaget flugt- eller kollusionsforsøg.

Også formodning om skyld udelukker erstatning for varetægt. Efter lovens ord fordrer, at de fremførte beviser skal være gendrevet, men i praksis har man nøjedes med at stille krav om en vis svækkelse af beviserne, således at den pågældende formodes at være uskyldig i de påsigtede forhold.

Kun formueskade kan kompenseres. Drejer det sig om andre indgreb end udstået straf og varetægt, indskrænkes erstatningen yderligere til kun at omfatte de »væsentlige velfærdstab«, som strafforfølningen har

medført. Dette udtryk er blevet fortolket således, at skaden skal indebære indgribende konsekvenser for sigtedes hele økonomiske situation; en noget mere liberal fortolkning har dog kunnet spores i de senere års praksis.

Erstatningskravet kan forlanges påkendt i den dom eller kendelse, hvormed straffesagen afgøres. Den erstatningssøgende kan imidlertid også vælge at fremsætte det på et senere tidspunkt, dog inden en måned efter dommen eller efter meddelelse om, at strafforfølgningen er indstillet. Kompetencen tilkommer den ret, som har pådømt straffesagen (og hvor lægmænd kan have sæde), eller - dersom pådømmelse ikke har fundet sted - »enhver ret, ved hvilken et værneting for sagen er begrundet« (§ 471, stk. 2).

I juni 1969 afgav Straffeprocesslovkomiteen betænkning om ændring i straffeprocesslovgivningen. De væsentligste ændringsforslag vedrørende erstatningsreglerne (forslagets §§ 422-429) er følgende:

- Erstatningsansvaret skal omfatte alle skader, der forårsages ved strafforfølgning, uden nogen begrænsning til »væsentlige velfærdstab«.
- Skyldformodningsreglen bevares, men dens formulering bringes i overensstemmelse med den udviklede praksis.
- De objektive ansvarsregler suppleres med en bestemmelse, hvorefter erstatning i andre tilfælde kan tilkendes efter billighedssynspunkter.
- Også ikke-økonomisk skade skal kunne erstattes.
- Fristen for fremsættelse af kravet forlænges til tre måneder.
- Skader, som på grund af straffeprocessuelle indgreb tilføjes ikke-sigtede, kan erstattes, når det findes billigt.

Sverige. Blandt de undersøgte lande har Sverige det senest reviderede lovgrundlag med lov af 1. juli 1974 om ersättning vid frihedsinskränkning.¹⁾

De foranstaltninger, der omfattes af loven, er udstået frihedsstraf eller andre frihedsberøvende eller -begrænsende retsfølger,

varetægt samt anholdelse, rejseforbud, indlæggelse på retspsykiatrisk klinik og andre processuelle, frihedsberøvende foranstaltninger under forudsætning af, at de har strakt sig over mere end et døgn.

Ansvarsgrundlaget må i hovedsagen karakteriseres som objektivt; men man gør dog også brug af kriteriet »ulovlige« foranstaltninger.

For så vidt angår udstået straf udløses erstatningsansvaret, såfremt der træffes en ny afgørelse i straffesagen, hvorved den pågældende frifindes eller idømmes en kortere eller mindre indgribende retsfølge end den udståede. Straffeprocessuel frihedsindskrænkning danner grundlag for erstatning, såfremt strafforfølgningen opgives eller ender med frifindelse eller afvisning; den samme virkning har de overordnede instansers omgørelse af beslutningen om at anvende det pågældende tvangsmiddel, således at et mindre indgribende træder i stedet, eller tvangsmidler overhovedet ikke anvendes. For anholdelse (i mere end 24 timer) og varetægts vedkommende vil ansvarsgrundlaget endvidere kunne bero på, at der kun sker domfældelse for sådanne mindre forbrydelser, hvor anholdelse eller varetægt ifølge lovens bestemmelser ville have været udelukket.

Til disse ganske komplicerede regler om den erstatningsudløsende omstændighed knytter sig en generel regel, ifølge hvilken erstatning kan tilkendes også uden for de anførte tilfælde, dersom den iværksatte frihedsberøvelse var åbenbart grundløs. Denne bestemmelse antages ikke at få praktisk betydning inden for strafferetsplejen, men kan dog tænkes at finde anvendelse efter iværksættelse af tvangsmidler over for vidner.

Som erstatningsudelukkelsesgrund anføres først og fremmest den pågældendes egen - forsætlige - foranledning af frihedsindskrænkningen. I tilfælde af forsøg på kollision eller unddragelse skal erstatning kun tildeles, dersom der findes særlige grunde, som taler herfor. Endvidere indeholder loven en generel udelukkelsesbestemmelse, hvorefter erstatning skal være udelukket, såfremt det efter omstændighederne måtte anses for uretmeligt, om den kom til udbetaling. Som eksempler på anvendelsen af bestemmelsen

¹⁾ Lovændringen bygger på en betænkning, SOU 72:73, afgivet i september 1972.

nævnes bl. a. frifindelse på grund af forældelse (men hvor skyldspørgsmålet i øvrigt er klart) eller udstrækning af anholdelse i mere end et døgn, fordi sigtede på grund af spiritus- eller narkotikapåvirkning ikke har kunnet afhøres. Afgørende er det imidlertid, at det i loven udtrykkeligt fastslås, at erstatning ikke må afslås på grund af den blotte mistanke eller formodning om skyld i det påsigtede forhold.

Endelig kan erstatningen nedsættes eller bortfalde, dersom der er sket anden kompensation, især i form af afkorting i en idømt straf.

Erstatning kan tilkendes både for formueskade og for ikke-økonomisk skade.

Loven indeholder ikke særlige bestemmelser om den processuelle fremgangsmåde vedrørende erstatningskravet, hvilket indebærer, at de almindelige bestemmelser (i erstatningsloven af 1. juli 1972) om erstatningskrav imod det offentlige skal finde anvendelse. Kravet skal herefter blot være fremsat inden for den almindelige forældelsesfrist på 10 år over for Justitiekansleren. Såfremt det ikke imødekommes - eller såfremt den erstatningssøgende ønsker at gå direkte til domstolene med sit krav - fremsættes det for Stockholms tingsrätt (Justitiekanslerens værneting), hvor det behandles efter de civilprocessuelle regler.

England. Engelsk ret adskiller sig fra de kontinentaleuropæiske retssystemer, idet der ikke findes særlig lovregulering vedrørende erstatning for straffeprocessuelle indgreb eller strafferetlige retsfølger. To begreber har imidlertid udviklet sig i praksis: »false imprisonment« og »malicious prosecution«.

False imprisonment omfatter straffeprocessuel frihedsberøvelse; ansvarsgrundlaget består i, at frihedsberøvelsen skal have været ulovlig. Malicious prosecution kan efter omstændighederne omfatte alle skader, der forårsages ved strafforfølgningen, men det er en betingelse, at anklagemyndigheden har iværksat forfølgningen uden rimelig anledning og med forsæt til at påføre sigtede skade. - Krav om erstatning, der fremsættes på de anførte grundlag, behandles som almindelige civile erstatningssøgsmål. De har dog ikke - især for så vidt angår malicious prosecution - nogen væsentlig praktisk betydning.

Som følge af de særlige regler vedrørende ansvarsgrundlaget bliver der ikke tale om at tillægge frifindelse eller påtaleopgivelse afgørende betydning; ej heller spørgsmålet om skyldformodning spiller nogen rolle. Derimod kan der godt kræves erstatning for ikke-økonomisk skade i forbindelse med et civilretligt erstatningssøgsmål.

En særlig erstatningsform kendes i engelsk praksis, idet regeringen (indenrigsministeren) undertiden lader erstatning komme til udbetaling ex gratia. Sædvanligvis er det en forudsætning herfor, at det drejer sig om en tiltalt, der frifindes, og som har lidt et væsentligt tab på grund af fejl eller forsømmelse fra retsvæsenets side. Drejer det sig om en udstået straf, der ophæves ved benådning, kan erstatningen dog også udbetales uden hensyn til, om der foreligger fejlagtig adfærd i forbindelse med sagens behandling. De særlige udbetalinger, der kun forekommer yderst sjældent, kan også omfatte kompensation for ikke-økonomisk skade.

Så vidt vides er der ikke planer om lovgivning vedrørende erstatningsspørgsmål af denne art.

Vesttyskland. I Vesttyskland findes en særlig lov (Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmassnahmen af 8. marts 1971) om erstatning for strafforfølgning.

For udstået straf eller andre retsfølger, som bortfalder eller formildes ved genoptagelse eller i forbindelse med anden ekstraordinær prøvelse, er der objektivt erstatningsansvar.

Også for varetægt, anholdelse og en række andre - særligt opregnede - straffeprocessuelle tvangsindgreb gælder et objektivt ansvar, såfremt sigtede frifindes eller påtalen opgives, og dette ikke skyldes utilregnelighed eller proceshindringer (f. eks. forældelse eller manglende påtaleret).

De objektive erstatningsregler suppleres af fakultative bestemmelser om billighedserstatning for de straffeprocessuelle tvangsindgreb, såfremt strafforfølgningen afsluttes med påtalefrafald eller domfældelse til en sanktion af mindre indgribende karakter end de under sagen anvendte foranstaltninger.

Mens man i vesttysk ret ikke anvender skyldformodningsreglen, indeholder loven

en detaljeret angivelse af, hvornår erstatningen udelukkes eller nedsættes på grund af den pågældendes »egen skyld«. Således er sigtedes forsætlige eller groft uagtsomme forårsagelse af de pågældende foranstaltninger udelukkelsesgrund; herunder falder også sigtedes udeblivelse fra retsmøde efter behørig indkaldelse, hvorimod hans nægtelse af at afgive forklaring eller hans unkladelse af at anvende retsmidler ikke har indflydelse på erstatningsansvaret. Endvidere kan erstatningen nedsættes eller bortfalde, dersom sigtede har afgivet urigtige, modstridende eller ufuldstændige forklaringer.

Endelig findes der en særlig udelukkelses- eller nedsættelsesgrund, såfremt de særlige regler om sanktioner over for unge lovovertrædere anvendes, og de iværksatte straffeprocessuelle indgreb tages i betragtning ved den endelige domfældelse.

Om kompensation for ikke-økonomisk skade er der givet særlige regler. Sådan godtgørelse kan kun ydes i forbindelse med udstået frihedsstraf samt varetægt. Godtgørelsens størrelse er i loven fastsat til 10 D-Mark for hver påbegyndt dag i frihedsberøvelse.

Den processuelle fremgangsmåde er opdelt i to faser. Vedrørende selve erstatningsansvaret træffer domstolene afgørelse. Det drejer sig om den ret, som har behandlet selve straffesagen, eller som ville have været kompetent, dersom der var rejst tiltale. Såfremt straffesagen er indbragt for retten, skal erstatningsspørgsmålet prøves *ex officio*, mens der ved udenretlig afgørelse af straffesagen forudsættes en begæring, der skal fremsættes af sigtede inden én måned efter meddelelse om strafforfølgningens ophør. Sagen behandles i denne fase efter de straffeprocessuelle regler.

Er et erstatningsansvar herefter fastslået ved domstolene, skal den erstatningsberettigede inden seks måneder gøre sit krav gældende over for anklagemyndigheden. Spørgsmålet om erstatningens størrelse bliver herefter afgjort af Landesjustizverwaltung. Afgørelsen kan indbringes for domstolene i form af et civilretligt søgsmål.

Østrig. Også Østrig har en nyere speciallovgivning (Strafrechtliches Entschädigungsgesetz af 8. juli 1969) om erstatning for straffeprocessuelle og strafferetlige foran-

staltninger. Den suppleres af den almindelige Amthaftungsgesetz fra 1948.

For så vidt angår de straffeprocessuelle indgreb omfatter loven kun frihedsberøvende foranstaltninger; anholdelse regnes kun med, såfremt den enten efterfølges af anden frihedsberøvelse eller har overskredet de i loven fastsatte grænser. Erstatningsansvar kan i disse tilfælde udløses, såfremt frihedsberøvelsen var ulovlig, eller der dog på tidspunktet for dens iværksættelse forelå sådanne omstændigheder, som senere viste sig at udelukke strafforfølgning (oprindelige proceshindringer). Endvidere indtræder der erstatningsansvar i tilfælde af senere frifindelse, afvisning eller anden form for ophør af strafforfølgningen, såfremt dette ikke skyldes utilregnelighed. For domfældelsers vedkommende fordres det, at afgørelsen senere skal være blevet ændret til frifindelse eller formildelse, uden at dette skyldes en mellemkommende lovændring.

For så vidt angår de ikke-frihedsberøvende straffeprocessuelle tvangsindgreb, må den erstatningssøgende gå frem efter almindelige civilretlige regler og gøre sit krav gældende over for det offentlige i medfør af Amthaftungsgesetz, ifølge hvilken de offentlige myndigheder hæfter for erstatningskrav i anledning af skader forvoldt af de offentligt ansattes fejl eller forsømmelser i tjenesten.

Som udelukkelsesgrund anføres ved straffeprocessuel frihedsberøvelse skyldformodningsreglen, bortset fra tilfælde af ulovlig frihedsberøvelse eller oprindelige proceshindringer. Loven anvender den udtryksmåde, at mistanken skal være »entkræftet«; og ifølge forarbejderne synes der heri at ligge et krav om en egentlig godtgørelse af sigtedes uskyld. Endvidere udelukkes erstatning, såfremt sigtede forsætligt har pådraget sig den mistanke, som førte til processuel frihedsberøvelse eller til domfældelse. Endelig udelukkes erstatning for varetægt, i det omfang der kan kompenseres ved afkortning i en idømt straf.

Erstatningen omfatter kun formueskader. Loven indeholder ikke særlige bestemmelser om frister for erstatningskravets fremsættelse.

Som i Vesttyskland opdeles erstatningsspørgsmålets afgørelse i to faser. Selve erstatningsansvaret fastslås som hovedregel af

den domstol, der har afgjort straffesagen - eller for hvilken sagen kunne være indbragt - under medvirken af lægdommere. I tilfælde af ulovlig frihedsberøvelse er det dog den instans, som er overordnet den beslutende ret, der træffer afgørelsen. I denne fase behandles sagen efter de straffeprocessuelle regler.

Når erstatningsansvaret er fastslået, kan den berettigede fremsætte sit krav over for forbundsmyndighedernes finansforvaltning. Såfremt kravet helt eller delvis afslås, eller den berettigede ikke modtager svar inden seks måneder, kan han indbringe spørgsmålet for de civile domstole.

Frankrig. Lovgrundlaget i fransk ret findes dels i civilprocesloven (art. 505) og dels i straffeprocessloven (art. 149, 150 og 626).

Efter civilproceslovens bestemmelser kan der rejses erstatningskrav over for undersøgelses- og straffedommere, som gør sig skyldige i strafbare forhold eller grove tjenesteforsømmelser i forbindelse med straffesagens behandling. For sådanne erstatningskrav hæfter staten.

Såfremt en domfældt efter genoptagelse findes uskyldig, kan han i medfør af straffeprocessloven (art. 626) opnå erstatning for den ved dommen forvoldte skade. - Selv om bestemmelsen efter sin ordlyd fremtræder som fakultativ, fremgår det dog af forarbejderne, at erstatningsansvaret er obligatorisk, kun med forbehold af domfældtes »egen skyld«. - I sådanne tilfælde kan han tillige begære den frifindende afgørelse kundgjort.

Om erstatning for processuel frihedsberøvelse findes der særlige bestemmelser i straffeprocessloven art. 149-150. Ansvaret efter disse regler hviler på fakultativt grundlag og omfatter kun skader af usædvanlig og særlig alvorlig art. Erstatning kan komme på tale, når strafforfølgningen er endt med frifindelse eller opgivelse af påtalen.

Da erstatningsansvaret efter straffeprocessloven art. 149 er undergivet en fakultativ bedømmelse, opstår spørgsmålet om særlig lovregulering af udelukkelsesgrunde (skyldformodning, »egen skyld«) ikke; betragtninger af denne art inddrages i den fakultative vurdering. For så vidt angår erstatning for domfældelse og straf skal art. 626 som anført fortolkes som en obligatorisk erstat-

ningsregel, hvor kun den pågældendes »egen skyld« kan udelukke erstatningen.

Godtgørelse for ikke-økonomisk skade kan ydes i forbindelse med erstatning efter såvel civilproceslovens som straffeprocesslovens bestemmelser.

Særlige processuelle bestemmelser findes i art. 149. Erstatningskravet skal fremsættes inden seks måneder efter frifindelsen eller opgivelsen af strafforfølgningen. Afgørelsen, der ikke kan appelleres, træffes af en særlig kommission bestående af tre dommere fra Cour de cassation. Sagen behandles efter civilprocessuelle regler med mundtlig forhandling.

Erstatning for udstået straf tilkendes af den ret, som træffer afgørelse i genoptagelsessagen. I disse tilfælde finder de straffeprocessuelle regler anvendelse.

Der er ikke for øjeblikket forlydender om en revision og indbyrdes afstemning af de franske erstatningsbestemmelser på dette område.

Konventioner. Danmark er tilsluttet to konventioner, der indeholder bestemmelser om erstatning for varetægt og anholdelse: Den europæiske menneskerettighedskonvention af 4. november 1950 (art. 5, stk. 5) og FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder af 16. december 1966 (art. 9, stk. 5). De to konventionsbestemmelser er næsten enslydende; praktisk betydning for dansk lovgivning og retsanvendelse har kun den europæiske konvention, om hvilken fremstillingen i det følgende derfor drejer sig.

Kun egentligt frihedsberøvende foranstaltninger i straffeprocessuelt øjemed (anholdelse og varetægt) er omfattet. Da bestemmelsen alene anvender kriteriet »ulovlig« frihedsberøvelse (»... arrest or detention in contravention of the provision of this Article . . .«), bortfalder spørgsmålet om udelukkelse af erstatning på grund af fortsat formodning om skyld eller på grund af sigtedes egen foranledning af frihedsberøvelsen. - Forståelsen af indholdet af begrebet »ulovlig frihedsberøvelse« i konventionens forstand fordrer en nærmere gennemgang af konventionens bestemmelser og organernes praksis i henseende til de enkelte fængslingsgrunde, fængslingsvarigheden o. a. En sådan gennemgang skal ikke gives her, hvor der

blot skal henvises til, at art. 5, stk. 5, formentlig må forstås således, at ulovligheden kan bestå enten i forhold til konventionens egne bestemmelser eller i forhold til det indklagede lands nationale anholdelses- og fængslingsbetingelser.

Det fremgår ikke klart, om art. 5, stk. 5, også omfatter ikke-økonomisk skade; en vis tvetydighed mellem henholdsvis den engelske og den franske konventionstekst gør sig gældende på dette punkt. Det er dog den almindelige opfattelse, at også ideel skade er omfattet.

Ifølge konventionens art. 26 kan klage til Menneskerettighedskommissionen ikke indgives, før alle nationale retsmidler er udtømt. Statueres der en krænkelse af konventi-

onens bestemmelser om lovligheden af anholdelse eller varetægt, kan Kommissionen således ikke tage stilling til erstatningsspørgsmålet, før dette har været bragt op for de nationale myndigheder. Anderledes forholder det sig derimod, ifald det er menneskerettighedsdomstolen, der konstaterer krænkelsen. Konventionens art. 50 rummer en almindelig hjemmel for Domstolen til at tilkende erstatning, når den har konstateret et brud på de rettigheder, som konventionen tilsikrer. I denne situation behøver de nationale retsmidler ikke at være udtømt; i praksis udskyder Domstolen afgørelsen af erstatningsspørgsmålet for derved at give den indklagede stat lejlighed til selv at forlige sagen.¹⁾

¹⁾ En nærmere gennemgang af bestemmelsen i art. 50 og dens forhold til dansk ret er givet af *Gammeltoft-Hansen*, *Turisten* 1973, s. 401 ff; og *Varetægtsfængsling* (1976), s. 294 ff.

Kapitel 3.

De ansvarspådragende indgreb og retsfølger.

Sker der i forbindelse med behandlingen af en straffesag skade som følge af myndighedernes fejl eller forsømmelser, kan der blive tale om, at det offentlige skal yde erstatning på grundlag af dansk rets almindelige regel herom (culpareglen). Erstatning på dette grundlag er ikke begrænset til bestemte indgreb eller foranstaltninger. Reglerne i retsplejeloven - og i udvalgets lovforslag - om erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning rækker i henseende til ansvarsgrundlaget videre, idet det hjemler erstatning også uden culpa. Spørgsmålet i nærværende kapitel er, hvilke foranstaltninger der skal kunne begrunde dette videregående erstatningsansvar.

Der er i så henseende enighed om, at de indgreb, der hidtil har været omfattet af den obligatoriske erstatningspligt (anholdelse, varetægt og straf eller anden strafferetlig retsfølge af frihedsberøvende karakter), fortsat bør danne grundlag for erstatning. Det samme gælder de i § 1018 c opregnede indgreb (suspension fra advokatvirksomhed, besigtigelse, beslaglæggelse, ransagning, anholdelses- og varetægtsurrogater samt beslag og forbud), der i gældende ret omfattes af en fakultativ adgang til at tilkende erstatning; hertil kommer inddragelse af førerretten i medfør af færdselslovens § 130, jfr. § 133.

De nærmere overvejelser knytter sig herefter til følgende spørgsmål:

- Bør kredsen af de straffeprocessuelle indgreb, der kan give anledning til erstatning,

udvides, og i bekræftende fald hvor vidt?

- Bør kredsen af erstatningsgivende strafferetlige retsfølger udvides?
- Bør reglerne om erstatning være ens for alle de erstatningsgivende indgreb, eller bør gældende rets differentiering mellem obligatoriske og fakultative erstatningsbestemmelser opretholdes?

Overvejelserne vedrørende omfanget af de erstatningsgivende straffeprocessuelle indgreb koncentrerer om, hvorledes grænsen skal drages inden for følgende yderpunkter: På den ene side bør de hidtidige erstatningsgivende indgreb som oven for understreget fortsat være omfattet af erstatningspligten. På den anden side afstikkes en ydre grænse af udvalgets kommissorium; allerede af denne grund er spørgsmålet om indgreb uden for strafferetsplejen ikke inddraget i udvalgets overvejelser. Som følge heraf har udvalget ikke beskæftiget sig med eksempelvis administrativ frihedsberøvelse (jfr. herved retsplejeloven § 469, stk. 6) eller andre administrativt bestemte friheds- eller rettighedsindskrænkninger (f. eks. nægtelse over for tidligere straffede af førerbevis til erhvervsmæssig personbefordring, husundersøgelse i medfør af byggeloven § 19, jfr. § 20). Inden for begrebet »straffeprocessuelle indgreb« vil derimod falde inddragelse af førerret i medfør af færdselslovens § 130, jfr. § 133, idet denne foranstaltning sker som led i strafferetlig forfølgning.¹⁾

De indgreb, der er afgrænset på den be-

¹⁾ Når spørgsmål om erstatning for indgreb uden for strafferetsplejen berøres, skyldes det bl. a., at den nye svenske lovgivning som anført har søgt at regulere erstatningsansvaret for alle frihedsindskrænkninger af såvel judiciel som administrativ karakter under ét (jfr. s. 19). Udvalget finder på det foreliggende grundlag ikke anledning til at anbefale, at en lignende struktur tilstræbes her i landet. Vurderingen af erstatningsspørgsmålet vil almindeligvis opvise karakteristiske forskelligheder, afhængig af om indgrebet er foretaget som led i en strafforfølgning eller på andet grundlag; navnlig vil godtgørelse for ideel skade oftere komme på tale i forbindelse med strafforfølgning end uden for strafferetsplejen.

skrevne måde og dermed i særlig grad har været gjort til genstand for overvejelse, kan følgelig karakteriseres som alle straffeprocessuelle handlinger - bortset fra anholdelse og varetægt - der falder uden for opregningen i retsplejelovens § 1018 c (samt færdselsloven § 133). Det drejer sig dels om en række konkrete efterforskningskridt, og dels om selve sigtelsens rejsning.

Blandt de konkrete efterforskningskridt er for det første en række tvangsindgreb, som vel ikke er udtrykkelig omfattet af opregninger i § 1018 c, men hvis hjemmelsmæssige grundlag i vidt omfang findes i analogien fra reglerne om besigtigelse og ransagning (f. eks. sigtedes pligt til at underkaste sig legemlige undersøgelser; jfr. herved retsplejeloven § 742 og færdselsloven § 55). Sådanne indgreb må også erstatningsmæssigt ligestilles med besigtigelse og ransagning m. v., hvilket formentlig må anses for at være tilfældet også efter gældende ret, hvor § 1018 c må fortolkes udvidende på dette punkt.¹⁾

At mentalundersøgelser (retsplejeloven § 800 b) ikke er omfattet af opregningen i § 1018 c beror formentlig på en lapsus. Mentalobservationer var tidligere hjemlet i retsplejeloven § 744 (kap. 67), og dermed udtrykkeligt omfattet af § 1018 c. Da kap. 73 a om personundersøgelser m. v. (§§ 800 a-800 c) blev indsat ved lovændringen i 1960 (lov nr. 139 af 31. marts 1960), blev § 1018 c ikke ændret. For så vidt angår de ikke-ambulante mentalundersøgelser (§ 800 b, stk. 2) har erstatningsspørgsmålet dog sjældent voldt problemer i praksis, idet observanden normalt vil være undergivet varetægt, på hvilket grundlag erstatningskravet kan rejses.

Tilbage står en række forskelligartede efterforskningshandling, som ikke uden videre kan sidestilles med de nuværende erstatningsgivende indgreb. Det drejer sig eksempelvis om konfrontationer, fotografering (med indsættelse i fototek), optagelse af fingeraftryk, personundersøgelse o. a. Selv om flere af disse efterforskningskridt ikke er af indgribende karakter, finder udvalget det dog ikke rimeligt på forhånd at udelukke er-

statning i anledning af disse foranstaltninger. Selv de mindre indgreb kan foretages under omstændigheder, der opleves som så krænkende, at det kan stille sig naturligt at yde en vis kompensation, dersom de viser sig at være uforholdsmæssige.

Udvalget har overvejet, om der til den vide fastlæggelse af området for erstatningsgivende handlinger bør knyttes den udtrykkelige begrænsning, at det skal dreje sig om indgreb, der gennemføres (eller, i tilfælde af vægring, kan gennemføres) tvangsmæssigt. Det er imidlertid vanskeligt at anvende et sådant skelnemærke på grund af dets mangel på skarphed.²⁾ Visse indgreb kan direkte gennemtvinges (f. eks. optagelse af fingeraftryk). I andre tilfælde kan der kun være tale om en vis indirekte tvang af varierende styrke. F. eks. kan nægtelse af at deltage i en konfrontation ikke mødes med nogen tvangsforanstaltning, såfremt det drejer sig om en sigtet. På den anden side vil nægtelsen efter omstændighederne kunne bevirke sagens forhaling og i visse tilfælde ligefrem indebære, at varetægt er indiceret. Man kan derfor ikke afvise, at den sigtede vil opleve deltagelse i konfrontation o. a. som en af omstændighederne affødt nødvendighed.

En vis afgrænsning kan derimod indlægges i, at det skal dreje sig om konkrete foranstaltninger i forbindelse med efterforskningen, ikke blot om dette at man overhovedet udsættes for strafforfølgning. Denne konkretisering søges angivet med det i lovforlaget anvendte udtryk »indgreb«, der bl. a. tager sigte på at udelukke den blotte afhøring i forbindelse med rejsning af sigtelse fra erstatningsområdet.

Hertil knytter sig det vigtige spørgsmål, hvorvidt selve sigtelsen bør kunne danne grundlag for erstatning. Til fordel for en sådan udstrækning af erstatningsansvaret taler det, at en betydelig del af den ideelle skade, som forårsages af en strafforfølgning, ofte knytter sig til sigtelsen og omverdens kendskab hertil. Den blotte sigtelse bør imidlertid efter udvalgets opfattelse ikke kunne udløse erstatning. »Sigtelse« er i sig selv et uskarpt kriterium. Bestemmes erstatningsgrundlaget af, om der formelt er rejst

1) Jfr. også UfR 1945, 1144 0, hvor erstatning for udgifter til en bankgaranti, der stilledes for at undgå beslaglæggelse, blev givet i medfør af analogien af § 1018 c.

2) Cfr. om mindretallets (*Ib Dalgas Rasmussen*) opfattelse, s. 61 f.

sigtelse, vil indførelse af adgang til erstatning kunne føre til tilbageholdenhed med at rejse formel sigtelse, hvilket vil være i modstrid med andre retsplejehensyn, der taler imod tilbageholdenhed på dette punkt.

Såfremt man ikke har kendskab til nogen mistænkt, indebærer efterforskning helt rutinemæssigt afhøringer af personer, der - formelt eller reelt - betragtes som sigtede. En udvidelse af erstatningsgrundlaget til også at omfatte selve sigtelsen vil således føre meget vidt, og kriteriet vil kunne give anledning til idelig tvivl. Hertil kommer, at risikoen for, at man på et grundlag — der senere viser sig at være uholdbart - sigtes for et strafbart forhold og afhøres herom, efter udvalgets opfattelse må bæres af borgerne som et bidrag til det almene gode, der ligger i retshåndhævelsen. Denne betragtning - der ikke i sig selv er en argumentation, men en beskrivelse af en valgt afgrænsning af ansvarsområdet - støttes som nævnt af hensynet til den mistænkte, der ikke bør udsættes for, at den formelle sigtelse (og de dertil knyttede retsplejegarantier) holdes tilbage i afventen af en mere kvalificeret mistanke.

Erstatning for sigtelse og afhøring vil fortsat kunne kræves på almindeligt culpgrundlag. Men denne mulighed vil som hidtil kun have forsvindende praktisk betydning, idet sigtelsen normalt vil være lovlig (og dermed ikke-culpøs), når der foreligger en bestyrkelse af mistanken, som ikke er af ganske subjektiv art.

Ved vurderingen af, hvorvidt den skade, der kan påføres i forbindelse med sigtelsens udbredelse - og som anført er det omverdens kendskab hertil snarere end selve sigtelsen, der kan rumme en betydelig ideel krænkelse - bør kunne medføre erstatningsansvar, må det erindres, at retsmøder i straffesager som hovedregel er offentlige, bl. a. som en garanti for sigtede. Erstatningsansvar som følge af en udbredelse af kendskabet til sigtelsen i et offentligt retsmøde er derfor ikke en rimelig konsekvens, og en regel herom ville kunne tilskynde til dørlukning i videre omfang og dermed komme i konflikt med andre retsplejehensyn.

Ved anden udbredelse af kendskabet til sigtelsen, må der tages hensyn til de nærmere omstændigheder, hvorunder udbredelsen finder sted. Det må således tillægges betydning, hvorvidt det i hovedsagen sker på

politiets og anklagemyndighedens initiativ, eller om det er andre (især pressen), der uden opfordring og eventuelt i strid med de presseetiske regler - eller endog på strafbar måde - beforder oplysninger om sigtelsen og den sigtede.

Hvor de efterforskende myndigheder selv har bragt eller opfordret til at bringe sigtelsen til andres kundskab, vil dette skridt undertiden kunne karakteriseres som en uberettiget tilsidesættelse af tavshedspligten, hvorved erstatningsansvar kan komme på tale efter den almindelige erstatningsregel (culparegien).

Tilbage står de tilfælde, hvor de efterforskende myndigheders afsløring af sigtelsen ikke kan karakteriseres som uberettiget. I afvejningen af, hvorvidt der i disse tilfælde bør være et særligt erstatningsgrundlag (dvs. et objektivt erstatningsansvar), må der efter udvalgets opfattelse foretages en opdeling. Undertiden vil afsløringen og viderebringeren af sigtelsen indebære et for den sigtede alvorligt og dybtgående indgreb, der er forbundet med en betydelig ideel krænkelse (som f. eks. ved offentlig efterlysning). I sådanne tilfælde må fremgangsmåden anses som et sådant særligt straffeprocessuelt indgreb, at der bør gives erstatning, såfremt sigtelsen viser sig at have været urigtig. - Det er i øvrigt tænkeligt, at disse tilfælde bør gøres til genstand for en særlig regulering i retsplejelovens bestemmelser om straffeprocessuelle tvangsmidler, hvorved der skabes klarhed om erstatningsgrundlaget (jfr. udkastet § 1018 b). - Sker udbredelsen af sigtelsen ikke ved sådanne dybtgående indgreb, men f. eks. blot gennem rutinemæssige afhøringer af en begrænset personkreds, er der efter udvalgets opfattelse ikke tilstrækkelig anledning til at lade det være omfattet af det særlige erstatningsansvar uden culpa. Også i disse situationer bør den ovennævnte risiko-betragtning finde anvendelse.

Mindre kompliceret stiller spørgsmålet om en udvidelse af kredsen af strafferetlige foranstaltninger sig. Den nugældende bestemmelse herom (§ 1018 b, stk. 4) omfatter »udstået straf« og »anden strafferetlig retsfolge af frihedsberøvende karakter«. Der hersker nogen tvivl om den nærmere udstrækning af indholdet af disse to udtryk. »Udstået straf« sigter umiddelbart til frihedsstraf; men praksis har dog også anvendt

bestemmelsen eller dennes analogi på rentetab efter fuldbyrdet bødestraf (UfR 1957, 575 H) og afsoning af forvandlingsstraf (UfR 1958, 73 H). Den gruppe af foranstaltninger, der herefter næppe kan anses for omfattet af bestemmelsen, udgøres især af betinget dom med eventuelle vilkår, samt særlige foranstaltninger i medfør af straffeloven § 68; det forudsættes herved, at der er tale om vilkår og foranstaltninger, som ikke er af frihedsberøvende karakter. Endvidere bør nævnes rettighedsfortabelse og konfiskation. - Vedrørende frakendelse af førerretten findes en særlig hjemmel for erstatning på fakultativt grundlag i færdselsloven § 133.

Det er udvalgets opfattelse, at enhver strafferetlig retsfølge, som efter genoptagelse eller anke viser sig at have været uforskyldt, bør kunne give grundlag for erstatning. En fældende straffedom vil oftest indebære en ideel skade, selv om intet økonomisk tab er lidt f. eks. i forbindelse med en betinget dom uden særvilkår. Hertil må føjes, at når de tilsvarende straffeprocessuelle indgreb af mindre indgribende karakter danner grundlag for erstatning, må dette endmere gælde de tilsvarende strafferetlige retsfølger.

Gældende ret indeholder en graduering af ansvarsgrundlaget, afhængig af hvilke indgreb det drejer sig om. Anholdelse, varetægt og udstået straf er (med forbehold af eventuelle erstatningsudelukkelsesgrunde, jfr. s. 30 ff), undergivet et obligatorisk erstatningsansvar på objektivt grundlag. De øvrige i § 1018 c nævnte indgreb er med tilsvarende begrænsninger omfattet af en fakultativ bestemmelse, der overlader det til domstolens bedømmelse, om erstatning bør tilkendes, og dermed for så vidt gør det nærliggende at tale om billighedserstatning.

I overvejelserne vedrørende ansvarsgrundlaget (bortset fra det almindelige culpaansvar, jfr. s. 28) har tre muligheder været inddraget:

- En generel, fakultativ regel, der lader hele erstatningsområdet være omfattet af et billighedsansvar.
- En generel, obligatorisk regel, som med forbehold af visse udelukkelsesgrunde lader hele området hvile på det objektive ansvar.
- En blandet regel, der ligesom de nuvæ-

rende bestemmelser graderer ansvarsgrundlaget efter indgrebenes art.

Den første mulighed (en generel, fakultativ regel) kendes i forbindelse med erstatning for varetægt i fremmed ret, bl. a. i Frankrig og Holland. Også den tidligere svenske erstatningslov (1945) havde i realiteten denne karakter, idet den indeholdt en ganske vidtgående og skønsmæssig udelukkelsesregel («Omständighetarna ej är skäligt att ersättning gives»); om den tilsvarende bestemmelse i den nugældende lov § 4, stk. 2, se ovenfor s. 19 f. En sådan regulering i dansk ret ville imidlertid indebære en indskrænkning af erstatningsmulighederne i forhold til de gældende bestemmelser for så vidt angår anholdelse, varetægt og udstået straf m. v. Som anført er det udvalgets udgangspunkt, at sådanne indskrænkninger bør undgås.

Valget står derfor mellem en generel, obligatorisk regel eller en blandet regulering.

En generel, obligatorisk regel ville harmonere med det bag erstatningsreglerne liggende grundsynspunkt, at erstatningsansvaret alene knyttes til den senere konstatering (i form af frifindelse eller andet tilsvarende) af indgrebets manglende berettigelse, ikke til culpabetragtninger. Endvidere ville man med en sådan bestemmelse undgå vanskelighederne ved grænsedragningen mellem de to grupper af indgreb, der skulle udløse henholdsvis obligatorisk erstatning på objektivt grundlag og erstatning efter en friere bedømmelse. Selv om man anvendte en ensartet ansvarsregel for alle indgreb, ville der alligevel indtræde en betydelig differentiering i erstatningstildelingen som følge af skadens vidt forskellige omfang, f. eks. ved iværksættelse af en konfrontation sammenholdt med en langvarig varetægt; dette gælder udpræget den økonomiske skade, men lignende tendenser ville gøre sig gældende også for så vidt angår den ideelle skade.

Et flertal af udvalgets medlemmer (alle, undtagen *Dalgas Rasmussen*) har dog ment at måtte anbefale en blandet ansvarsregel, bl. a. på grund af den sjældenhed, hvormed der kan forventes at indtræde skade og tab i forbindelse med de mindre indgreb. En obligatorisk regel på objektivt grundlag ville få et noget fiktivt præg i forhold til disse indgreb. Heroverfor må det anses for en mere

oplysende karakteristik af erstatningsreglerne at henføre de mindre indgreb til en fakultativ regel og kun lade de praktisk forekommende tilfælde være undergivet den obligatoriske erstatningsbestemmelse. Herfor taler også, at i de tilfælde, hvor der overhovedet lides et tab i forbindelse med de mindre indgreb, vil skaden oftest være af ideel art, og da fastsættelse af godtgørelsen for en sådan skade oftest vil bygge på skønsmæssige overvejelser, får erstatningstildelingen i disse tilfælde under alle omstændigheder et fakultativt præg. Endvidere vil sådanne indgreb ofte være foretaget i forståelse med den pågældende; og selv om udvalgets flertal ikke i øvrigt har fundet det hensigtsmæssigt at knytte afgørende retsvirkninger til en sontring mellem tvungne og frivillige indgreb (s. 25), kan et klart samtykke dog efter omstændighederne betage erstatningskravet dets rimelighed. Endelig bør det fremhæves, at en fakultativ ansvarsregel vedrørende de mindre indgreb gør det mindre betænkeligt, at grænsen til de ikke-ansvarspådragende foranstaltninger ikke drages med fuld skarphe- (jfr. s. 25 f).

Flertallet har yderligere tillagt det betydning, at et egentligt retskrav på erstatning for anvendelse af mindre indgreb kunne pålægge politiet og anklagemyndigheden en oplysningspligt vedrørende erstatningsmuligheden, som næppe ville stå i et rimeligt forhold til den sjældenhed, hvormed der lides noget tab i disse tilfælde.

Som kriterium for grænsedragningen mellem de større og de mindre indgreb - og dermed mellem det obligatoriske og det fakultative erstatningsansvar - ønsker flertallet at fastholde den nuværende sontring mellem på den ene side anholdelse og varetægt og på den anden side alle andre straffeprocessuelle indgreb. En anden mulighed ville være at drage grænsen mellem frihedsberøvende og ikke-frihedsberøvende foranstaltninger, hvorved bl. a. indlæggelse til mentalundersøgelse (uden varetægtskendelse) og visse varetægtsurrogater ville komme under den obligatoriske erstatningsregel. Dette kriterium må imidlertid anses for mindre skarpt. Varetægtsurrogaterne kan efter deres indhold placeres på en skala fra den fuldstændige

frihedsberøvelse til den blotte frihedsindskrænkning. Ved visse mellemformer kunne det stille sig tvivlsomt, om de i henseende til erstatningsreglerne skulle anses for frihedsberøvelse eller blot henføres til den fakultative regel. - Af hensyn til klarheden fastholdes derfor den hidtidige sontring, for så vidt angår de straffeprocessuelle indgreb.

Derimod findes der ingen grund til at lægge en lignende sontring for så vidt angår de strafferetlige retsfølger. På dette område vil behovet for oprejsning i forhold til den tidligere fældende straffedom normalt være så påtrængende, at erstatningskravet under alle omstændigheder bør henføres til den obligatoriske regel. Endvidere foreligger den sammenhæng mellem en fakultativ ansvarsregel for de mindre indgreb og vanskeligheden ved en skarp afgrænsning af de ikke-ansvarspådragende foranstaltninger, som ovenfor er fremhævet for så vidt angår de straffeprocessuelle indgreb, ikke i forbindelse med de strafferetlige retsfølger; ingen strafferetlige retsfølger er i sig selv af så ringe indgribende karakter, at erstatningsmuligheden af denne grund bør udelukkes.

Et mindretal (*Dalgas Rasmussen*) anser en obligatorisk regel, der omfatter samtlige foranstaltninger af såvel straffeprocessuel som strafferetlig karakter for den mest anbefalelsesværdige løsning.¹⁾

Ved siden af det særlige erstatningsansvar på objektivt grundlag eller efter billigheds-synspunkter kan der efter dansk rets almindelige regler rejses erstatningskrav for enhver ulovlig embedshandling inden for strafferetsplejen, som kan lægges vedkommende tjenestemand eller myndighed til last.²⁾ Det må antages, at sådanne krav fremdeles vil forekomme sjældent; dog kan den foreslåede ophævelse af bestemmelsen om ulovlig anholdelse og varetægt (jfr. s. 35 f) muligvis indebære, at erstatningskrav i enkelte tilfælde vil blive rejst på grundlag af culpa. I sådanne tilfælde finder udvalget det rimeligt, at den processuelle fremgangsmåde, som foreskrives for erstatningskrav på det særlige ansvarsgrundlag, efter begæring kan finde anvendelse frem for anlæggelse af et civilretligt søgsmål. Udvalget foreslår derfor

1) Se nærmere herom mindretallets udtalelse, s. 60.

2) Jfr. *Hurwitz*, *Den Danske Strafferetspleje* (1948), s. 773 med note 2.

en regel (forslagets § 1018 g) af dette indhold.

De anførte forslag vedrørende det særlige erstatningsansvar kan sammenfattes i følgende punkter:

a) For anholdelse, varetægt og alle strafferetlige retsfølger ydes erstatning på objektivt grundlag efter en obligatorisk regel, såfremt ingen af de særligt opregnede erstatningsudelukkelsesgrunde foreligger.

b) De øvrige straffeprocessuelle indgreb giver mulighed for at opnå erstatning efter en friere bedømmelse.

c) For sigtelsen og for andre led i strafforfølgningsen, som ikke betegner et egentligt indgreb (især afhøringer), ydes ingen erstatning.

d) Erstatningskrav på culpa-grundlag be-

handles på begæring efter samme processuelle regler som de øvrige erstatningskrav.

Punkt a) adskiller sig fra gældende ret derved, at også strafferetlige retsfølger af ikke-frihedsberøvende karakter kan danne grundlag for erstatning. Erstatning for frakendelse af førerretten ydes efter en obligatorisk regel i stedet for som hidtil på fakultativt grundlag (jfr. s. 57).

Punkt b) indeholder en betragtelig udvidelse af de erstatningsgivende indgreb i forhold til opregningen i den nugældende § 1018 c i retsplejeloven.

Punkt c) svarer til gældende ret.

Punkt d) indebærer en principiel udvidelse i forhold til gældende ret; bestemmelsen vil dog næppe få særlig praktisk betydning.

Kapitel 4. Nedsættelse og udelukkelse af erstatning.

Som anført (jfr. s. 17) har den i retsplejeloven § 1018 b, stk. 2, nr. 1, nævnte erstatningsudelukkelsesgrund (skyldformodningsreglen) givet anledning til megen debat og kritik. Der er i udvalget enighed om, at de betragtninger, som almindeligvis anses for at være bærende for skyldformodningsreglen, er af begrænset vægt.

Det formelle grundlag for, at en sigtet på én gang kan opnå en positiv og en negativ bedømmelse af sin skyld i det påsigtede forhold, findes i forskellen mellem bevisbyrde-reglerne i henholdsvis civil- og strafferetsplejen. For afgørelsen af selve straffesagen stilles der kvalificerede beviskrav, idet enhver rimelig tvivl vedrørende tiltaltes skyld skal komme ham til gode, mens det i et erstatningssøgsmål som udgangspunkt er skadelidte, der bærer bevisbyrden for erstatningsbetingelsernes opfyldelse, medmindre andet udtrykkeligt er bestemt. Disse grundsætninger om bevisbyrdens fordeling kan imidlertid ikke anses for tvingende for indretningen af de her omhandlede erstatningsregler. Selv om der formelt er tale om et civilretligt krav, indebærer afgørelsen en vurdering af den erstatningsøgendes eventuelle skyld i et strafbart forhold. - Også de nugældende regler afviger fra det formelt konsekvente system, idet der ikke efter § 1018 b, stk. 2, nr. 1, pålægges den erstatningssøgende en pligt til positivt at godtgøre sin uskyld ved en egentlig gendrivelse af anklagemyndighedens beviser.

Som en afgørende indvending mod afskaffelse af skyldformodningsreglen har det været anført, at en række reelt skyldige personer i givet fald ville få udbetalt et beløb af

staten, hvilket anses for en uacceptabel konsekvens. For udvalget vejer det tungere, at der under den nuværende retstilstand er en risiko for, at reelt uskyldige (og frifundne) personer ikke søger eller ikke får tilkendt nogen kompensation for de indgreb, de har været udsat for under strafforfølgningen.

Heller ikke det synspunkt, at en afskaffelse af skyldformodningsreglen ville indebære en almenpræventiv svækkelse — eller ligefrem undergrave retsvæsenets autoritet — finder udvalget overbevisende.

Yderligere taler en række momenter imod at fastholde bestemmelsen. Først og fremmest indebærer anvendelsen af skyldformodningsreglen, at der skabes to klasser af frifindelser: De frifindelser, der giver grundlag for erstatning, og de frifindelser, hvor erstatning ikke søges eller opnås på grund af skyldformodningsreglen. Den frifundne kan komme i en meget vanskelig situation, hvis den strafferetlige frifindelse efterfølges af den i erstatningsafslaget udtalte skyldformodning, uanset om det sker i forbindelse med selve dommen eller (som foreslået, jfr. s. 41) på et senere tidspunkt. - Selv om den reelle begrundelse for afslaget med bestemmelsen i retsplejeloven § 1018 h, stk. 5, søges tilsløret i domsgrundene, er problemet langtfra afhjulpet.

For afskaffelse af skyldformodningsreglen taler også, at det er ønskeligt at opnå ensartede materielle erstatningsregler for henholdsvis den straffeprocessuelle frihedsberøvelse (anholdelse og varetægt) og den udståede frihedsstraf. Den person, som frifindes efter at have hendsiddet i varetægt, er i mange henseender stillet som den, der har

udstået en frihedsstraf af tilsvarende længde. Alligevel kan der efter gældende ret nægtes erstatning på grund af fortsat formodning om skyld, medens dette ikke kan ske for straffafsonerens vedkommende. - Sammenstillingen af uforskyldt varetægt og strafudståelse er dog kun delvis holdbar, idet der i henseende til behovet for oprejsning for den ideelle skade er en vis forskel på de to situationer (jfr. s. 27 f).

Når skyldformodningsreglen ikke bør fastholdes i sin nuværende skikkelse, kan man enten opgive enhver form for bestemmelser af denne art, eller indføre andre - men væsentligt mere snævert udformede - bestemmelser til delvis imødekommen af de hensyn, der måtte ligge bag skyldformodningsreglen. Et eksempel på den sidstnævnte løsning findes i ændringsforslaget i Rigsdagstidende 1930-31, Tillæg A, sp. 5073, hvorefter erstatning »kan nægtes eller nedsættes, naar der i hans Forhold iøvrigt foreligger særlige Omstændigheder, der taler imod at tilkende Erstatning eller dog fuld Erstatning«. Det er imidlertid udvalgets opfattelse, at en sådan mellemløsning ikke er hensigtsmæssig. De samme indvendinger, som ovenfor er anført mod den nugældende bestemmelse, kunne stort set rejses mod en sådan regel; infamien ved erstatningsafslaget ville endda være stærkere, jo større krav der stilles til sandsynligheden for, at den erstatningssøgende trods frifindelsen alligevel er skyldig i det påsigtede forhold. Hertil kommer, at det næppe vil være muligt at formulere en regel, som kan administreres på en måde, der adskiller sig fra den nuværende praksis vedrørende skyldformodningsreglen.

Udvalget anbefaler derfor, at man - i lighed med retstilstanden i Sverige og Vesttyskland - helt afskaffer skyldformodning som udelukkelsesgrund.

Bestemmelserne i retsplejsloven § 1018 b, stk. 3 og 4, hvorefter erstatning kan nægtes eller nedsættes, såfremt den erstatningssøgende selv »har givet anledning til« frihedsberøvelsen, har for så vidt angår anholdelse og varetægt medført megen fortolkningstvivel og diskussion (jfr. s. 15 f). Til belysning af bestemmelsens rækkevidde og behovet for eventuelle ændringer gives i det følgende en oversigt over de forhold, som i praksis er blevet anset for omfattet af bestemmelsen i § 1018 b, stk. 3. Oversigten er udarbejdet på

grundlag af trykte afgørelser. Den er næppe udtømmende, men må dog formodes at indeholde de væsentligste tilfældegrupper.

Sigtedes adfærd forud for strafforfølgningen.

A) Sigtede bevæger sig nær grænsen for det kriminelle, men undgår domfældelse på grund af en restriktiv fortolkning af straffebestemmelserne.

Eks. Talrige landssviger- og værnemagersager; se *E. Munch-Petersen*, i Festskrift til Henry Ussing (1951), s. 407-411.

B) »Uforsigtighed«. Sigtede udviser en adfærd, der må påregnes at medføre risiko for sigtelse og anholdelse eller varetægt.

Eks. Uf R 1921, 599 0 (en person, der havde været fængslet som sigtet for hæleri, havde udvist en betydelig grad af uagtsomhed i forbindelse med erhvervelsen af de i sagen omhandlede varer). UfR 1935, 133 V (en person var anholdt i seks timer; han havde opsøgt en entreprenør, uanset at han måtte have vidst, at det p. g. a. en lønuoverensstemmelse kunne komme til håndgribelighed). UfR 1940, 883 0 (en redaktør havde benyttet oplysninger fra nogle papirer, der var fjernet fra Socialdemokratisk Forbunds kontor). UfR 1947, 503, landsretsdommen (sigtede havde udvist uforsigtighed ved at give oplysninger til et DNSAP-medlem om illegal våbentransport). UfR 1973, 822 H (to piger, der havde boet sammen med narkotikaforhandlere og lovet af disses indtjening samt været med på ture, hvor der solgtes stoffer, fik kun reduceret erstatning).

C) Sigtede udviser anden mistankepådragende adfærd.

Eks. UfR 1936, 84 H (tiltalte, der sigtedes for brandstiftelse, havde været beruset og fraværende fra hjemmet om natten, da branden opstod). VLT 1949, 74 (tiltalte, der sigtedes for brandstiftelse, havde forud for branden givet udtryk for, at hun syslede med tanken om at forårsage ildebrand på ejendommen).

Opdelingen A)-C) giver ikke udtryk for skarpe sondringer, men er kun en gruppering omkring visse adfærdstyper. Mens gruppe A) som nævnt karakteriseres ved, at sigtede bevæger sig nær den kriminelle streg og kun

undgår domfældelse takket være en restriktiv fortolkning af straffebestemmelserne, er tilfælde af gruppe B) snarere udtryk for konkret udvist uforsigtighed, der ikke i sig selv er kriminell eller på grænsen hertil, men som meget vel kan forårsage en begivenhedskæde, der ender med sigtelse og frihedsberøvelse.

Sigtedes mistankepådragende adfærd i forbindelse med strafforfølgningen.

D) Urigtig tilståelse.

Eks. UfR 1950, 591 0; UfR 1957, 666 0; og UfR 1964, 206 0.

E) Sigtede undlader at rense sig for mistanken.

Eks. UfR 1940, 883 0 (også nævnt under gruppe B). - Men i UfR 1938, 974 0 (sigtede ville ved sin anholdelse ikke benægte, at han i fuldskab havde udfærdiget et forfalsket dokument) blev erstatning givet.

F) Vaklende og usandfærdige forklaringer i øvrigt.

Eks. UfR 1921, 965 H; UfR 1922, 519 H; VLT 1946, 193; og VLT 1954, 311 (erstatning nægtet for beslaglæggelse over for to sigtede, hvoraf den ene havde afgivet urigtig forklaring, mens den anden nægtede at udtale sig); UfR 1963, 636 V (tiltalte, der sigtedes for spirituskørsel, nægtede over for politiet at have ført den på stedet parkerede bil).

I visse tilfælde ydes der alligevel erstatning til trods for urigtige forklaringer:

UfR 1929, 720 H (vaklende forklaring kun afgivet på mindre væsentlige punkter); UfR 1930, 898 V (de urigtige forklaringer var klarlagt inden fængslingen); UfR 1971, 827 V (uanset, at de tiltalte fandtes »i nogen grad« at have givet anledning til fængslingen, blev der alligevel ydet erstatning med henvisning til »omstændighederne, herunder den meget alvorlige karakter af den oprindelige anmeldelse«, som omfattede voldtægt; jfr. s. 47 f).

Sigtede udviser adfærd, der i særlig grad indikerer en fængslings- eller anholdelsesgrund.

G) Unddragelsesforsøg.

Eks. UfR 1927, 915 H (tiltalte, der gennem

længere tid havde taget varer på kredit, forlod sit opholdssted og blev først fundet efter et halvt års eftersøgning).

H) Kollusionsforsøg.

Eks. UfR 1936, 84 H (nævnes også under gruppe C. - Tiltalte søgte til dels efter aftale med sin familie at skjule nogle natlige fraværelser). VLT 1938, 291 (tiltalte opfordrede telefonisk et hovedvidne til en sammenkomst forud for vidnets afhøring i retten). UfR 1959, 309 H (advokat forsøgte at skjule dokumenter).

I) Nægtelse af at besvare identitetsspørgsmål.

Eks. UfR 1959, 949 0.

Tilfældene G)-I) vil ud over at indicere en fængslings- eller anholdelsesgrund i reglen også bevirke en styrkelse af mistanken mod den pågældende. Særligt gælder dette kollusionsforsøg, der oftest vil være kombineret med usandfærdige forklaringer eller fortæller fra sigtedes side (gruppe F).

Det er efter gennemgang og afvejning af de anførte tilfældegrupper udvalgets opfattelse, at den nugældende fastlæggelse af »egen skyld« som erstatningsudelukkelsesgrund bør opretholdes. - Samtidig må det imidlertid understreges, at den »egen skyld«, som kan begrunde nedsættelse eller udelukkelse af erstatning for straffeprocessuelle indgreb, principielt må betragtes på samme måde som »egen skyld« i forbindelse med et almindeligt civilretligt erstatningssøgsmaal. Det drejer sig om en udmøntning af de almindelige principper for bedømmelsen af skadelidendes egen medvirken til skadens indtræden; og der må derfor i det hele ske en vis afgrænsning med udgangspunkt i de almindelige civilretlige regler, i første række vedrørende culpa, kausalitet og adækvans. Sigtedes adfærd må indebære et dadelværdigt moment, der karakteriserer hans handlemåde - eller hans undladelse - som culpøs. Og det må dertil stå for ham som en påregnelig følge af hans adfærd, at han kan blive udsat for strafforfølgning og eventuel frihedsberøvelse¹). Særligt bør det fremhæves, at sigtedes adfærd forud for strafforfølgningen i visse tilfælde ud fra en adækvans-vurdering vil falde uden for begrebet

¹) Om den nærmere udvikling af disse principper på det her omhandlede område henvises til *Gammeltoft-Hansen, Varetægtsfængsling* (1976), s. 307-509.

»egen skyld«. Det drejer sig om de ovenfor under C) anførte tilfælde, hvor sigtedes adfærd kan bringe ham under mistanke, efter at en forbrydelse er konstateret, men hvor denne konsekvens måtte stille sig som upåregnelig, fordi en forbrydelse ikke på tidspunktet for den pågældende adfærd kunne forudses at ville indtræffe. Derimod vil de andre tilfældegrupper af forudgående adfærd, A) og B), også efter en adækvansvurdering normalt kunne anses som »egen skyld«.

Da den foreslåede regels anvendelsesområde således i henseende til de under C) nævnte tilfælde er snævrere end hidtidig praksis ved anholdelse og varetægt, ville det være misvisende at lade bestemmelsen fremtræde med et sprogligt videre indhold end den nuværende regel (retsplejeloven § 1018 b, stk. 3); udvalget har derfor afstået fra at medtage et i øvrigt klagende »før eller under sagen« i selve lovbestemmelsen (forlaget § 1018 a, stk. 3). I stedet er fastholdt en formulering, der blot henviser til de almindelige principper om »egen skyld« og dermed også åbner mulighed for en tilpasning af bestemmelsens anvendelse i takt med udviklingen på andre erstatningsområder.

Den foreslåede bestemmelses intention og fortolkning må anses for fyldestgørende klarlagt gennem beskrivelsen af den hidtidige praksis og tilkendegivelsen af bestemmelsens forhold til denne praksis.

Det har været anført (jfr. s. 17), at man med en passende bred anvendelse af bestemmelserne om »egen skyld« i et vist omfang vil kunne opfange de tilfælde, hvor erstatning under de nugældende regler udelukkes på grund af skyldformodningsreglen. Når sigtedes adfærd forud for strafforfølgningen kan betragtes som »egen skyld«, består dermed også muligheden for at inddrage hans mistankepådragende adfærd i vurderingen, og afslå erstatning under henvisning hertil.

De grunde, der ovenfor er anført for afskaffelse af skyldformodningsreglen, taler således også for en klargøring af, i hvilket omfang de foreslåede bestemmelser om »egen skyld« omfatter tilfælde af skyldformodning. Dette vil kun være tilfældet, hvor sigtede ved sin egen culpøse adfærd har forårsaget strafforfølgning og tvangsindgreb som en påregnelig følge. Har sigtede f. eks. bevisligt deltaget i en natlig køretur, der er

endt med indbrud, men frifindes på grund af utilstrækkeligt bevis for deltagelse i selve indbruddet, vil erstatning efter omstændighederne kunne afslås; deltagelse i turen vil kunne opfattes som en konkret udvist uforsigtighed (jfr. s. 31). Den samme adfærd kunne efter omstændighederne have været omfattet af skyldformodningsreglen, det vil sige dannet grundlag for en formodning om, at den pågældende sandsynligvis alligevel har medvirket ved tyveriet. I en sådan situation kan bestemmelserne om »egen skyld« derfor nok siges at træde i stedet for skyldformodningsreglen. Det samme kunne tænkes i en situation, hvor sigtede i en voldtægts-sag frifindes, fordi man ikke tør se bort fra hans påstand om, at han troede, der forelå samtykke. Hvor en eventuel skyldformodning derimod bygger på andres forklaringer (f. eks. gemingsmandsbeskrivelse), eller hvor strafforfølgning og tvangsindgreb måtte stille sig som upåregnelige følger af en i øvrigt mistankepådragende adfærd (jfr. til eks. Uf R 1936, 84 H, omtalt s. 31), vil erstatning ikke kunne afslås efter de foreslåede regler om »egen skyld«.

I gældende ret (§ 1018 b, stk. 4) er det udtrykkeligt fastslået, at »egen skyld« i forhold til udstået straf skal forstås således, at kun tiltaltes adfærd under strafforfølgningen kan komme i betragtning (jfr. s. 16). På baggrund af de anførte civilretligt prægede begrænsninger finder udvalget ikke anledning til formelt at opretholde denne afvigelse i forhold til reglerne om straffeprocessuelle indgreb. Adækvansbegrænsningen vil gribe ind og afskære erstatningsudelukkelse i de situationer, hvor det i praksis har været anset for rimeligt at give erstatning trods tiltaltes forudgående forhold. Mens en konkret udvist uforsigtighed ofte må påregnes at kunne medføre sigtelse og eventuelt iværksættelse af processuelle tvangsindgreb, vil domfældelse og straf næppe kunne anses for en påregnelig følge; er man uskyldig i det påsigtede forhold, må det påregnes, at dette kommer i dagen i løbet af efterforskningen eller bevisførelsen, såfremt man ikke under selve strafforfølgningen fortsat udviser mistankepådragende adfærd, f. eks. i form af urigtig tilståelse.

Ud over den erstatningssøgendes »egen skyld« omtales der i lovforslaget ikke andre forhold, som kan bevirke nedsættelse eller

udelukkelse af et erstatningskrav. Udvalget har drøftet, i hvilket omfang andre former for kompensation end den pekuniære oprejsning kan tænkes at influere på erstatningskravet. Sædvanligvis vil anden kompensation bevirke, at intet (eller kun et mindre) tab lides, således at erstatningskravet allerede af denne grund bortfalder eller nedsættes. Kun et enkelt spørgsmål påkalder sig her særlig interesse.

Undertiden rejses der begæring om, at en uforskyldt varetægtsperiode i stedet for at udløse erstatning bringes til afkortning i en ikke fuldbyrdet frihedsstraf, der er idømt i forbindelse med en anden strafforfølgning mod den pågældende. Da der ikke er hjem-

mel til direkte at foretage en sådan afkortning, har man ansøgt om, at der benådes for den idømte straf i et omfang svarende til den udståede varetægt¹).

Udvalget har overvejet at foreslå en regel, hvorefter retten efter begæring kan bestemme, at en tidligere idømt straf skal kunne anses for helt eller delvis udstået, i stedet for at tilkende erstatning. Da det er overordentlig sjældent, at disse sager optræder, har man imidlertid fundet det uhensigtsmæssigt at medtage en bestemmelse af det pågældende indhold. Udvalget forudsætter herved, at sådanne sager afgøres ved benådning, således at et afkald på erstatningskrav sættes som betingelse for benådning.

¹) Jfr. til eksempel den i *Gammeltoft-Hansen*, op.cit., s. 303 f omtalte sag, hvor en uforskyldt varetægtsperiode på 17 dage i en sag, hvor der var rejst sigtelse for blodskam, ved benådning blev bragt til »afkortning« i en uafsonet hæftedom. Se også Folketingets ombudsmands beretning for året 1975, s. 638.

Kapitel 5. Strafforfølgningens udfald.

De materielle betingelser for erstatningskravet falder i tre hovedgrupper. Der skal være foretaget et indgreb, som er omfattet af erstatningspligten (jfr. kap. 3); endvidere må der ikke foreligge en særlig erstatningsudelukkelsesgrund (jfr. kap. 4); men hertil kommer, at der efterfølgende skal ske en direkte eller indirekte - konstatering af, at den pågældende foranstaltning var uforholdsmæssigt, uberettiget, ulovlig, alt efter hvilket kriterium der vælges. Denne senere konstatering kaldes her for den erstatningsudløsende kendsgerning.

I overvejelserne vedrørende karakteristiken af den erstatningsudløsende kendsgerning har to væsensforskellige muligheder været inddraget. Enten kan man udløse erstatningsansvaret gennem en senere efterprøvelse af de pågældende indgreb, hvorunder det konstateres, om det har været ulovligt, upåkrævet, uhensigtsmæssigt e. a. Denne mulighed svarer til den almindelige fremgangsmåde i erstatningssager, hvor der foretages en efterfølgende vurdering af den erstatningspådragende handlingens karakter, oftest af, hvorvidt den er culpøs eller ikke-culpøs. Eller også kan man knytte erstatningsudløsningen til objektive kriterier, typisk en senere afgørelse vedrørende den strafforfølgning, der har givet anledning til, at indgrebet overhovedet er foretaget. Det sidstnævnte kriterium benævnes her: Strafforfølgningens udfald.

En drøftelse af disse to teoretiske muligheder findes i forarbejderne til den svenske

erstatningslov¹). Udvalget finder, (jfr. s. 24), at ansvarsgrundlaget i betydeligt omfang bør være objektivt, således at staten i vid udstrækning bærer risikoen for de mere indgribende foranstaltninger, der foretages som led i den retshåndhævende virksomhed. Det objektive ansvar får kun mening og indhold, når den erstatningsudløsende kendsgerning har et objektivt præg, således som tilfældet er ved frifindelse eller påtaleopgivelse. En efterfølgende vurdering af grundlaget for det foretagne indgreb vil snarere være knyttet til legalitets- og culpabetragtninger. Udvalget finder herefter ikke anledning til at fravige den hidtidige ordning i dansk ret, hvorefter det som altovervejende hovedregel er strafforfølgningens udfald, der udløser erstatningsansvaret.

Når det anbefales, at der alene lægges vægt på strafforfølgningens udfald, kræver det imidlertid en særlig drøftelse af begrebet »ulovlig anholdelse eller varetægt«, hvorom der findes en særlig bestemmelse i retsplejelovens § 1018 a. Denne bestemmelse spiller en forsvindende ringe rolle i praksis ved siden af § 1018 b. For så vidt angår varetægt, kan der i den trykte praksis kun findes et enkelt eksempel på, at § 1018 a med sikkerhed har været anvendt²). At bestemmelsen så sjældent anvendes (og påberåbes) i praksis, hænger formentlig sammen med varetægtsbetingelsernes karakter. Betingelserne er enten af en så konkret skønsmæssig art, at det må anses for næsten udelukket at underkende skønnets udøvelse

¹) Jfr. SOU 1972:73, s. 115 ff, og Proposition nr. 97, år 1974, s. 19 ff.

²) Det drejer sig om UfR 1931, 638 0, hvor landsrettens afgørelse endda synes svært forenelig med den samtidige højesteretsafgørelse, UfR 1931, 462 H.

under en efterfølgende sag¹). Eller også er varetægtsbetingelserne af så enkel karakter, at overtrædelse næppe kan forekomme i praksis; der tænkes herved på betingelsen om, at kun sigtelse for visse bestemte sager (statsadvokatsager og de særligt opregnede politisager, jfr. retsplejeloven § 780, stk. 1, nr. 2) kan danne grundlag for varetægt.

Det samme kan hævdes om karakteren af anholdelsesbetingelserne. Ved anholdelse er § 1018 a dog brugt i visse tilfælde, bl. a. hvor anholdelsen udstrækkes længere end efter loven tilladt (jfr. til eks. UfR 1935, 410 0 og 1940,937 V).

I justitsministeriets praksis vedrørende administrativ imødekommelse af erstatningskravet i medfør af retsplejeloven § 1018 h, stk. 2, skelnes der sjældent skarpt i henseende til hjemmel efter § 1018 a eller § 1018 b. Enkelte eksempler på anvendelse af § 1018 a findes dog i forbindelse med anholdelse.

Såfremt frihedsberøvelsens iværksættelse eller udstrækning har savnet hjemmel, vil udvalgets forslag ikke afskære erstatning og anvendelsen af den processuelt lettere fremgangsmåde efter kap. 93 a. Tilfælde af uhjemlet frihedsberøvelse må ofte antages at indebære en culpøs handle måde fra de retshåndhævende myndigheders side. Der vil derfor i disse tilfælde foreligge et materielt ansvarsgrundlag i medfør af dansk rets almindelige erstatningsregler. Da udvalget foreslår (jfr. udkastet § 1018 g og bemærkningerne foran s. 28 f), at den processuelle fremgangsmåde efter kap. 93 a skal kunne finde anvendelse, hvor erstatningskravet rejses på almindeligt culpa-grundlag, er også de formelle regler til gennemførelse af erstatningskrav opretholdt i tilfælde af uhjemlet frihedsberøvelse.

Skulle der alligevel opstå situationer, hvor en ulovlig frihedsberøvelse ikke indebærer et ansvarsgrundlag af culpøs karakter, vil erstatning kunne tilkendes i medfør af forslaget § 1018 a, stk. 2 in fine, hvorefter erstatning kan ydes, selv om de almindelige betingelser ikke er opfyldt, når det af særlige grunde findes billigt.

Som anført (jfr. s. 22 f) kan ulovligheden

af en anholdelse eller varetægt afføde et erstatningskrav i medfør af Danmarks traktatmæssige forpligtelser²); også sådanne krav vil efter udvalgets opfattelse kunne opfyldes i medfør af bestemmelsen i forslaget § 1018 a, stk. 2.

Herefter må en særlig bestemmelse om ulovlige indgreb anses for overflødiggjort; og udvalget foreslår derfor, at den nugældende bestemmelse i § 1018 a opgives.

Man kan rejse det spørgsmål, om ikke den umiddelbare underkendelse, som ligger i ophævelsen af en foranstaltning som anholdelse eller varetægt ved kære, burde udløse et objektivt erstatningsansvar. - En regel af dette indhold findes i svensk ret (Lov om ersättning vid frihetsinskränkning § 1, nr. 4).

En sådan situation forelå i den ovennævnte dom, UfR 1931, 638 0. Også i sagen UfR 1931, 462 H blev varetægtsfængslingen ophævet af landsretten under henvisning til, at der ikke forelå tilstrækkelig kollusionsfare; men netop i denne sag blev erstatning nægtet af både landsretten og højesteret, og i noten til afgørelsen fremhæves det udtrykkeligt, at fængslingens ophævelse efter kære ikke i sig selv danner grundlag for erstatning. En bestemmelse som den ovennævnte ville således betegne en udvidelse af erstatningsgrundlaget i forhold til gældende ret.

Udvalget kan ikke anbefale en sådan udvidelse af erstatningsgrundlaget. Hvis den sigtelse, der har givet anledning til indgrebet, fører til domfældelse, og hvis indgrebet ikke står i misforhold til strafforfølgningens udfald, vil det ofte være upåkrævet at give erstatning, selvom indgrebet under sagens behandling er blevet ophævet efter kære. Ophævelsen vil i mange tilfælde skyldes omstændigheder, der først fremkommer under sagens behandling. De få tilfælde af den omhandlede art, hvor erstatning kan være rimelig, vil være dækket af den fakultative billighedsregel, der foreslås i udkastet §§ 1018 a, stk. 2 og 1018 b.

Når den erstatningsudløsende kendsgerning knyttes til strafforfølgningens udfald, er det hensigtsmæssigt at gennemgå de forskellige muligheder for i hvert enkelt til-

1) Det må herved erindres, at § 1018 a kun har selvstændig betydning i forhold til § 1018 b, såfremt sagen er endt med domfældelse eller påtalefrafald, og den erstatningssøgende derfor er anset for skyldig.

2) Jfr. *Espersen*, *Juristen* 1970, s. 315.

fælde at afgøre, hvorvidt - og i bekræftende fald, hvorledes - erstatningsansvaret bør udløses. Neden for bringes en oversigt over de relevante former for udfald af strafforfølgning:

1. Frifindelse:

- a) på grund af beviset vedrørende gerningsmomenterne,
- b) på grund af nødværge eller nødret,
- c) på grund af samtykke,
- d) på grund af manglende tilregnelser,
- e) på grund af utilregnelighed,
- f) på grund af frivillig tilbagetræden fra forsøg,
- g) på grund af forældelse,
- h) på grund af forholdets manglende strafbarhed (subsumptionstvivil).

2. **Påtaleopgivelse** af de samme årsager som nævnt under a)-h).

3. Afvisning:

- a) på grund af endelige formalitetsmangler (f. eks. manglende offentlig påtaleret),
- b) på grund af forholdets manglende strafbarhed, forældelse e. l. (jfr. retsplejeloven § 842, stk. 1, nr. 3).

4. Påtalefrafald:

- a) med institutionsanbringelse,
- b) med andre vilkår,
- c) uden vilkår, eller uden andet vilkår end straffriandel.

5. Domfældelse:

- a) med strafbortfald,
- b) med bøde,
- c) med kortere frihedsstraf end en eventuel varetægsperiode,
- d) anden domfældelse uden foranstaltninger med frihedsberøvelse.

6. Betinget dom:

- a) med institutionsanbringelse,
- b) med andre vilkår,
- c) uden vilkår eller uden andet vilkår end straffriandel.

Den relativt vidtgående fastlæggelse af bebrebet »egen skyld« (hvorefter også sigtedes adfærd forud for strafforfølgningen e. o. kan bevirke nedsættelse efter udelukkelse af erstatningen, jfr. s. 32) får særlig betydning i en række af de ovennævnte tilfældegrupper. Ved frifindelse, afvisning eller påtaleopgivelse på grund af forældelse, vil der således almindeligvis have foreligget en oprindelig kriminel adfærd fra sigtedes side, der kan karakteriseres som »egen skyld«. Ved frifindelse, påtaleopgivelse eller afvisning på grund af, at forholdet ikke kan henføres til en straffebestemmelse, vil det oftest være tilfældet, at den pågældende har bevæget sig så nær ved den kriminelle streg, at han derudover har foranlediget strafforfølgningen og de foretagne indgreb (jfr. s. 31). Dette sidste vil undertiden også være tilfældet ved frifindelse på grund af samtykke eller tilbagetræden fra forsøg. Derimod kan sigtedes utilregnelighed næppe i sig selv give anledning til nedsættelse eller udelukkelse af erstatningen, idet sigtedes adfærd sædvanligvis må kunne karakteriseres som culpøs, for at der kan statuere »egen skyld«. Dette er formentlig også baggrunden for, at man har anset det for nødvendigt i de nugældende regler (§ 1018 b, stk. 2, nr. 2) at indføre frifindelse eller påtaleundladelse på grund af utilregnelighed som en særlig erstatningsudelukkelsesgrund ved siden af bestemmelsen om »egen skyld«.

Ved de forskellige former for domfældelse og påtalefrafald har sigtede ikke blot nænnet sig, men også overskredet grænsen til det strafbare; »egen skyld« vil derfor ofte foreligge. Udelukkelse af erstatning behøver dog ikke altid at være givet i disse tilfælde. De iværksatte straffeprocessuelle foranstaltninger kan være af mere indgribende karakter eller af længere varighed end indiceret ved sigtedes (kriminelle) adfærd. - En nærmere drøftelse af dette spørgsmål findes nedenfor (s. 38 f).

Med de - generelle som konkrete - indskrænkninger, der følger af erstatningssøgendes »egen skyld«, bør enhver frifindelse eller påtaleopgivelse efter udvalgets opfattelse kunne udløse et objektivt erstatningsansvar for det uforskyldte indgreb. En undtagelse herfra bør dog - som i gældende ret - gøres, såfremt frifindelsen skyldes utilregnelighed. Da denne situation som nævnt

næppe vil kunne omfattes af bestemmelsen om »egen skyld«, må den fremhæves som en udtrykkelig undtagelse fra hovedreglen (jfr. udkastet § 1018 a, stk. 1, pkt. 1 in fine). - Erstatning i disse tilfælde af utilregnelighed vil herefter kun kunne gives i medfør af den nedennævnte fakultative bestemmelse (jfr. s. 39 f).

Som anført kan afvisning teoretisk finde sted i visse af de tilfælde, der ellers fører til frifindelse. Det ville således være naturligt at medtage endelig afvisning på lige fod med frifindelse og påtaleopgivelse. På grund af den overordentlige sjældenhed, hvormed afvisning finder sted i strafferetsplejen, har udvalget dog ikke fundet det nødvendigt eller hensigtsmæssigt at nævne dette udfald af strafforfølningen i bestemmelsen. Skulle endelig afvisning finde sted, må et eventuelt erstatningskrav behandles efter analogien af reglerne om frifindelse.

Et særligt problem opstår, hvor frifindelsen (eller påtaleopgivelsen) kun er delvis, således at der frifindes for nogle forhold, men domfældes for andre. I denne situation må det ved bedømmelsen af et eventuelt erstatningskrav afvejes, hvorvidt det pågældende indgreb også ville være blevet foretaget, selv om sigtelsen kun havde omfattet de forhold, for hvilke domfældelse er sket. - Efter tilsvarende retningslinier bør domfældelse efter en væsentlig mildere straffebestemmelse end den i påtalen anvendte vurderes. - Afvejningen af dette spørgsmål kan være vanskelig at gennemføre efterfølgende¹⁾. I visse tilfælde er det dog klart, at der foreligger et erstatningsansvar, nemlig hvor det pågældende indgreb formelt ville have været udelukket, hvis sigtelsen kun havde omfattet de forhold, for hvilke der senere domfældes.

Endelig bør det tilføjes, at der i tilfælde af delvis frifindelse ofte vil være mulighed for kompensation i form af afkortning med en tilsvarende nedsættelse af erstatningskravet til følge (jfr. s. 34).

Hvor strafforfølningens resultat består i domfældelse eller påtalefrafald, vil erstatning sædvanligvis ikke være påkrævet. De straffeprocessuelle indgreb kan her sjældent betegnes som uforskyldte. Behovet for oprejsning er vigende, idet de frihedsberøvende

foranstaltninger vil kunne afkortes i straffen; og der vil sjældent kunne påvises en ideel krænkelse, idet sigtede jo er fundet strafskyldig. Man kan dog næppe affærdige spørgsmålet alene med disse betragtninger. Selv om strafforfølningens resultat indebærer, at sigtede anses for skyldig i de påsigtede forhold, kan den til domfældelsen eller påtalefrafaldet knyttede sanktion være af så ringe indgribende karakter, at afkortningsmuligheden er udelukket, og at der i det hele må siges at være et misforhold mellem de straffeprocessuelle indgreb og den endelige sanktion. Det er næppe hensigtsmæssigt at inddrage disse situationer under det objektive ansvar. Allerede fordi »egen skyld« i form af forudgående kriminel adfærd oftest vil kunne statuere, egner et eventuelt erstatningsansvar sig bedre til regulering inden for en fakultativ bestemmelses rammer.

En fakultativ bestemmelse åbner ligeledes bedre mulighed for en konkret vurdering af, hvorvidt forholdet mellem de iværksatte strafforfølgningsskridt og den endelige sanktion kan begrunde erstatning i den enkelte sag.

Afgrænsningen af en sådan fakultativ bestemmelses område bør som anført knyttes til det forhold, at de anvendte straffeprocessuelle foranstaltninger har været af mere indgribende karakter end den påfølgende sanktion; at der med andre ord er sket en tilsidesættelse af proportionalitetsgrundsætningen. På den anden side egner kriteriet »mere indgribende« sig efter udvalgets opfattelse ikke til optagelse i lovens tekst. Selv om der i visse tilfælde ikke vil være tvivl om, hvorvidt betingelsen er opfyldt (f. eks. hvor otte måneders varetægt efterfølges af fire måneders fængsel), vil det i mangfoldige andre situationer være vanskeligt at måle indgrebet med sanktionen (f. eks. ved påtalefrafald eller betinget dom med visse vilkår, dom til anbringelse under åndssvagefor sorgen o. a.).

Udvalget har derfor (jfr. udkastet § 1018 a, stk. 2) foretrukket en anden formulering:

». . . den under sagen anvendte frihedsberøvelse ikke står i rimeligt forhold til strafforfølningens udfald«.

Som vejledende momenter for det skøn,

¹⁾ Jfr. herved *Gammeltoft-Hansen*, op.cit., s. 303 f.

der herefter skal udøves i anvendelsen af den foreslåede bestemmelse, kan der bl. a. peges på følgende:

- Erstatning må i almindelighed være udelukket (eller nedsættes), hvor sigtede selv har foranlediget indgrebet.
- Erstatning må ligeledes være udelukket i det omfang, indgrebet (især varetægt) er afgørende for, at den mildere sanktion overhovedet vælges.
- Herudover er det en forudsætning for erstatning, at der kan påpeges et klart misforhold mellem på den ene side det processuelle indgreb og på den anden side sagens karakter og det påsigtede forholds grovhed. - I de ovennævnte klare tilfælde, hvor sanktionen er umiddelbart sammenlignelig med tvangsforanstaltningen (f. eks. hvor 8 måneders varetægt efterfølges af 4 måneders ubetinget fængsel), vil erstatning relativt ofte kunne gives, idet sanktionen i disse tilfælde i højere grad er udtryk for en egentlig vurdering af forholdets grovhed end ved andre sanktioner som f. eks. påtalefracfald på vilkår.

Til bestemmelsen i udkastet § 1018 a, stk. 2, om erstatning ved misforhold mellem indgreb og retsfulgelse har udvalget fundet det ønskeligt at føje en almindelig billighedsregel. Det kan ikke udelukkes, at der kan opstå ganske særlige situationer, hvor der vil være trang til at yde en vis erstatning, til trods for at de i loven beskrevne betingelser ikke er opfyldt. For at etablere det fornødne hjemmelsgrundlag i sådanne ekstraordinære sager, foreslås bestemmelsen i udkastets § 1018 a, stk. 2 in fine. Som nævnt (jfr. s. 36) vil denne bestemmelse også kunne anvendes i de sjældne tilfælde, hvor et ulovligt indgreb ikke med sikkerhed kan karakteriseres som culpøst, eller hvor traktatmæssige forpligtelser afføder erstatningskrav, der ikke kan imødekommes efter de almindelige regler.

De anførte synspunkter og konklusioner vedrørende den erstatningsudløsende kendsgerning finder også anvendelse ved erstatning for udstået straf. Udgangspunktet er også her, at den udståede retsfulgelse skal konstateres at være uforskyldt. En sådan konsta-

tering vil praktisk taget altid ske ved en ny dom, afsagt efter ekstraordinær anke eller genoptagelse af den tidligere afgørelse. Der kan dog tænkes situationer, hvor straffens urigtighed konstateres uden en ny juridisk afgørelse; i justitsministeriets praksis kendes sådanne tilfælde i forbindelse med bødesanktioner (se også UfR 1958, 73 H). På grund af den sjældenhed, hvormed de optræder, har udvalget dog anset det for rimeligt at se bort fra dem i selve lovteksten og i stedet henvise dem til behandling efter erstatningsreglernes analogi.

Også hvor den idømte sanktion ikke fuldstændigt bortfalder, men kun formildes, udløses der et erstatningsansvar i lighed med de tilfælde, hvor et straffeprocessuelt indgreb ikke står i rimeligt forhold til den efterfølgende sanktion (jfr. s. 38). En forudsætning er det dog, at den fuldbyrdede del af den først idømte sanktion er mere indgribende end den senere sanktion, der idømmes ved den senere afgørelse.

I disse tilfælde, hvor en sanktion formildes efter genoptagelse eller ekstraordinær anke, vil det i praksis almindeligvis fremtræde som en nedsættelse af straffen indenfor samme strafart. Udvalget finder derfor ikke, at der her knytter sig betænkelighed til anvendelsen af formuleringen »mere indgribende«. Ligeledes synes der i disse situationer at være den fornødne klarhed og et tilstrækkeligt erstatningsbehov (jfr. s. 27) til, at erstatningen bør ydes efter en obligatorisk regel.

De anførte synspunkter fører frem til en række forslag, som kan sammenfattes i følgende hovedpunkter:

a) Det objektive erstatningsansvar bør knyttes til frifindelse eller påtaleopgivelse; undtaget fra ansvaret er tilfælde af »egen skyld« eller utilregnelighed.

b) En fakultativ erstatningsmulighed bør foreligge, hvor der ikke består et rimeligt forhold mellem de under straffesagen anvendte indgreb og strafforfølgningens udfald.

c) Endvidere bør erstatning kunne ydes efter rene billighedssynspunkter.

d) Erstatning for (for meget) udstået straf ydes altid efter en obligatorisk regel - med forbehold af domfældtes »egen skyld«

- også hvor der blot er tale om formildelse af en tidligere idømt sanktion.

Punkt a) svarer til nugældende ret, mens punkterne b), c) og til dels d) betegner en

udvidelse i forhold til loven; i praksis har man dog undertiden ydet erstatning i sådanne tilfælde, som ville være omfattet af den foreslåede bestemmelse.

Kapitel 6. Fremgangsmåde m.v.

Forpligtelsen til at rejse kravet om erstatning i umiddelbar tilslutning til den frifindende afgørelse har været udsat for kritik¹⁾. Udvalget finder, at der ikke er grundlag for at fastholde den snævre forbindelse mellem erstatningsspørgsmålet og selve straffesagens pådømmelse. Behovet for samtidig vurdering af erstatningsspørgsmålet formindskes, såfremt skyldformodningsreglen opgives. Det må hertil anses for en fordel, at afgørelsen af erstatningssagen fjernes fra domsafsigelsen. Dels giver det mere ro for den erstatningssøgende og hans forsvarer til at overveje og gennemdrøfte, hvorvidt kravet bør rejses; og dels vil det i sager om alvorlig kriminalitet formentlig bevirke, at belastningen for den erstatningssøgende ved et umiddelbart afslag på erstatning mindskes i nogen måde. En udsættelse vil yderligere imødegå den påstand, at en afskaffelse af skyldformodningsreglen som udelukkelsesgrund kunne få uheldige konsekvenser for skyldvurderingen i selve straffesagen ved at skabe risiko for domfældelse på et ikke fuldt tilstrækkeligt bevis, når en frifindelse ville indebære, at man samtidig måtte tilkende en erstatning, som på baggrund af de foreliggende oplysninger føles ganske urimelig. Endelig kan en udsættelse af erstatningssagen være påkrævet til undersøgelse af en række forhold - især vedrørende den erstatningssøgendes »egen skyld« - der kan få betydning for afgørelsen, men som ikke har været belyst under straffesagens behandling.

På den anden side er det nødvendigt at

sætte visse frister for kravets fremsættelse. En række af de forhold, der er fremkommet i forbindelse med strafforfølgningen, kan være af afgørende betydning for erstatningsspørgsmålets vurdering, især vedrørende den erstatningssøgendes eventuelle egen foranledning af indgrebet. Der bør derfor kun hengå forholdsvis kort tid mellem strafforfølgningens afslutning og erstatningskravets rejsning. Udvalget foreslår en frist på to måneder, regnet fra afsigelse eller forkyndelse af endelig dom eller meddelelsen til sigtede om strafforfølgningens ophør. For så vidt angår sager, der afsluttes med dom, foreslås fristens begyndelsestidspunkt fastsat i overensstemmelse med reglerne om anke (jfr. retsplejeloven § 948). I de tilfælde, hvor ankesagen hæves, regnes fristen fra det tidspunkt, hvor dette meddeles tiltalte. - Er den erstatningssøgendes overskridelse af fristen undskyldelig, bør kravet kunne fremsættes og behandles. Dette vil til eksempel være tilfældet, hvor kravet bygger på senere fremkomne oplysninger (jfr. retsplejeloven § 1018 g stk. 3).

I forbindelse med domsafsigelse eller meddelelse om strafforfølgningens ophør bør sigtede efter omstændighederne vejledes om fremgangsmåden for fremsættelse af erstatningskrav.

Udvalgets flertal²⁾ anbefaler at fastholde bestemmelsen i retsplejelovens § 1018 h, stk. 4, hvorefter den erstatningssøgende på begæring skal have beskikket en advokat, der har samme stilling som forsvarere i straffesager.

¹⁾ Jfr. som eksempel på bestemmelsens anvendelse Uf R 1958, 972 O.

²⁾ Et medlem (*Ib Dalgas Rasmussen*) finder, at forsvarerbeskikkelse bør være fakultativ, jfr. mindretallets udtalelse, s. 63.

Det bør endvidere i bestemmelsen præciseres, at beskikkelsen efter omstændighederne kan finde sted allerede forud for sagens indbringelse for retten.

Udvalget anbefaler, at man fastholder en ordening, der forener muligheden for administrativ og judiciel prøvelse. Det findes hensigtsmæssigt at styrke anvendelsen af den administrative behandling, således at alle sager først behandles administrativt. Ophævelsen af skyldformodningsreglen og dermed af forbindelsen mellem bevisbedømmelsen i straffesagen og erstatningsspørgsmålets afgørelse, gør den judicielle prøvelse af erstatningssagen upåkrevet bortset fra de tilfælde, hvor der er tvist om erstatningsansvaret og kravet. Kun hvor der ikke kan opnås enighed mellem den erstatningssøgende og den pågældende myndighed (justitsministeriet), skal den erstatningssøgende derfor kunne indbringe kravet for domstolene.

Under den foreslåede ordening er der næppe grund til at opretholde bestemmelsen om obligatorisk høring af rigsadvokaten, forsvareren og vedkommende ret, således som det er foreskrevet i den gældende bestemmelse (jfr. retsplejeloven § 1018 h, stk. 2, andet punktum).

Udvalget har overvejet, om det bør foreskrives, at judiciel prøvelse skal finde sted i tilfælde af helt eller delvis afslag på erstatningskravet, men finder ikke at kunne anbefale en sådan ordening. Det kan i visse situationer stille sig uklart, om en imødekommeelse af erstatningskravet efter et forhandlingsforløb indeholder et delvist afslag; og der kan forekomme tilfælde, hvor den erstatningssøgende ikke ønsker, at den administrative behandling efterfølges af en judiciel prøvelse. Efter forslaget skal der derfor foreligge en begæring fra den erstatningssøgende, før sagen indbringes for retten.

Erstatningssagen bør normalt indbringes for den underret, som har pådømt straffesagen. Drejer det sig om en nævningesag, bør dette efter udvalgets opfattelse ikke medføre, at landsretten pådømmer erstatningsspørgsmålet i første instans. Opgivelsen af skyldformodningsreglen gør det også i disse

sager muligt at lade erstatningssøgsmålet begynde ved underretten, hvilket er enklere for den erstatningssøgende og mere hensigtsmæssigt af procesøkonomiske grunde.

I de tilfælde, hvor underretten ikke har pådømt sagen - fordi det drejer sig om en nævningesag, eller fordi påtalen opgives eller frafalder - anbefales en værnetingsregel, hvorefter sagen af anklagemyndigheden kan indbringes enten for retten i den retskreds, hvori det pågældende indgreb er besluttet eller ved den erstatningssøgendes hjem ting. Hvor indgrebet er besluttet under rettens medvirken, vil det oftest være mest hensigtsmæssigt, at sagen forelægges for denne ret.

Erstatningssagen bør på grund af sin nære sammenhæng med strafforfølgningen behandles i strafferetsplejens former. Forslaget indeholder en generel bestemmelse herom (§ 1018 e, stk. 3), der - i tilknytning til forslaget om tidsmæssigt at adskille den strafferetlige og den erstatningsretlige bedømmelse - overflødiggør de særlige regler om anke, som findes i den nugældende § 1018 m, stk. 2. Ligeledes findes det overflødigt i lovens tekst at optage særlige bestemmelser om tingfæstning og påstand (jfr. den gældende retsplejelov § 1018 h, stk. 3).

Udvalget foreslår, at påømmelsen af erstatningssagerne sker uden medvirken af lægdommere. Ved afskaffelsen af skyldformodningsreglen (retsplejeloven § 1018 b, stk. 2, nr. 1) mindskes betydningen af lægdommerelementet i væsentlig grad. I praksis er det blevet antaget, at netop skyldformodningsreglens sammenkædning af erstatningsspørgsmålet med den tiltaltes mulige skyld i det påsigtede forhold, danner grundlaget for lægdommernes funktion i disse sager¹⁾. Efter forslaget antager sagen i højere grad karakter af en almindelig civilretlig erstatningssag, hvor medvirken af lægdommere ville være en fravigelse fra det normale. Udvalget finder det derfor - under forudsætning af skyldformodningsreglens afskaffelse - unødvendigt at fastholde det læge element i påømmelsen. Herfor taler også det praktiske hensyn, at den foreslåede tidsmæssige adskillelse

¹⁾ Jfr. UfR 1971, 49 H, hvor højesteret fastslog, at spørgsmålet om, hvorvidt erstatning med føje var nægtet på grund af fortsat formodning om sigtedes skyld, ikke kunne afgøres uden en prøvelse af bevisernes vægt, og dermed var unddraget rettens kompetence; tidligere (i UfR 1948, 1080 H) var højesteret nået til det modsatte resultat for så vidt angår spørgsmålet om sigtedes egen foranledning af varetægten.

af erstatningssagen og den oprindelige straffesag kan gøre det vanskeligt eller umuligt at få de samme lægdommere, som medvirkede ved straffesagens behandling, til at deltage i erstatningssagens behandling.

Forslaget indeholder yderligere en række ændringer vedrørende den formelle fremgangsmåde m. v.

Det anses således for unødvendigt at opretholde bestemmelsen i retsplejeloven § 1018 f, stk. 1 (om statens regresret over for vedkommende tjenestemand), idet bestemmelsens indhold vil være gældende også uden en udtrykkelig regel herom. Det er givet, at det objektive erstatningsansvar påhviler det offentlige. Og det følger af almindelige erstatningsretlige regler, at der kan rejses et regreskrav over for den tjenestemand, som ved uforsvarlig handlemåde har givet anledning til erstatningskravet. - Rejser den erstatningssøgende sit krav på culpa-grundlag og retter det direkte mod den pågældende tjenestemand, påhviler der det offentlige en subsidiær hæftelse i medfør af retsplejeloven § 1020 a.

Som nævnt indeholder forslaget en bestemmelse, hvorefter strafferetsplejens regler gøres anvendelige på erstatningssøgsmålet. Dette indebærer, at også de almindelige genoptagelsesregler - om genoptagelse såvel til gunst som til ugunst for sigtede - overføres. Hermed overflødiggøres bestemmelsen i den

nugældende § 1018 m, stk. 4. Også bestemmelsen i § 1018 f, stk. 2, kan udelades. Erstatningssagen kan genoptages efter de samme regler som gælder for genoptagelse af den straffesag, der gav anledning til erstatningen. Ved straffesagens genoptagelse til ugunst for sigtede kan et eventuelt krav om tilbagebetaling af et erstatningsbeløb dermed inddrages allerede i forbindelse med genoptagelsens rejsning.

Reglerne om succession ved erstatningssøgendes død (jfr. retsplejelovens § 1018 e) foreslås afstemt med de almindelige bestemmelser om overførsel ved død. Supplerende foreslås det, at allerede fremsættelse af begæring over for anklagemyndigheden er tilstrækkelig til at etablere den arveretlige succession for så vidt angår godtgørelse for ikke-økonomisk skade (se herved ikrafttrædelsesloven § 15, stk. 3).

De processuelle beføjelser til iværksættelse af anke og genoptagelse, som i medfør af § 1018 m, stk. 5, tillægges den erstatningssøgendes ægtefælle og livsarvinger, gentages ikke i forslaget. Såfremt skyldformodningsreglen afskaffes, vil genoptagelse af sager, hvori erstatning er afslået, næppe forekomme efter den pågældendes død. Beføjelsen til at anke erstatningsafgørelsen må efter almindelige regler tilkomme den erstatningssøgendes bo.

Kapitel 7. Skaden og tabet.

På baggrund af forslaget om ophævelse af skyldformodningsreglen har udvalget overvejet, om denne ændring burde få konsekvenser for erstatningspligtens omfang i henseende til de ikke-økonomiske skader. Der er imidlertid enighed om, at godtgørelsespligten for ideelle skader ikke bør indskrænkes i forhold til de nuværende regler, hvorefter godtgørelse for lidelse og tort gives efter uforskyldt anholdelse, varetægt og straf.

Ved de ikke-frihedsberøvende foranstaltninger kan der efter gældende ret kun ydes erstatning for formueskade (jfr. retsplejeloven § 1018 c og færdselsloven § 133, stk. 1). At denne bestemmelse kun sjældent ses anvendt i praksis hænger formentlig sammen med, at skaden i forbindelse med sådanne indgreb oftest er af ikke-økonomisk art. Erstatningsansvaret for de mindre indgribende foranstaltninger får derfor først virkelig betydning, når også den ikke-økonomiske skade kan dækkes. Ofte vil det ganske vist være vanskeligt at adskille den ideelle skade, der måtte være forbundet med selve indgrebet, fra følgerne af selve sigtelsen; men dette - som også til en vis grad gælder de frihedsberøvende foranstaltninger - bør efter udvalgets opfattelse ikke udelukke muligheden for at yde godtgørelse for den ideelle skade, der må formodes at knytte sig til indgrebet. Denne opfattelse dækker også inddragelse og frakendelse af førerretten. Spørgsmålet om godtgørelse for ikke-økon-

misk skade rejstes i forbindelse med indførelsen af færdselslovens § 70 a (den tidligere bestemmelse om erstatning, nu § 133), men henvises til behandling i nærværende udvalg¹).

Den nærmere udformning af bestemmelsen om godtgørelse for ideel skade kan mest hensigtsmæssigt foretages i overensstemmelse med dansk rets almindelige regler herom i ikrafttrædelsesloven § 15. Det har herunder været overvejet at formulere bestemmelsen blot som en henvisning til § 15. Udvalget finder det dog mere hensigtsmæssigt, at der gives en selvstændig regel i retsplejeloven, bl. a. under hensyn til, at intentionen bag godtgørelsesreglerne for de mindre indgribende foranstaltninger er videre i lovforslaget end i ikrafttrædelsesloven § 15; selv om erstatningsansvaret for de pågældende foranstaltninger hviler på fakultativt grundlag (udkastet § 1018 b, jfr. § 1018 a, stk. 2), er det tanken, at der i alle tilfælde, hvor der tilkendes erstatning, også skal kunne ydes godtgørelse for den ideelle skade²).

Udvalgets forslag følger med den i note²) nævnte undtagelse indholdet af ikrafttrædelsesloven § 15. I opregningen af de skadelige følger er »lyde« og »vansir« udeladt som overflødige i den her omhandlede sammenhæng. Terminologisk er udtrykket »erstatning« anvendt som overbegreb for såvel er-

¹) Jfr. Folketingstidende 1970-71, Tillæg A, sp. 2307 f, og Tillæg B, sp. 3053. Se også nedenfor, s. 57 f.

²) I ikrafttrædelseslovens § 15, stk. 1, er der ved krænkelser af andre goder end legeme og frihed indføjet en særlig betingelse om, at krænkelsen skal være retsstridig; jfr. Straffelovrådets betænkning nr. 601, 1971, om privatlivets fred, s. 67 ff, og Folketingstidende 1971-72, Tillæg A, sp. 560; her er det yderligere fremhævet, at krænkelsen i de omhandlede tilfælde skal være culpøs.

statning for formueskade som godtgørelse for ideel skade.

Udvalget har i forbindelse med overvejelserne vedrørende ikke-økonomisk skade drøftet, om bestemmelsen i retsplejeloven § 1018 d om de såkaldte politimestererklæringer bør opretholdes. I medfør af denne bestemmelse kan politimesteren på begæring af personer, som har været udsat for de i §§ 1018 a-1018 c nævnte foranstaltninger eller i øvrigt har været udsat for strafferetlig forfølgning, udstede en erklæring om, at foranstaltningen eller strafforfølgningen har vist sig at mangle grundlag og ikke har været forskyldt ved sigtedes eget forhold. Drejer det sig om tvangsforanstaltninger i medfør af retsbeslutning, skal retten samtykke i erklæringen.

Politimestererklæringerne, der oprindeligt var tænkt som et middel til at begrænse visse af de ideelle skader ved strafforfølgning, udstedes i praksis overordentlig sjældent. Udvalget har forespurgt politimesterforeningen, om man fortsat ønsker dette særlige oprejsningsmiddel lovreguleret. Foreningen har tilkendegivet, at man anser bestemmelsen for overflødig; erklæringer af den omhandlede art kan afgives også uden særlig lovhjælp, og efter foreningens opfattelse vil man endda stå væsentligt friere i henseende til afgivelsen, dersom bestemmelsen ophæves.

Udvalget foreslår herefter, at bestemmelsen om politimestererklæringer ikke optages i de nye lovregler. I konsekvens heraf kan kapiteloverskriften ændres fra »oprejsning« til »erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning«.

Som grundlag for overvejelserne vedrørende erstatningsniveauet - såvel for økonomisk som for ideel skades vedkommende - samt til belysning af de økonomiske konsekvenser af de foreslåede udvidelser af erstatningspligten har udvalget anvendt og indhentet en række oplysninger om praksis vedrørende udmålingen af erstatningsbeløbene.

Følgende materiale har foreligget for udvalget:

a) 48 domsafgørelser for perioden 1930-1965 (udarbejdet af landsdommer *Erik Tofthøj*, hovedsageligt på grundlag af trykte afgørelser samt østre landsrets realregister). - I oversigten er for hver sag anført

det tidsrum, for hvilket erstatning er tilkendt, det tilkendte beløb samt korte bemærkninger om straffesagens art og udfald.

b) 28 domsafgørelser indeholdende de samme oplysninger som a) for perioden 1966-marts 1975.

c) Oversigt udarbejdet af justitsministeriet for perioden 1960-1967. - I oversigten, der indeholder 88 journalnumre, er oplyst det tidsrum, for hvilket erstatningen er udbetalt, samt erstatningsbeløbet. Enkelte journalnumre vedrører andre erstatningsspørgsmål end det her omhandlede.

d) Oversigt som c) for perioden 1968-maj 1976 i alt 97 sager, hvori erstatning udbetaltes.

e) Oplysninger fra de enkelte politikredse om udbetalte erstatninger i perioden 1966-1970; i alt 60 sager. - Der foreligger kun oplysning om antallet af sager og erstatningernes størrelse. De udbetalte erstatninger udgjorde for hele perioden 161.453 kr., fordelt på 25 politikredse.

f) Oplysninger fra de enkelte politikredse om udbetalte erstatninger i perioden januar 1975-februar 1976. - Indholdet af denne undersøgelse meddeles nedenfor i tabel III.

g) Oversigt udarbejdet af rigsadvokaturen for perioden 1974-august 1976. - Oversigten, der omfatter 51 journalnumre, indeholder oplysninger om den erstatningssøgendes erhverv, frihedsberøvelsens varighed, sigtelsen, eventuelle forstraffe samt erstatningens størrelse med specifikation af godtgørelsesbeløbet for ideel skade, hvor dette er oplyst.

h) Oversigt over justitsministeriets samlede forbrug på erstatningskontoen for finansårene 1965/66-1975/76. - Tallene meddeles nedenfor i tabel II.

Om praksis i andre lande foreligger kun et sparsomt materiale. Visse oplysninger om svensk udmålingspraksis fremgår af SOU 1972:73, s. 196-210. I øvrigt indeholder det indsamlede materiale om fremmed praksis ikke særskilte oplysninger om frihedsberøvelsens varighed i de enkelte sager; da erstatningen pr. dag eller time derfor ikke kan beregnes, er der ikke det fornødne grundlag for at anstille sammenligninger

med dansk udmålingspraksis i det omfang, denne kan oplyses.

Det opregnede materiale lader sig ikke bearbejde på en sådan måde, at der kan udledes generelle oplysninger om udviklingen i erstatningsniveauet. Dels er det talmæssigt et relativt lille materiale, især når det skal opdeles i erstatning for henholdsvis anholdelse, varetægt og udstået straf; de forskelle i udmålingen, som følger af individuelle afvigelser i formuetabets størrelse, får dermed uforholdsmæssig stor betydning og gør sammenligninger mindre meningsfulde. Hertil kommer, at det i de enkelte sager kun sjældent fremgår, hvorvidt erstatningen er nedsat på grund af den erstatningssøgendes egen foranledning af indgrebet eller foranstaltningen. Endelig er det kun i de færreste sager muligt at udskille størrelsen af den særlige godtgørelse for lidelse og tort; selv hvor en sådan udskillelse er mulig, er godtgørelsesbeløbene næppe fuldt sammenlignelige, idet de i væsentlig grad må antages at være bestemt af konkrete omstændigheder, såsom den erstatningssøgendes stilling, hans tidligere vandel, sigtelsens art, hans holdning under sagen, samt hans påstand om godtgørelsens størrelse.

Af de nævnte grunde må udvalget afstå fra at bringe en egentlig jævnføring af hele det indsamlede materiale. I stedet bringes tre tabeller, som dels giver et indtryk af de administrativt behandlede erstatningssagers antal over en årrække (tabel I), dels de samlede udgifter for det offentlige til erstatningsudbetalingerne siden midten af 960'erne (tabel II) som baggrund for vurderingen af de økonomiske konsekvenser af de foreslåede lovændringer, og dels en oversigt over de indsamlede oplysninger for perioden januar 1975-februar 1976 (tabel III), hvorved der gives et indtryk af den aktuelle praksis og de betydelige afvigelser, den indeholder.

Tabel I.

Antal sager (behandlet i justitsministeriet), hvor erstatning er udbetalt i medfør af retsplejeloven kapitel 93 a (samt færdselsloven § 70 a og tilsvarende senere bestemmelser) i perioden 1966-1975:¹⁾

1) Af tabellen kan der ikke udledes oplysninger om det samlede antal erstatningssager; dels kendes antallet af afslag ikke, og dels er antallet af sager, der afgøres direkte af domstolene, ukendt.

År	Antal sager
1966	10
1967	8
1968	7
1969	7
1970	5
1971	14
1972	12
1973	14
1974	11
1975	18

Tabel II.

Samlet årligt forbrug på justitsministeriets erstatningskonto i perioden finansårene 1965/66-1975/76:

Finansår	Forbrug (kr.)
1965-66	25.060
1966-67	35.291
1967-68	19.491
1968-69	41.875
1969-70	35.143
1970-71	53.809
1971-72	67.947
1972-73	77.368
1973-74	71.802
1974-75	63.011
1975-76	142.090

Forbrugstallene i tabel II omfatter også erstatningsudbetalinger, der ikke vedrører retsplejeloven kapitel 93 a eller førerretsfratagelse, men som har tilknytning til andre dele af politiets virksomhed; det kan f. eks. dreje sig om erstatning for beskadigelse af biler, der har været fjernet ved politiets foranstaltning. Den indflydelse, som sådanne andre erstatningsudbetalinger har på de samlede forbrugstal, må dog anses for at være af forholdsvis underordnet betydning.

Tabel III.

Erstatninger udbetalt for uberettiget anholdelse eller varetægt i perioden januar 1975-februar 1976, erstatningsbeløbet, frihedsberøvelsens varighed m. v.:

Tidspunkt	Frihedsberøvelsens art (anh. eller varetægt)	Varighed (dage el. timer)	Erstatning (kr.)	Gennemsnit pr. time/dag kr.)
Jan. 1975	anh.	16 timer	200,-	13 (time)
Feb. 1975	anh.	15 timer	2.326,-	155 (time)
-	anh.	46 timer	1.000,-	22 (time)
Marts 1975	anh.	6 ¹ / ₂ time	500,-	77 (time)
-	anh.	81 timer	800,-	10 (time)
-	anh.	43 ¹ / ₂ time	500,-	11 (time)
April 1975	varet.	3 dage	800,-	266 (dag)
-	varet.	188 dage	15.000,-	80 (dag)
-	anh.	69 timer	635,55	9 (time)
Maj 1975	varet.	2 dage	1.000,-	500 (dag)
-	anh.	5 timer	150,-	30 (time)
-	anh.	19 timer	1.200,-	63 (time)
Juni 1975	varet.	13 dage	2.500,-	192 (dag)
-	varet.	7 dage	1.842,-	263 (dag)
-	varet.	12 dage	1.500,-	125 (dag)
Juli 1975	anh.	6 timer	1.000,-	167 (time)
Aug. 1975	varet.	93 dage	21.980,-	236 (dag)
Sept. 1975	varet.	13 dage	3.000,-	231 (dag)
-	varet.	13 dage	3.000,-	231 (dag)
Okt. 1975	varet.	15 dage	600,-	40 (dag)
-	anh.	19 ¹ / ₂ time	722,40	37 (time)
-	varet.	9 dage	2.412,34	268 (dag)
-	anh.	14 timer	130,-	9 (time)
Nov. 1975	varet.	47 dage	12.000,-	255 (dag)
-	varet.	220 dage	8.000,-	36 (dag)
Dec. 1975	varet.	48 dage	8.000,-	167 (dag)
-	varet.	14 dage	5.000,-	357 (dag)
-	varet.	7 dage	2.500,-	357 (dag)
-	varet.	220 dage	6.000,-	27 (dag)
-	varet.	11 dage	2.000,-	182 (dag)
Jan. 1976	varet.	5 dage	800,-	160 (dag)
-	varet.	13 dage	3.400,-	262 (dag)
Feb. 1976	varet.	152 dage	22.000,-	145 (dag)

Som det fremgår af tabellen, drejede det sig om 33 sager, heraf 12 anholdelser og 21 varetægter. For så vidt angår anholdelseserstatningerne, udgjorde totalgennemsnittet 27 kr. pr. time, men med en meget betydelig spredning (fra 9 kr. til 167 kr. pr. time). Det samme gælder varetægtserstatningerne, hvor totalgennemsnittet udgjorde 112 kr. pr. dag (med spredning fra 27 kr. til 500 kr. pr. dag). At spredningen er så stor hænger delvis sammen med de ovennævnte faktorer (forskell i formuetaf, eventuel nedsættelse på grund af »egen skyld«, den erstatningsøgendes egen påstand, m. v.), men må formentlig også tages som udtryk for, at der ikke har udviklet sig en fast praksis på dette område.

For så vidt angår godtgørelse for lidelse og tort er dette givet særskilt i 6 anholdelsessager og 6 varetægtssager. Totalgennemsnittet i anholdelsessager er 24 kr. pr. time (spredning fra 4 kr. til 67 kr. pr. time). I varetægtssager udgør det 48 kr. pr. dag (spredning fra 27 kr. til 182 kr. pr. dag). Også på dette område, hvor forskellene i det konkret lidte formuetaf er elimineret, er afvigelseerne således meget betydelige.

Til yderligere belysning af praksis skal fire nyere erstatningssager refereres:

UfR 1971, 827 V: To udlændinge, T1 og T2, blev anholdt, efter at en kvinde, A, havde anmeldt dem for voldtægt. Dagen efter anholdelsen blev de fremstillet i grund-

lovsforhør; T1 sigtedes for overtrædelse af straffelovens § 244, stk. 3 og 4, straffelovens § 216, jfr. § 21 og § 261, subsidiært § 260, T2 for overtrædelse af straffelovens § 216, subsidiært § 217. De tiltalte nægtede sig skyldige, og retten traf beslutning om opretholdelse af anholdelsen.

Ved et retsmøde tre dage senere afgav de to tiltalte forklaringer, der delvis var indbyrdes modstridende. De nægtede begge at have haft samleje med A, som forklarede, at T2 havde tiltvunget sig samleje med hende; en lægeerklæring bekræftede, at A havde haft samleje. Retten fængslede herefter T1 og T2 som med skellig grund sigtede for overtrædelse af straffelovens § 217 samt § 260, og under henvisning til retsplejeloven § 780, stk. 1, nr. 2, litra a og c. Efter kære stadfæstede kendelsen af vestre landsret i henhold til de anførte grunde. - Fængslingen blev forlænget efter henholdsvis 9 og 14 dages forløb.

Ved anklageskriftet rejstes der tiltale mod T1 for overtrædelse af straffeloven § 244, stk. 2 og 4, og mod T2 for overtrædelse af straffeloven § 217, jfr. § 260. Dommen, der blev afsagt efter 52 dages varetægt, frifandt begge for de påsigtede forhold; for T2's vedkommende fandtes det bevist, at han havde haft samleje med A, men ikke at dette var sket under udøvelse af ulovlig tvang.

Hver af de tiltalte påstod sig tilkendt en erstatning på 6.000 kr. for indtægtstab samt tort og lidelse. By- og herredsretten nægtede erstatning under henvisning til, at de begge under såvel efterforskningen som domsforhandlingen havde afgivet delvis urigtige forklaringer, hvilket havde været af afgørende betydning for de afsagte fængslingskendelser.

For landsretten oplystes det, at T1's ugentlige indtjening som arbejdsmand androg ca. 540 kr. T2 havde halvanden uge før anholdelsen fået tilbud om arbejde i en dansk erhvervsvirksomhed; uden visum og arbejdstilladelse var han herefter indrejst illegalt i landet.

Uanset at de erstatningssøgende måtte anses for i nogen grad selv at have givet anledning til den iværksatte anholdelse og varetægt, fandt landsretten, at de efter omstændighederne, herunder den meget alvorlige karakter af den oprindelige anmeldelse, burde tilkendes fuld erstatning. T1 fik herefter

ter tilkendt 4.000 kr. for formueskade og 2.000 kr. for lidelse og tort. For T2's vedkommende fastsattes erstatningen for formueskade skønsmæssigt til 2.000 kr. og godtgørelse for lidelse og tort ligeledes til 2.000 kr.

UfR 1973, 394 0: Erstatningssøgende, E, kom til København med Malmøbåden og blev her af nogle personer på båden anmeldt for at have udgivet falske penge. Tre betjente fra Havnegades politivagt anholdt ham, bl. a. til konstatering af identiteten. Det viste sig nu, at ingen om bord ville stå ved anmeldelsen; endvidere fandtes E ikke i besiddelse af falske sedler. Han blev herpå løsladt efter ca. 15 minutters anholdelse.

Byretten fandt ikke grundlag for at fastslå, at anholdelsen ikke burde have været foretaget, og afviste derfor at tilkende erstatning i medfør af retsplejelovens § 1018 a. Da anholdelsen endvidere måtte antages at være blevet foretaget på en sådan måde, at E ikke var tilføjet nogen lidelse eller tort, blev også erstatning efter retsplejeloven § 1018 b afslået.

Landsretten tiltrådte byrettens afgørelse for så vidt angik erstatning i medfør af § 1018 a. Derimod fandtes betingelserne efter § 1018 b, stk. 1, at være opfyldt; nedsættelse under henvisning til E's egen foranledning af anholdelsen fandtes ikke begrundet. Da der efter det oplyste ikke var tilføjet E nogen formueskade ved anholdelsen, tilkendtes han 200 kr. som godtgørelse for lidelse og tort.

Justitsministeriet, j. nr. 1975-2051-44: E blev anholdt den 18. november 1974 og sad i varetægt fra den 19. november til den 20. februar 1975 (i alt 95 dage) som sigtet for røveri af farlig karakter, drabsforsøg samt overtrædelse af færdselsloven. Ved dom afsagt af nævningeting den 20. februar 1975 blev han frifundet, men fremsatte ikke krav om erstatning, idet han befrygtede et afslag begrundet med fortsat formodning om hans skyld i de påsigtede forhold. Den 25. marts 1975 tilstod en anden person imidlertid, at han havde begået de forhold, for hvilke der havde været rejst tiltale mod E, som herefter - i juni 1975 - rejste krav om erstatning på ca. 22.000 kr. Heraf udgjorde de 10.000 kr. godtgørelse for lidelse og tort, mens den resterende del af kravet svarede til, hvad han

kunne have opnået i arbejdsløshedsunderstøttelse i varetægtsperioden, dersom han havde været på fri fod.

På baggrund af sagens forløb så man bort fra, at fristen for erstatningskravets fremsættelse var overskredet og imødekom administrativt det rejste erstatningskrav fuldt ud.

UfR 1976. 440 0: A, der bortset fra færdselsbøder o. l. ikke havde været straffet i de sidste 10 år, var underkastet varetægt i perioden 10. august-9. november 1971, i alt 92 dage, som sigtet for tyveri. Sigtelsen blev i juni 1972 frafaldet af statsadvokaten i medfør af retsplejeloven § 723, stk. 1.

A fremsatte et erstatningskrav på 45.116 kr. efter retsplejeloven § 1018 b. I kravet indgik 20.000 kr., der var lidt som tab på udbetaling på en båd, der af sælgeren blev taget tilbage i medfør af afbetalingslovens regler med en yderligere udgift på 3.116 kr., fordi A på grund af varetægtsfængslingen ikke kunne overholde ratebetalingerne. Tabt arbejdsfortjeneste som pladesmed opgjordes til 13 uger à 1.000 kr. eller 13.000 kr. Erstatning for lidelse og tort ansattes til 9.000 kr.

A forklarede, at han i de sidste år havde tjent til livets ophold ved at handle med biler og antikviteter. Han måtte 4-5 gange om ugen foretage småreparationer på biler. Han havde endvidere ernæret sig ved fremstilling af fliseborde og haft lidt indtægt ved dykning og fotoarbejde. Hans indtægt i 1970 og 1971 var ved forlig med skattevæsenet ansat til 40.000 kr. hvert af de to år. Underretten nægtede erstatning, bl. a. under henvisning til, at A havde afgivet urigtige forklaringer eller undladt at give oplysninger, som kunne have bidraget til at rense ham for mistanke.

Landsretten fandt (i lighed med underretten), at det tab, der var opstået ved misligholdelse af bådkontrakten, ikke kunne tilregnes det offentlige. Endvidere fandt landsretten, at der ikke var tilstrækkeligt grundlag for at nægte erstatning under henvisning til skyldformodningsreglen. Herefter siges det i dommen, at selv om A ved sit forudgående forhold har givet anledning til varetægten og ved sin holdning under efterforskning

gen har medvirket til varetægtens varighed, findes der dog alligevel at burde tillægges ham erstatning. Da han efter rettens opfattelse ikke havde godtgjort, at han var gået glip af regelmæssige arbejdsindtægter, fastsattes erstatningen til et samlet beløb af 8.000 kr.

Som anført giver det indsamlede materiale af en række forskellige årsager ikke grundlag for at bestemme udviklingen inden for erstatningsniveauet eller påpege et bestemt niveau i den seneste praksis. En vis fornemmelse af niveauet blev i 1966 i forbindelse med den ovennævnte undersøgelse udtrykt af *Toftthøj*, som fandt, at hovedtendensen i domsafgørelserne var varetægtserstatninger (givet samlet for formueskade og ikke-økonomisk skade) svarende til 60-85 kr. pr. dag til personer uden længere forstraffe og i jævne økonomiske kår; det tilsvarende beløb for de administrativt afgjorte sager var efter hans opfattelse noget højere, omkring 110 kr. pr. dag, medens særskilt fastsatte beløb for lidelse og tort udgjorde omkring 50-80 kr. pr. dag. De af udvalgets medlemmer, som har aktuelt kendskab til den administrative behandling af erstatningssagerne, angiver som deres erfaring, at godtgørelseskrav for lidelse og tort på mere end 150-200 kr. pr. dag normalt ikke akcepteres. For kortvarige frihedsberøvelser er niveauet dog noget højere. - Tilsvarende konklusioner er draget i rigsadvokatens under g) nævnte undersøgelse for årene 1974-1976.

Selv om justitsministeriet i skrivelse af 12. september 1968 har anmodet udvalget om at tage spørgsmålet om en ændring af erstatningsniveauet op til overvejelse, finder udvalget efter de foreliggende oplysninger ikke at have tilstrækkelig mulighed for at fremsætte specificerede forslag vedrørende selve erstatningsudmålingen. Da der knytter sig megen usikkerhed til, hvor det eksisterende niveau for godtgørelse for ideel skade må placeres, er det næppe muligt at udmønte et ønske om en eventuel forhøjelse af niveauet i lovbestemmelser. En takstmæssig fastsættelse i loven af godtgørelsen for uforstyldt frihedsberøvelse pr. dag¹⁾ kan næppe anses for hensigtsmæssig. Den konkrete bag-

¹⁾ En sådan ordning kendes i Vesttyskland og sås herhjemme anvendt i interneringsloven fra 1945; jfr. s. 21 og s. 15. Senest er et tilsvarende forslag (1976), s. 376.

grund for godtgørelseskravene varierer meget fra sag til sag, først og fremmest under hensyn til karakteren af den oprindelig rejste sigtelse, men også på grund af den erstatningssøgendes stilling, hans tidligere vandel og hans holdning under sagen. Endelig ville den omskiftelige økonomiske udvikling kræve en jævnlig å jour-føring, dersom en regel om bestemte takster blev optaget i selve loven. Udvalget kan derfor på grundlag af det foreliggende materiale og medlemmernes erfaringer på dette punkt alene udtale som sin opfattelse, at der bør tilstræbes en vis fastlæggelse af udmålingsniveauet for ideel skade i bestemte typer af sager, og at det ved erstatningsfastsættelsen - hvad enten den sker administrativt eller ved domstolene - bør fastslås, hvilken del af erstatningen, der dækker formuetab, og hvilken del af beløbet, der er godtgørelse for ideel skade. Disse synspunkter skulle være praktisk lettere gennemførlige under den foreslåede ordning, hvorefter alle erstatningskrav indledningsvis skal undergives administrativ behandling.

De gældende bestemmelser i retsplejeloven omhandler kun erstatning til personer, der er sigtede. Også andre end sigtede kan imidlertid påføres skade i forbindelse med efterforskningskridt, såsom ransagning - herunder undersøgelse af personer og udtagelse af prøver - beslaglæggelse o. a. Udvalget har derfor overvejet, om der i lovudkastet bør optages særlige bestemmelser om ikke-sigtedes erstatningskrav. En sådan regel, der bygger på billighedssynspunkter, findes i lovforslagets § 426 i den norske Innstilling om Rettergangsmåten i straffesaker (1969), s. 53 og 366.

I drøftelsen er der indgået tre muligheder:

a) Spørgsmålet lades uomtalt i retsplejeloven og er dermed, som i gældende ret, omfattet af de almindelige regler om culpa-ansvar og civilt søgsmål.

b) Ikke-sigtedes erstatningskrav inddrages under den fakultative ansvarsregel vedrørende de mindre indgribende foranstaltninger

(jfr. s. 27 f). Der kan ikke blive tale om at henføre kravene til den objektive regel, idet indgreb over for trediemand altid vil være »uforskyldte« i den forstand, at ingen domfældelse el. 1. følger efter.

c) Der indsættes en særlig bestemmelse om ikke-sigtedes adgang til at opnå erstatning efter billighedssynspunkter.

Det bemærkes, at dersom der indføres særlige bestemmelser om ikke-sigtedes erstatningskrav, vil der ikke blive tale om nogen overlappning i forhold til reglerne om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser (lovn. 277 af 26. maj 1976, jfr. betænkning nr. 751, 1975). Statens erstatningsansvar er i den nævnte lov betinget af, at skadeforvoldelsen indeholder en overtrædelse af straffeloven.

Et flertal (alle, undtagen *Dalgas Rasmusen*) er af den opfattelse, at spørgsmålet om det offentliges erstatningsansvar over for trediemand, der påføres skade i forbindelse med strafforfølgning, ikke bør løses i sammenhæng med retsplejelovens regler om erstatning til sigtede personer. Det forekommer vanskeligt at begrunde, at en sådan person bør stilles anderledes i form af en lettere erstatningsadgang end den person, som i øvrigt i forbindelse med det offentliges forvaltningsvirksomhed påføres skade. - At ikke-sigtede dermed stilles ringere end sigtede personer i henseende til at opnå erstatning for skader i forbindelse med strafforfølgning, må ses på baggrund af, at der for sigtede personer ofte består et mere påtrængende behov for at opnå erstatning (især godtgørelse for ideel skade) på grund af den særlige defami, der knytter sig til indgreb over for sigtede.

Det er derfor flertallets opfattelse, at spørgsmålet om ikke-sigtedes erstatningsansvar bør løses i sammenhæng med de generelle overvejelser om det offentliges erstatningsansvar¹).

Såfremt det alligevel ønskes, at en særlig regel optages i kapitel 93 a, kan flertallet tilslutte sig det af mindretallet fremlagte forslag til bestemmelsernes udformning.

¹) I betænkning nr. 214 (1959) om statens og kommunernes erstatningsansvar, s. 10 f, anføres det, at farlige handlinger fra det offentliges side (f. eks. indgreb fra politiets side til opretholdelse af ro og orden) e.o. kan indebære et objektivi ansvar. De særlige regler i retsplejeloven kap. 93 a er ikke taget op til nærmere overvejelse i betænkningen, idet det ikke findes hensigtsmæssigt at optage dem i en almindelig lovgivning om det offentliges erstatningsansvar.

Et mindretal (*Dalgas Rasmussen*) er af den opfattelse, at spørgsmålet bør reguleres i sammenhæng med retsplejelovens regler om erstatning til sigtede¹).

1) Se nærmere herom mindretallets udtalelse, s. 60 f.

Udvalgets lovudkast vedrørende retsplejeloven.

§,1 I lov om rettens pleje, jfr. lovbe- kendtgørelse nr. ... foretages følgende ændringer:

»Kapitel 93 a.

Erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning.

§ 1018 a. Den, der har været anholdt eller taget i varetægt som led i en strafferetlig forfølgning, har krav på erstatning for den derved tilføjede skade, såfremt påtale opgives, eller tiltalte frifindes, uden at dette er begrundet i, at han findes utilregnelig. Erstatning ydes for økonomisk skade, samt for lidelse, tort, ulempe og forstyrrelse eller ødelæggelse af stilling og forhold.

Stk. 2. Selv om betingelserne for at yde erstatning efter stk. 1 ikke er opfyldt, kan erstatning ydes, såfremt den under sagen anvendte frihedsberøvelse ikke står i rimeligt forhold til strafforfølgningens udfald, eller det af andre særlige grunde findes billigt.

Stk. 3. Erstatning kan nedsættes eller nægtes, såfremt den sigtede selv har givet anledning til foranstaltningerne.

§ 1018 b. Efter samme regler som angivet i § 1018 a kan erstatning tillægges en sigtet, der som led i en strafferetlig forfølgning har været udsat for andre straffeprocessuelle indgreb.

§ 1018 c. Der tilkommer den, der har udstået frihedsstraf eller været undergivet anden strafferetlig retsfølge, erstatning efter reglerne i § 1018 a, såfremt anke eller genoptagelse medfører bortfald af retsfølgen. I tilfælde af formildelse ydes der erstatning, såfremt den retsfølge, der er fuldbyrdet, er mere indgribende end den, der idømmes efter anke eller genoptagelse.

§1018 d. Krav om erstatning i medfør af §§ 1018 a-1018 b skal fremsættes over for

anklagemyndigheden inden to måneder efter afsigelse eller forkyndelse (jfr. § 948) af endelig dom eller meddelelse til sigtede om strafforfølgningens ophør.

Stk. 2. Fremsættes kravet efter udløbet af den i stk. 1 nævnte frist, kan det behandles, såfremt overskridelsen findes undskyldelig.

§ 1018 e. I mødekommes erstatningskravet ikke, kan den erstatningssøgende inden to måneder efter meddelelse om anklagemyndighedens afslag begære kravet indbragt for den underret, som har pådømt straffesagen. Har straffesagen ikke været pådømt, eller er den pådømt af landsret i første instans, indbringer anklagemyndigheden erstatningskravet for retten i den retskreds, hvori den pågældende foranstaltning er besluttet, eller ved den erstatningssøgendes hjemting.

Stk. 2. På den erstatningssøgendes begæring beskikkes der en advokat for ham. De regler, der er fastsat for forsvarere, finder anvendelse for den beskikkede advokat. Beskikkelse kan ske for sagens indbringelse for retten.

Stk. 3. Erstatningssagen behandles i strafferetsplejens former, dog uden medvirken af domsmænd.

§ 1018 f. Erstatningskravet falder i arv efter de almindelige regler herom, dog således at krav på godtgørelse for en ikke-økonomisk skade falder i arv, når det er fremsat i overensstemmelse med reglerne i § 1018 d.

§ 1018 g. Erstatningskrav, der på grundlag af dansk rets almindelige erstatningsregler rejses af sigtede eller domfældte i anledning af strafferetlig forfølgning, behandles på begæring efter reglerne i nærværende kapitel.«

§ 2. Denne lov træder i kraft den

Bemærkninger til lovudkastet.

Som i den nugældende retsplejelov samler udkastet alle bestemmelser om erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning i ét kapitel (kap. 93 a).

Ved lovudkastet sker der en indholdsmæssig ændring af adskillige af de gældende bestemmelser. De bestemmelser, hvis indhold i det væsentlige bevares, undergives for flertallets vedkommende en betydelig omformulering.

De materielle erstatningsregler (§§ 1018 a-1018 c) er opbygget således, at erstatning - hvor erstatningsbetingelserne er opfyldt - skal ydes i visse, niere indgribende tilfælde, medens der efter et konkret skøn kan ydes erstatning i andre tilfælde. Tilkendelsen af erstatning er uafhængig af, om der efter en frifindelse eller påtaleopgivelse fortsat måtte bestå en formodning om, at den erstatningsøgende er skyldig i det påsigtede forhold. Derimod bevares i udkastets § 1018 a, stk. 3, den hidtidige regel, hvorefter erstatning kan nægtes eller nedsættes, såfremt den pågældende selv har givet anledning til foranstaltningerne.

De formelle bestemmelser (§§ 1018 d-1018 f) er undergivet en betydelig forenkling i forhold til de nuværende bestemmelser herom. De væsentligste ændringer består i, at der gives en frist på to måneder for fremsættelse af erstatningskravet, at ethvert krav skal undergives en administrativ prøvelse, før det eventuelt indbringes for domstolene, og at påkendelse af kravet sker uden medvirken af domsmænd.

Ved en særlig bestemmelse (§ 1018 g) skabes der hjemmel for, at erstatningskrav, der i anledning af strafforfølgning rejses på grundlag af dansk rets almindelige erstatningsregler, kan behandles efter de særlige

processuelle regler i retsplejeloven kapitel 93 a.

Af de gældende regler i retsplejelovens kapitel 93 a er følgende (eller tilsvarende bestemmelser) ikke medtaget i udkastet:

a) § 1018 a, om ulovlig frihedsberøvelse. - Der henvises herom til s. 35 f.

b) § 1018 b, stk. 2, nr. 1, om begrundet formodning om skyld i det påsigtede forhold. - Der henvises herom til s. 30 f.

c) § 1018 d, om de såkaldte politimester-erklæringer. — Der henvises herom til s. 45 f.

d) § 1018 f, om statskassens hæftelse og eventuelle regresret over for den pågældende tjenestemand. Bestemmelsens indhold må antages at være gældende også uden en udtrykkelig regel herom (jfr. s. 43).

e) § 1018 f, stk. 2, om tilbagebetaling af erstatning som følge af domfældelse efter genoptagelse af straffesager. Indholdet af denne bestemmelse må antages at fremgå af den almindelige regel (udkastets § 1018 e, stk. 3), hvorefter strafferetsplejens regler gøres anvendelige på erstatningssøgsmålet (jfr. s. 43).

f) § 1018 h, stk. 3, om tingfæstning. Bestemmelsen udgår som overflødig.

g) § 1018 h, stk. 5, om indskrænkning af begrundelsen ved nægtelse af erstatning. Udledelsen af denne bestemmelse er en følge af forslaget om afskaffelse af § 1018 b, stk. 2, nr. 1, om betydningen af fortsat formodning om den erstatningssøgendes skyld i det påsigtede forhold.

h) § 1018 1, om nævningernes afgørelse af erstatningsgrundlaget. Da erstatningskravet ifølge udkastet påkendes af underretten - og

uden lægdommeres medvirken - må bestemmelsen udgå.

i) § 1018 m, stk. 1-4, om anke og genoptagelse. - Disse bestemmelser udgår, dels som overflødige i forhold til den almindelige regel (udkastets § 1018 e, stk. 3) om anvendelse af de straffeprocessuelle regler, og dels som følge af forslaget om at lade erstatningsspørgsmålet afgøre uden medvirken af lægdommere.

k) § 1018 m, stk. 5, om beføjelsen for den erstatningssøgendes ægtefælle eller livsarvinger til at iværksætte anke og genoptagelse - Der henvises herom til s. 43.

Til § 1018 a.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor, s. 24 ff, 30 ff, 35 ff og 44 f.

Bestemmelsen, der svarer til reglerne i § 1018 b, stk. 1, stk. 2, nr. 2, og stk. 3, i den gældende retsplejelov, indeholder de materielle betingelser for at yde erstatning i anledning af straffeprocessuel frihedsberøvelse (anholdelse og varetægt).

Efter stk. 1 er erstatning obligatorisk, såfremt strafforfølningen munder ud i frifindelse eller påtaleopgivelse; en undtagelse gøres dog som hidtil, hvor frifindelsen skyldes, at sigtede findes utilregnelig. En nærmere gennemgang af de forskellige muligheder for at udløse et erstatningskrav (strafforfølgningens udfald, en efterfølgende prøvelse af grundlaget for tvangsindgrebet) er givet s. 35 ff.

T stk. 1, andet punktum, fastslås endvidere, at erstatning skal ydes for såvel økonomisk som ideel skade; for så vidt angår godtgørelse for ideel skade er bestemmelsen udformet i tilslutning til ikrafttrædelseslovens § 15, stk. 1. Udtrykket »erstatning« anvendes terminologisk som også omfattende »godtgørelse« for ikke-økonomisk skade.

I stk. 2 hjemles en generel udvidelse af muligheden for at tilkende erstatning i anledning af straffeprocessuel frihedsberøvelse. I modsætning til stk. 1 er der her tale om en fakultativ regel. Erstatning kan for det første tilkendes, uanset at strafforfølningen ikke er mundet ud i frifindelse eller påtaleopgivelse, såfremt der består et misforhold mellem den under sagen anvendte fri-

hedsberøvelse og den senere idømte sanktion. En nærmere begrundelse for denne regel samt en oversigt over de vejledende skønsmomenter, der kan indgå i anvendelsen af bestemmelsen, er givet s. 38 f, hvortil der henvises. - For det andet kan erstatning tilkendes efter rene billighedssynspunkter, såfremt der foreligger ganske særlige og konkrete holdepunkter derfor.

I stk. 3 gentages den nuværende bestemmelse om nedsættelse eller udelukkelse af erstatning som følge af sigtedes egen foranledning af frihedsberøvelsen; jfr. herved s. 31 ff.

Til § 1018 b.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor, s. 24 ff.

I denne bestemmelse, der svarer til reglerne i § 1018 c i den gældende retsplejelov, findes de materielle betingelser for at opnå erstatning for andre straffeprocessuelle indgreb end anholdelse og varetægt.

I modsætning til den nugældende bestemmelse er der i udkastet ikke givet nogen opregning af de indgreb, der kan danne grundlag for et erstatningskrav. I stedet er valgt den mere generelle formulering »straffeprocessuelle indgreb«. Om begrundelsen for — og den nærmere forståelse af — denne udformning henvises til kapitel 3, hvoraf det bl. a. fremgår, at der skal være tale om straffeprocessuelle foranstaltninger af en vis konkret, indgribende karakter. Med hensyn til spørgsmålet om eventuelt ansvar for sigtelsens rejning og udbredelsen af kendskabet til den henvises til bemærkningerne oven for s. 26, hvor det gøres gældende, at risikoen for den skade, der eventuelt kan påføres ved den blotte sigtelse og en rutinemæssig afhøring af en begrænset personkreds i forbindelse hermed, ikke bør påhvile det offentlige; erstatning kan derimod komme på tale, hvor kendskabet til sigtelsen ved myndighedernes foranstaltning er bragt ud til en videre kreds (f. eks. gennem en offentlig efterlysning).

I øvrigt består bestemmelsen i en henvisning til de i udkastets § 1018 a opregnede ansvarsbetingelser, dog med den væsentlige modifikation, at erstatningsansvaret i § 1018 b hviler på en fakultativ regel (jfr. nærmere s. 27 f). Udkastet svarer i så henseende til

de gældende regler (retsplejelovens § 1018 c), hvorefter tilkendelse af erstatning for andre straffeprocessuelle indgreb end anholdelse og varetægt sker på fakultativt grundlag.

Til § 1018 c.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor, s. 26 ff, 33 og 39.

I forhold til den gældende regel indeholder udkastet en udvidelse af de foranstaltninger, der kan begrunde erstatning, idet begrænsningen til retsfølger af »frihedsberøvende karakter« foreslås opgivet. Dette medfører, at bøde, betinget straf, konfiskation, rettighedsfortabelse samt visse særlige sanktioner over for utilregnelige bliver omfattet af bestemmelsen (jfr. i øvrigt s. 37 f). Derimod fastholdes den hidtidige formulering, hvorefter erstatningskravet betinges af, at retsfølgen bortfalder som følge af fornyet pådømmelse af straffesagen under anke eller genoptagelse.

Herudover henviser § 1018 c til ansvarsbetingelserne i udkastets § 1018 a. Dette medfører, at bestemmelserne om erstatning for såvel formueskade som ideel skade, om erstatning efter billighedssynspunkter, samt om sigtedes egen foranledning af den straffetlige foranstaltning, finder anvendelse også på sager om erstatning for udstået straf m. v. Den nuværende begrænsning af den sidstnævnte udelukkelses- eller nedsættelsesgrund til sigtedes adfærd »under sagen« er ikke medtaget i udkastet (se nærmere s. 33).

For så vidt angår den særlige situation, hvor der nok er sket domfældelse, men hvor der alligevel består et misforhold mellem den idømte sanktion og den allerede anvendte foranstaltning, er der anvendt en mere enkel formulering i udkastets § 1018 c, andet punktum, end i § 1018 a, stk. 2. Hvor en sanktion formildes efter genoptagelse eller anke, vil det i praksis almindeligvis fremtræde som en nedsættelse af straffen inden for samme strafart. Der knytter sig derfor ikke i disse tilfælde betænkeligheder til at anvende udtrykket »mere indgribende« retsfølger som beskrivelse af erstatningsbetingelsen (jfr. s. 39).

Til § 1018 d.

Der henvises til bemærkningerne oven for, s. 41 f.

Stk. 1 træder delvis i stedet for de nugældende bestemmelser i retsplejelovens §§ 1018 g, stk. 1-2, og 1018 h, stk. 2. Som fremhævet, foreslås det at frigøre behandlingen af erstatningskravet fra pådømmelsen af selve straffesagen. Kravet skal derfor altid fremsættes over for anklagemyndigheden, således at der som hidtil åbnes mulighed for en administrativ imødekommelse, på samme måde som efter den nugældende § 1018 h, stk. 2, andet punktum.

Det overlades til administrativ bestemmelse at fastsætte eventuelle interne retningslinier for, i hvilket omfang den administrative afgørelse træffes af henholdsvis den overordnede eller den underordnede anklagemyndighed eller af justitsministeren.

Der foreslås en frist på to måneder for erstatningskravets fremsættelse, regnet fra dommens afsigelse eller forkyndelse, eller fra underretningen til sigtede om påtaleopgivelse eller -frafald.

Stk. 2 svarer i forenklet udformning til § 1018 g, stk. 3, i den gældende retsplejelov.

Til § 1018 e.

Der henvises til bemærkningerne oven for, s. 42. Bestemmelsen i stk. 1 træder delvis i stedet for §§ 1018 h, stk. 2, 1018 i og 1018 k i den gældende retsplejelov.

Stk. 2, der svarer til den nugældende § 1018 h, stk. 4, tilvejebringer hjemmel for, at beskikkelse af forsvarer efter omstændighederne kan finde sted forud for erstatningskravets indbringelse for retten.

I stk. 3 fastslås den samme hovedregel som i § 1018 h, stk. 1 i den gældende retsplejelov. - Forslaget om at undlade medvirken af domsmænd må ses i sammenhæng med forslaget om afskaffelse af den såkaldte skyldformodningsregel (jfr. nærmere s. 42 f).

Til § 1018 f.

Bestemmelsen, der svarer til § 1018 e i den gældende retsplejelov, henviser til de almindelige regler om succession i erstatningskrav. For så vidt angår krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade drejer det sig om ikrafttrædelsesloven § 15, stk. 4. I forhold til denne bestemmelse præciseres det, at suc-

cessionen i godtgørelseskravene indtræder, når den erstatningssøgende har fremsat kravet over for anklagemyndigheden i overensstemmelse med udkastet § 1018 d.

Til § 1018 g.

Der henvises til bemærkningerne oven for s. 28 f.

Bestemmelsen, som er ny, er medtaget, fordi det må anses for hensigtsmæssigt, at den fremgangsmåde, som anvendes ved be-

handlingen af erstatningskrav på de særlige ansvarsgrundlag efter udkastet §§ 1018a-1018 c, også kan finde anvendelse, hvor det gøres gældende, at erstatningskravet alene udspringer af en ulovlig embedshandling inden for strafferetsplejen, som kan lægges vedkommende tjenestemand eller myndighed til last. Bestemmelsen må bl. a. ses på baggrund af forslaget om ophævelse af den nugældende § 1018 a om erstatning for ulovlig frihedsberøvelse.

Udvalgets lovudkast og bemærkninger vedrørende færdselsloven § 133.

§ 1. I lov nr. 287 af 10. juni 1976, færdselslov, foretages følgende ændringer:

§ 133 affattes således:

»Reglerne i lov om rettens pleje kapitel 93 a finder anvendelse på krav om erstatning for frakendelse eller inddragelse af førerretten i anledning af strafforfølgning. «

§ 2. Denne lov træder i kraft den

Bemærkninger til udkastet:

I bemærkningerne til forslaget til den tidligere færdselslovs § 70 a (Folketingstidende 1970-71, tillæg A, sp. 2307 ff) fremhævedes det, at begrænsningen af erstatningsmuligheden til den økonomiske skade bl. a. måtte ses i sammenhæng med den tilsvarende begrænsning i retsplejelovens § 1018 c. Samtidig anførtes det, at man var opmærksom på, at der i visse tilfælde kan foreligge et reelt oprejsningsbehov, uanset at ingen økonomisk skade er lidet; der blev derfor peget på en senere udvidelse af erstatningsansvaret som en mulighed. - I bemærkningerne til den nugældende færdselslovs § 133 (Folketingstidende 1974-75, tillæg A, sp. 1999 f) findes synspunktet gentaget.

Udvalget har taget denne tanke op, således at der med den foreslåede bestemmelse skabes hjemmel for at yde godtgørelse for ikke-økonomisk skade også ved uberettiget inddragelse eller frakendelse af førerretten.

Udvalgets hovedsynspunkt er, at inddragelse og frakendelse af førerretten bør danne grundlag for erstatning efter de samme regler som andre straffeprocessuelle indgreb

eller strafferetlige foranstaltninger af ikke-frihedsberøvende karakter. Denne ordning kunne formelt etableres blot ved at ophæve de særlige erstatningsbestemmelser i færdselsloven. Forslaget til retsplejelovens kapitel 93 a omfatter efter sin ordlyd alle indgreb og foranstaltninger, der sker i forbindelse med strafforfølgning, også sådanne der er hjemlet i særlovgivningen. Da der imidlertid findes erstatningsbestemmelser i den gældende færdselslov, finder udvalget det mest oplysende og hensigtsmæssigt til forebyggelse af misforståelser at bevare en regel i færdselsloven i form af en henvisningsbestemmelse til retsplejeloven.

Herved overføres det differentierede ansvarsgrundlag, således at erstatning for uforstyldt inddragelse er undergivet den fakultative bestemmelse og den supplerende billighedsregel (udkastet § 1018 b, jfr. § 1018 a, stk. 2), mens frakendelse af førerretten giver adgang til erstatning efter den obligatoriske regel i udkastet § 1018 c. For så vidt angår frakendelse, er der tale om en ændring i forhold til den gældende - fakultative - bestemmelse i færdselsloven § 133, stk. 1. Dette gælder også i henseende til betinget frakendelse (jfr. § 133, stk. 2); i disse tilfælde vil der dog kun undtagelsesvis være påført en skade (af ikke-økonomisk art), og retstilstanden vil derfor i praksis næppe adskille sig væsentligt fra den nuværende.

Den erstatningssøgendes egen foranledning af inddragelsen eller frakendelsen (udkastet §§ 1018 b og 1018 c, jfr. § 1018 a, stk. 3) vil som hidtil kunne nedsætte eller udelukke erstatning. Derimod kan en eventuel formodning om den erstatningssøgendes

skyld i den forseelse, der gav anledning til inddragelsen eller frakendelsen, ikke tages i betragtning efter den foreslåede regel.

Endelig medfører henvisningsbestemmelsen, at retsplejelovens bestemmelser om

fremgangsmåden ved erstatningskravets behandling finder anvendelse i lighed med den gældende ordning efter færdselsloven § 133, stk. 3.

Mindretallets udtalelse og lovudkast.

Et medlem af udvalget (*Dalgas Rasmussen*) har på nogle punkter ikke kunnet tiltræde flertallets lovudkast, men har fremsat et mindretalsudkast, der er optrykt neden for s. 62. Det pågældende medlem har som begrundelse for sit udkast fremsat følgende *mindretalsudtalelse*:

Ved fastlæggelsen af indholdet af lovudkastet bør der navnlig lægges vægt på to forhold):

I. For det første er reglerne i retsplejelovens kap. 93 a om oprejsning i anledning af strafferetlig forfølgning - som mange andre af retsplejelovens regler - udtryk for grundlæggende principper. De indgår som en væsentlig del af fundamentet for strafferetsplejens funktion og domstolens virksomhed. Reglerne har derfor udvist - og bør udvise - en betydelig stabilitet gennem tiderne. Når vi i dag står overfor at skulle foreslå nye regler, bør forslaget udformes således, at det ikke blot er egnet til at danne ramme om den praksis, vi kender i dag, eller som vi mener bør være gældende under de i dag herskende forhold. Forslaget bør udformes således, at det også er egnet til at regulere spørgsmål om erstatning for strafferetlig forfølgning i et spænd af år frem i tiden under sociale og tekniske forhold, der formentlig vil afvige fra de i dag rådende. Selvom det er vanskeligt at vurdere, hvilke ændringer fremtiden vil bringe, så giver den hidtidige udvikling og forholdene i andre lande dog grundlag for formodning om, efter hvilke retningslinier udviklingen vil forløbe.

II. For det andet er der en nøje sammenhæng mellem udformningen af reglerne i retsplejelovens 4. bog, 2. og 3. afsnit og reg-

lerne om erstatning i kap. 93 a. Bestemmelserne i 4. bogs 2. og 3. afsnit omhandler de beføjelser, der tillægges politi og domstole under behandlingen af straffesager inden den endelige domsforhandling. Disse beføjelser er på den ene side nødvendige for at sikre en rimelig effektivitet i strafferetsplejen. Herved yder beføjelserne et bidrag til, at almenheden kan leve i et relativt kriminalitetsfrit samfund. På den anden side indeholder beføjelserne en adgang for politi og domstole til i konkrete tilfælde at begrænse borgernes frihed ved at foranstalte anholdelse, varetægt, afhøringer, ransagning, beslaglæggelse osv. I hvilket omfang man i et retssamfund vil acceptere, at politi og domstole - i almenhedens interesse - skal have adgang til at foretage indgreb i den enkelte borgers frihed, må naturligvis vurderes i lyset af de muligheder, den enkelte, der bliver ramt af et indgreb, har for at opnå erstatning eller anden form for oprejsning af det offentlige. Jo lettere erstatningsreglerne gør det for den forurettede at opnå erstatning, jo bedre kan man acceptere straffeprocessuelle indgreb.

Den samfundsudvikling, der er i gang, i form af fortsat urbanisering og deraf følgende anonymitet mellem mennesker, større internationalt samkvem og lettere bevægelighed mellem nationerne både med hensyn til mennesker, varer og kapital, samt stærk vækst i komplicerede økonomiske strukturer såsom skattelovgivning, afgiftslovgivning, erhvervsmæssige tilskuds- og reguleringsordninger og sociale bistandsregler, vil øve indflydelse på arten og omfanget af den kriminalitet, som vi vil blive stillet overfor. Vi kan ikke forvente, at de »Midler til sagens oplysning«, som under indtryk af samfundsforholdene i forrige århundrede hidtil i rets-

plejeloven er stillet til politiets og domstolernes rådighed til opklaring af kriminalitet og til forberedelse af sagernes behandling for retten, vil være tilstrækkelige i fremtiden. Allerede den tekniske udvikling, vi hidtil har set (telefon- og anden form for aflytning, indsamling af fingeraftryk og anden form for spor, oprettelse af fototeker, systematisk oplagring af oplysninger i EDB-styrede registre etc.) har rejst spørgsmål om anvendelse af andre midler til sagens oplysning end de i retsplejeloven kendte. Også den organiserede form, som navnlig har præget narkotikakriminaliteten, har rejst behov for mere effektive midler til bekæmpelsen. Det er et stort og endnu uløst spørgsmål, i hvilket omfang man bør godkende anvendelsen af sådanne nye midler, og hvorledes reguleringen af dem eventuelt bør ske. Man kommer dog næppe uden om at give mulighed for anvendelse af sådanne nye midler i videre omfang, end man hidtil har brudt sig om. Det er udvalgets opgave senere at foreslå regler til regulering heraf.

En udvidet adgang for myndighederne til som led i strafferetsplejen at træffe foranstaltninger, der føles som indgreb i den enkelte borgers frihed, må imidlertid følges af en udvidet ret til erstatning eller anden oprejsning til den borger, over for hvem der har været foretaget et indgreb, der ikke senere legitimeres ved, at han findes skyldig i det strafbare forhold, der har begrundet indgrebet. Retsplejelovens kap. 93 a bør derfor udformes på en sådan måde, at den åbner op for en væsentlig udvidet anvendelse af oprejsning i anledning af strafferetlig forfølgning.

III. Flertallets lovudkast koncentrerer opmærksomheden om erstatning for anholdelse og varetægt. Dette er i overensstemmelse med den hidtidige praksis, hvor erstatning efter kap. 93 a næsten udelukkende har været krævet og ydet på grund af anholdelse og varetægt. Man bør imidlertid ved reglernes udformning skabe en sådan åbenhed, at de principielt finder anvendelse også på erstatning for andre indgreb. Herved understreger man det grundlæggende synspunkt bag reglerne: at det offentlige bør bære risikoen for alle de skades- eller lidelsesforvoldende indgreb, der i almenhedens interesse træffes som led i strafferetsplejen. og som

rammer enkelte borgere, der senere viser sig ikke at være skyldige. I flertallets udkast er erstatning for andre foranstaltninger end anholdelse og varetægt henført under en særskilt bestemmelse, ifølge hvilken ydelse af erstatning er fakultativ. Mindretallet finder ikke de af flertallet anførte begrundelser for en sådan opdeling (s. 27 f) tilstrækkeligt overbevisende. Endvidere savnes der angivelse af, efter hvilke kriterier det skøn skal udøves, der afgør, om en fakultativ erstatning skal tilkendes. Efter mindretallets opfattelse vil en udformning af erstatningsreglen som en fakultativ regel bidrage til at fastfryse den hidtidige retstilstand, hvorefter erstatning for andre foranstaltninger end anholdelse og varetægt uhyre sjældent er søgt eller givet. Selvom mindretalsudkastet tilsigter at udvide anvendelsen af erstatning, er der næppe grund til frygt for, at de i mindretalsudkastet (s. 62) foreslåede regler vil medføre, at myndighederne og statskassen vil blive overrendt af erstatningskrav. De hidtidige obligatoriske regler vedrørende anholdelse og varetægt har kun givet anledning til, at et mindre antal erstatningskrav er fremsat. I øvrigt bør man som anført ikke beklage, hvis antallet af erstatningskrav, der findes berettigede, stiger, hvis de også kommer til at omfatte andre foranstaltninger end anholdelse og varetægt. Herved vil reglerne formål blive tilgodeset, og man vil få afspejlet den realitet, at der naturligvis i et vist omfang foretages både anholdelse, varetægtsfængsling og andre indgreb i tilfælde, hvor sagen ikke gennemføres til fældende dom eller tilsvarende afgørelse. Selvom foranstaltningen har været rimeligt begrundet på det tidspunkt, da beslutningen derom blev truffet, og der derfor intet er at bebrejde den myndighed, der har iværksat foranstaltningen, forekommer det naturligst, at det offentlige har pligt til at betale erstatning for den skade, lidelse, tort osv., som foranstaltningen har medført.

IV. Flertallets udkast omhandler kun erstatningskrav fra personer, der har været sigtet eller mistænkt. En række straffeprocessuelle indgreb (f. eks. ransagning og beslaglæggelse) kan imidlertid foretages både over for den sigtede og over for andre. Det forekommer urimeligt, at sigtedes erstatningskrav i anledning af en ransagning skal

kunne behandles efter de lette regler i kap. 93 a, og skal kunne imødekommes, selv om sædvanligt ansvarsgrundlag ikke foreligger, medens den person, der ikke har været sigtet, men hos hvem der også har været foretaget ransagning med økonomisk skade, lidelse eller tort til følge, skal være henvist til at gå den tunge gang at anlægge en civil retssag og kun kan få sit krav imødekommet, hvis der er udvist et ansvarspådragende forhold fra myndighedernes side. Ganske vist vil et indgreb mod en ikke-sigtet sjældnere medføre økonomisk skade, lidelse eller tort end et indgreb mod en sigtet, men i de tilfælde, hvor skade, lidelse eller tort faktisk foreligger, ses der ingen grund til at stille den ikke-sigtede ringere end den sigtede.

Derfor forslås det i mindretalsudkastet (§ 1018 b), at reglerne udformes således, at de også dækker erstatningskrav fra personer, der ikke har været sigtet. Erstatningsadgangen er i § 1018 b begrænset til tilfælde, hvor det findes billigt at yde erstatning. Denne begrænsning er egentlig ikke ganske logisk. I virkeligheden burde det afgørende kriterium for, om erstatning skal ydes i disse sager, være, om der er lidt en skade som omhandlet i § 1018 d. Den erstatningsudløsende begivenhed (frifindelse etc.) vil jo altid være til stede. Billighedskriteriet i § 1018 b i mindretallets lovudkast skyldes, at det næppe vil være muligt på nuværende tidspunkt at få gennemført en erstatningsregel, der er mere vidtgående end den foreslåede. Det kan endvidere anføres, at en eventuelt mere vidtgående erstatningsregel bør udarbejdes i sammenhæng med løsningen af hele problemet om det offentlige erstatningspligt, jfr. s. 50.

Den foreslåede adgang for andre end sigtede til at fremsætte erstatningskrav efter kap. 93 a nødvendiggør en mindre ændring i § 1018 e om frister. Endvidere foreslås den processuelle bestemmelse om, at erstatningskrav på culpa-grundlag kan behandles efter reglerne i kap. 93 a (mindretalsudkastet § 1018 h) udvidet til at omfatte krav fra personer, der ikke har været sigtede eller domfældte. Her foreslås dog den sikkerhedsventil, at retten får adgang til at henvise et erstatningskrav fra en ikke-sigtet til civilt søgs-mål.

V. Mindretallet foreslår fremdeles, at er-

statningspligten, hvor indgrebet er foretaget med den pågældendes samtykke, begrænses til tilfælde, hvor det findes billigt at yde erstatning, jfr. mindretallets lovudkast § 1018 a, stk. 3. Denne begrænsning har følgende begrundelse:

Det er af væsentlig retssikkerhedsmæssig betydning at skabe klarhed over, hvorvidt handlinger foretaget af politiet som led i en strafferetlig forfølgning er sket med hjemmel i retsplejeloven eller tilsvarende lovgivning (f. eks. færdselsloven), og dermed undergivet de begrænsninger og processuelle garantier, som loven indeholder, eller om de er sket på samtykkegrundlag. Det kan ikke udelukkes, at der i dag forekommer tilfælde, hvor man ikke med sikkerhed kan sige, om et indgreb er gennemført med formelt grundlag i loven, eller om det er sket på samtykkegrundlag. Det hænger antagelig sammen med, at et samtykke undertiden kan foreligge stiltiende, og at den, der giver samtykket, ofte vil have en følelse af, at det ikke kan nytte at sige nej, eller at et nej vil medføre mere ubehagelige konsekvenser. Denne uklarhed er sjældent til stede ved de frihedsberøvende indgreb: anholdelse og varetægt. Her tvinger reglerne oftest til en afklaring. Ved andre straffeprocessuelle indgreb forekommer en for retssikkerheden uheldig uklarhed derimod. Det bør være en opgave for udvalget ved den fremtidige udarbejdelse af regler for disse indgreb at sikre en afklaring. I tråd hermed bør erstatningsreglerne udformes på en sådan måde, at de medvirker til at sikre denne afklaring.

Som ovenfor anført går mindretallet ind for, at erstatning også for andre straffeprocessuelle indgreb end anholdelse og varetægt gøres obligatorisk, således at erstatningskravet fremtræder som et retskrav for borgerne. En obligatorisk regel nødvendiggør imidlertid, at der er skarpe grænser for dens anvendelsesområde. Dette er uforeneligt med, at man under reglen medtager tilfælde, hvor den pågældende havde meddelt samtykke. Det beror på, at grænsen mellem et »straffeprocessuelt indgreb på samtykkegrundlag« og andre af politiet med den pågældendes samtykke foretagne handlinger er ganske flydende. Derimod er der - eller bør der i hvert fald være - en skarp grænse mellem de tilfælde, hvor et indgreb foretages med hjemmel i loven, og hvor det foretages frivil-

ligt. Kun i førstnævnte tilfælde kan erstatningsreglens begrundelse med fuld styrke motivere en obligatorisk erstatningsregel. Også i sidstnævnte tilfælde vil det dog ikke sjældent stille sig naturligt at yde en erstatning, men det kræver en nøjere vurdering af den enkelte situation, herunder af omstændighederne i forbindelse med afgivelsen af samtykket. Derfor vil en billighedsregel passe godt til samtykketilfældene.

Det må vel i øvrigt antages, at man efter de i dag gældende regler, hvor erstatning for anholdelse og varetægt er obligatorisk, når lovens betingelser er opfyldt, ikke uden videre vil yde erstatning i en situation, hvor en sigtet uden formel anholdelse »frivilligt« er medfulgt til politistationen til afhøring, fordi han - måske med rette - har regnet med at blive anholdt, hvis han ikke samtykkede.

Det må understreges, at bevisbyrden for, at samtykke foreligger, må ligge hos politiet, således at kun hvor politiet kan godtgøre, at samtykke har foreligget, flyttes sagen fra den obligatoriske regel til reglen om billighedsersatning.

Mindretallet er i øvrigt enig med flertallet i, at såvel afhøringer som selve sigtelsen ikke bør begrunde erstatningspligt uden culpa. For så vidt angår afhøringen beror det på, at der aldrig er pligt til at afgive udenretlige forklaringer, og at enhver politiafhøring derfor principielt er frivillig. For så vidt angår sigtelsen beror det på, at dette retsskridt ikke er noget indgreb, men snarere en foranstaltning til beskyttelse af og advarsel over for den person, der sigtes. (Der ses her bort fra udbredelsen af sigtelsen).

Lovudkast.

§ 1. I lov om rettens pleje, jfr. lovbekendtgørelse nr. foretages følgende ændringer:

»Kapitel 93 a.

Erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning.

§ 1018 a. En sigtet, der har været anholdt, taget i varetægt eller undergivet andre straffeprocessuelle indgreb som led i en strafferetlig forfølgning, har krav på erstatning for

den derved tilføjede skade, såfremt påtale opgives, eller tiltalte frifindes, uden at dette er begrundet i, at han findes utilregnelig.

Stk. 2. Selvom betingelserne for erstatning efter stk. 1 ikke er opfyldt, kan erstatning ydes, såfremt de under sagen anvendte indgreb ikke står i rimeligt forhold til strafforfølgningens udfald, eller det af andre særlige grunde findes billigt.

Stk. 3. Har den erstatningssøgende givet samtykke til indgrebet, kan erstatning ydes, hvis det findes billigt.

Stk. 4. Erstatning kan nedsættes eller nægtes, såfremt den pågældende selv har givet anledning til indgrebet.

§ 1018 b. Har der over for en person, der ikke har været sigtet, være iværksat indgreb som led i en strafferetlig forfølgning, kan erstatning ydes, hvis det findes billigt.

§ 1018 c. Der tilkommer den, der har udstået frihedsstraf eller været undergivet anden strafferetlig retsfølge, erstatning, såfremt anke eller genoptagelse medfører bortfald af retsfølgen. I tilfælde af formildelse ydes der erstatning, såfremt den retsfølge, der er fuldbyrdet, er mere indgribende end den, der idømmes efter anke eller genoptagelse. Bestemmelsen i § 1018 a, stk. 4, finder tilsvarende anvendelse.

§ 1018 d. Erstatning på grundlag af §§ 1018 a-c ydes for økonomisk skade samt for lidelse, tort, ulempe og forstyrrelse eller ødelæggelse af stilling og forhold.

§ 1018 e. Krav om erstatning i medfør af §§ 1018 a-c skal fremsættes over for anklagemyndigheden. Krav fra en person, der har været sigtet, skal fremsættes inden to måneder efter meddelelse til sigtede om strafforfølgningens ophør eller efter afsigelse af endelig dom. Har tiltalte ikke været til stede ved dommens afsigelse, regnes fristen fra den dag, da udskrift af dommen er ham forkyndt. Krav fra andre skal fremsættes inden 2 måneder efter at indgrebet er ophørt.

Stk. 2. Fremsættes kravet efter udløbet af den i stk. 1 nævnte frist, kan det behandles, såfremt overskridelsen findes undskyldelig.

§ 1018 f. Imødekommes erstatningskravet ikke, kan den erstatningssøgende inden to

måneder efter meddelelse om anklagemyndighedens afslag begære kravet indbragt for den underret, som har pådømt straffesagen. Har straffesagen ikke været pådømt, eller er den pådømt af landsret i første instans, indbringer anklagemyndigheden erstatningskravet for retten i den retskreds, hvori den pågældende foranstaltning er besluttet, eller ved den erstatningssøgendes hjemting.

Stk. 2. På den erstatningssøgendes begæring kan der beskikkes en advokat for ham. Beskikkelse kan ske, før sagen indbringes for retten. De regler, der er fastsat for forsvarere, finder anvendelse på den beskikkede advokat.

Stk. 3. Erstatningssagen behandles i strafferetsplejens former, dog uden medvirken af domsmænd.

§ 1018 g. Erstatningskravet falder i arv

efter de almindelige regler herom, dog således at krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade falder i arv, når det er fremsat i overensstemmelse med reglerne i § 1018 e.

§ 1018 h. Erstatningskrav, der på grundlag af dansk rets almindelige erstatningsregler rejses af sigtede, domfældte eller andre i anledning af strafferetlig forfølgning, behandles på begæring efter reglerne i nærværende kapitel. Retten kan dog nægte at behandle et erstatningskrav, som fremsættes af nogen, der ikke har været sigtet, såfremt kravet ikke på rimelig måde vil kunne behandles i strafferetsplejens former. Det står herefter den forurettede frit for at fremsætte kravet i den borgerlige retsplejens former."

§ 2. Denne lov træder i kraft den

Bilag

Lov nr. 52 af 5. april 1888
om
Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel og Straf m. m.

§ 1.

Den, der har været underkastet Vare-tægtsfængsel og derefter frifindes eller løslades, uden at Sagen forfølges til Dom, har Krav paa en af Retten fastsat Erstatning for den Lidelse, den Tort og det Formuestab, der er tilføjet ham ved Frihedsberøvelsen, naar det efter de fremkomne Oplysninger maa antages, at han er uskyldig i den Forbrydelse, hvorfor han var fængslet.

Saadan Erstatning tilkommer ligeledes den, der har været underkastet Vare-tægtsfængsel paa Grund af Sigtelse for et Forhold, som falder ind under en Straffebestemmelse, der ikke hjemler Anvendelse af højere Straf end Bøder eller simpelt Fængsel.

§ 2.

Den ommeldte Ret til Erstatning bortfalder, naar den Paagjældende selv ved sit Forhold har givet Anledning til Fængslingen. Retten kan dog, naar det udviste urigtige Forhold maa antages at være foranlediget af Frygt, Forvirring eller undskyldelig Misforstaaelse, tilkjende en forholdsvis mindre Erstatning.

§ 3.

Sluttes Sagen uden Tiltale imod den Paagjældende, kan han, hvis han begjærer det, fordre Erstatningskravet afgjort ved en Kjendelse, der afsiges, naar Sagen for hans Vedkommende sluttes, dog at der gives Overvrigheden (i Kjøbenhavn Politidirektøren) fornøden Underretning, for at denne kan varetage Statskassens Tarv.

løvrigt gjøres Krav paa Erstatning for Vare-tægtsfængsel gjældende under en særegen

civil Sag imod det Offentlige, efter Stævning til Amtmanden, i Kjøbenhavn Politidirektøren, og vedkommende Forhørsdommer, og staaer det Sagsøgeren frit for at anlægge Sagen enten ved Underretten paa det Sted, hvor han har været fængslet, eller umiddelbart ved den overordnede Ret, under hvilken Forhørsdommeren hører, forsaavidt det ikke er Høiesteret. Sagen er for begge Parter beneficeret, og den for det Offentlige beskikkede Sagfører har tillige at varetage Forhørsdommerens Tarv.

Indankes den paagjældende kriminelle Sag eller Fængslingskjendelsen særskilt for højere Ret, kan Erstatningsspørgsmaalet dog ogsaa fremsættes og forlanges afgjort under Appelsagen. Det paaligger i saadant Fald Aktor at paase Forhørsdommerens og Statskassens Interesse.

Underordnet Rets Afgjørelse af Krav paa Erstatning for Vare-tægtsfængsel kan saavel af den Paagjældende som af det Offentlige appelleres uden Hensyn til summa appellabilis.

§ 4.

Sag om Erstatning for uforskyldt Vare-tægtsfængsel maa anlægges inden et Aar, efter at den Paagjældende er kommen til Kundskab om de Omstændigheder, hvorpaa han støtter sit Krav. Findes dette at være aldeles ubegrundet, bør det ved Dommen paalægges ham at udrede Sagens Omkostninger.

§ 5.

Saaframt det, efter at Nogen i Henhold til Dom har udstaaet en Straf eller nogen Del af en saadan, paa behørig Maade afgjøres, at

Straffen ikke af ham har været forskyldt, har han Krav paa Erstatning af Statskassen for tilføjet Lidelse, Tort og Formuestab.

Saadant Erstatningskrav kan indtales ved den Underret, for hvilken Straffesagen har været anlagt, efter Stævning til Overøvrigheden og den eller de Dommere, som have idømt Straffen, eller umiddelbart ved den nærmest overordnede Ret, saafremt dette ikke er Høiesteret, hvorhos de øvrige i § 3 for Sager angaaende Erstatning for Vare-tægtsarrest givne Regler komme til Anvendelse ogsaa paa heromhandlede Sager.

§6.

Fordringen paa Erstatning for Formues tabet tilkommer efter Den Paagældendes Død hans Ægtefælle og Livsarvinger.

§7.

Erstatning i Henhold til denne Lov udredes af Statskassen, men denne har Regres til

den vedkommende Dommer, forsaavidt han derved har gjort sig skyldig i Misbrug af Embedsmyndighed, Skødesløshed eller andet uforsvarligt Forhold.

§8.

Naar den Sigtede frifindes eller Sagen iøvrigt endes uden at have ført til hans Domfældelse, blive i offentlige Straffesager Omkostningerne at bære af det Offentlige, undtagen forsaavidt de i det Hele eller for en Del ere foraarsagede ved tilregneligt, retsstridigt Forhold fra den Sigtedes Side.

§9.

Denne Lov træder strax i Kraft. - Med Hensyn til tidligere udstaaet Vare-tægtsfængsel finder den kun Anvendelse, forsaavidt den Sag, under hvilken Fængslingen har fundet Sted, ikke ved Lovens Ikrafttræden er endelig paakjendt eller paa anden Maade sluttet.

Bestemmelser om oprejsning i anledning af strafforfølgning i Lov nr. 90 af 11. april 1916 om Rettens Pleje.

§ 683. Alle Spørgsmaal om Straf, som ikke i Medfør af særlig Hjemmel i Lovgivningen afgøres uden særlig Straffesag eller behandles i den borgerlige Retsplejes Former eller henhører under særlige Domstole, behandles efter de i denne Bog fastsatte Regler. Det samme gælder Ærefornærmelser i navnløse eller med urigtigt eller opdigtet Navn forsynede Skrivelser, for saa vidt den fornærmede forlanger offentlig Paatale, samt Sager om Oprejsning for uforskyldt Anholdelse eller Erstatning for uforskyldt Vare-tægtsfængsel eller for uforskyldt Udstaaelse af Straf.

§ 687. Ved *Underretterne*, henholdsvis Søm- og Handelsretten, behandles og paakendes i første Instans

f) Sager om Oprejsning for uforskyldt Anholdelse;

g) Sager om Erstatning for uforskyldt Vare-tægtsfængsel eller for uforskyldt Udstaaelse af Straf, naar den, som kræver Erstatningen, ikke samtidig med Erstatningsbegæringen forlanger Paakendelse ved Landsret.

§ 701. Sag om Oprejsning for uforskyldt Anholdelse (§ 687 f) forfølges ved Retten i den Retskreds, hvor Anholdelsen har fundet Sted. - Sag om Erstatning for uforskyldt Vare-tægtsfængsel forfølges, dersom den skal behandles ved Underret (§ 678 g), ved den Underret, for hvilken Forundersøgelsen af Sagen er foretaget, eller, i Mangel af en saa-

dan, ved den Underret, som har besluttet Fængslingen, og, hvis den skal behandles ved Landsret, ved den Landsret, under hvilken nævnte Underret hører. - Sag om Erstatning for uforskyldt Udstaaelse af Straf, forfølges, naar den skal afgøres ved Underret, ved den Underret, som har dømt i Sagen, eller, hvis Dommen er afsagt af Landsret, ved den Underret, for hvilken Forundersøgelse i Sagen er foretaget, eller, i Mangel af en saadan, ved den Underret, i hvis Retskreds den uskyldig straffede bor eller opholder sig, og, hvis Sagen skal afgøres ved Landsret, ved den Landsret, som har dømt i den, eller under hvilken den Underret hører, som har afsagt Dommen (jfr. dog § 960, 2det Stykke). Dersom den paagældende Forbrydelse har været paatalt ved Søm- og Handelsretten i København eller udenfor København ved en Underret i Medfør af § 18, kommer foranstaaende Bestemmelser til Anvendelse med de fornødne Lempelser, saaledes at Sagen bliver at anlægge ved vedkommende Landsret eller ved den almindelige Underret i Retskredsen.

§ 778. Enhver, som har været anholdt uden tilstrækkelig Grund og uden ved sit eget Forhold at have forskyldt det, kan kræve Oprejsning enten ved en Erklæring om, at Anholdelsen har været paa nævnte Maade ugrundet og uforskyldt eller ved Tilkendelse af Erstatning, jfr. § 792. Begæres alene den nævnte Erklæring, afgør Politimesteren i den Politikreds, hvor Anholdelsen har fundet Sted, om han efter Sagens Omstændigheder finder at kunne udstede en

saadan. Skønner Politimesteren, at saadan Erklæring kan udstedes, udfærdiges denne snarest muligt og overgives vedkommende. Vægrer han sig herved, eller begæres der Erstatning alene eller som Alternativ, afgøres Spørgsmaalet af Retten, jfr. §§ 687 og 701, efter Henvisning af Overanklageren (jfr. § 926 sammenholdt med § 841).

Begæring om nævnte Oprejsning skal fremsættes for Politimesteren, henholdsvis Overanklageren, inden 3 Maanedes, efter at Anholdelsen er hævet.

Regelen i § 792, 4de Stykke, finder med fornøden Lempelse Anvendelse paa den her omhandlede Erstatning.

§ 792. Den, der har været underkastet Varetægtsfængsel og derefter frifindes eller løslades, uden at Sagen forfølges til Dom, har, naar han inden et Aar efter at være kommet til Kundskab om de Omstændigheder, hvorpaa han støtter sit Krav, fremsætter Begæring derom for Overanklageren, jfr. § 841 sammenholdt med § 926, Krav paa en af Retten fastsat Erstatning for den Lidelse, den Tort og det Formuestab, der er tilføjet ham ved Frihedsberøvelsen, medmindre de fremkomne Oplysninger dog giver begrundet Formodning for, at han er skyldig i den Forbrydelse, hvorfors han var fængslet. Saadan Erstatning tilkommer ligeledes den, der har været underkastet Varetægtsfængsel i Tilfælde, hvor saadant ikke burde have været anvendt.

Retten til Erstatning bortfalder, naar den paagældende selv ved sit Forhold har givet Anledning til Fængslingen, medmindre det udviste urigtige Forhold maa antages at være foranlediget af Frygt, Forvirring eller undskyldelig Misforstaaelse, endvidere naar vedkommende frifindes paa Grund af en Tilregnelighed udelukkende mangelfuld Sjælstilstand, eller naar han forhen er straffet med Strafarbejde for nogen i den offentlige Mening vanærende Handling, og der ikke siden hans Løsladelse er hengaaet 3 Aar, herunder dog ikke det i 1ste Stykke, 2det Punktum, nævnte Tilfælde.

Fordringen paa Erstatning for Formuestabet tilkommer efter den paagældendes Død hans Ægtefælle og Livsarvinger.

Erstatningen udredes af Statskassen, men denne har Regres til den vedkommende

Dommer, for saa vidt han har gjort sig skyldig i Misbrug af Embedsmyndighed, Skødesløshed eller andet uforsvarligt Forhold.

§ 799. Beslaglæggelsen bortfalder, naar Forfølgning fra aides, eller Sigtede frifindes, og den ophæves, naar den paa Grund af senere fremsatte Indsigelser eller senere indtrufne Omstændigheder findes ikke at have Hjemmel. Beslutninger og Forholdsregler med Hensyn til Beslaglæggelsens Ophør træffes af den Ret, for hvilken Sagen er eller var tingfæstet. Med Hensyn til Krav paa Erstatning for Beslaglæggelsen finder Reglerne om Arrest paa Gods i Bogen om den borgerlige Retspleje Anvendelse med de fornødne Lempelser.

§ 830. I Sager om Oprejsning for uforskyldt Anholdelse eller om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel eller Udstaaelse af uforskyldt Straf (jfr. § 988) tilvejebringes de fornødne nye Oplysninger i Overensstemmelse med Reglerne i dette Kapitel. Den, der kræver Erstatning eller anden Oprejsning, har Ret til at forlange, at der skal foretages Afhøring af ham selv eller andre opgivne Personer.

§ 841. Sager om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel eller for uforskyldt Udstaaelse af Straf rejses ved, at Overanklageren udfærdiger en Beslutning om Sagsanlæg mod vedkommende til at kendes uberettiget til Erstatning, og Fremgangsmaaden bliver i øvrigt med de fornødne Lempelser i Overensstemmelse med de i nærværende Kapitel givne Regler for Tiltale. For Tiltalte beskikkes en Forsvarer, for saa vidt han ikke begærer selv at sørge for sit Forsvar.

§ 910. I Sager angaaende Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel eller for uforskyldt Udstaaelse af Straf kommer foranstaaende Regler til Anvendelse med de fornødne Lempelser. I Stedet for Spørgsmaal til Nævningerne om Tiltaltes Skyld rettes Spørgsmaal paa, om Tiltalte efter det oplyste er berettiget til Erstatning. Kun, hvis mindst 8 Nævninger er enige om, at der tilkommer

Tiltalte Erstatning, vil der være at tilkende ham Erstatning. Retten bestemmer Størrelsen af det Beløb, der vil være at tilkende Tiltalte.

§ 926.

I Sager om Oprensning for uforskyldt Anholdelse og om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel eller uforskyldt Udtaaelse af Straf følges ligeledes med de fornødne Lempler Reglerne i Kapitlerne 78 og 79, navnlig finder ogsaa § 841 tilsvarende Anvendelse ved Underretterne.

§ 947. Vil Overanklageren anke til Skade for Tiltalte, maa han inden fjorten Dage efter Dommens Afsigelse for Tiltalte lade forkynde Meddelelse om, at Dommen paaankes. Anke til Fordel for Tiltalte kan Overanklageren iværksætte ogsaa efter Udløbet af den nævnte Frist; saadan Anke hindres heller ikke ved, at Tiltalte har givet Afkald paa Anke.

I Sager om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel eller for uforskyldt Udtaaelse af Straf er Ankefristen for det offentlige altid 3 Maaneder.

Meddelelsen skal indeholde Tilkendegivelse om, at Sagen vil blive foretaget i Højesteret, saa snart dertil er Lejlighed, uden nogen yderligere Underretning til Tiltalte. Genpart af Meddelelsen indleveres paa Landsrettens Kontor.

§ 960. Kommer Højesteret til det Resultat, at den paaankede Afgørelse bliver at forandre, kan den selv afsige ny Realitetsdom, naar den finder, at det fornødne Grundlag herfor foreligger, hvortil, for saa vidt Spørgsmaal er om at afsige en fældende Dom, ifølge § 945 hører hvis Sagen er en Nævningesag, at Tiltalte ved en gyldig Nævningeerklæring er kendt skyldig i den For-

brydelse, for hvilken der er Spørgsmaal om at domfælde ham.

Gaar den nye Realitetsdom ud paa Tiltaltes Frifindelse, kan Højesteret af egen Drift optage og afgøre Spørgsmaalet om Erstatning til Tiltalte for uforskyldt Varetægtsfængsel eller uforskyldt Udtaaelse af Straf, medmindre Tiltalte har begært dette Spørgsmaal afgjort under Medvirkning af Nævnings.

§ 966.

Landsrettens Dom i en fra Underret indanket Sag om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel eller for uforskyldt Udtaaelse af Straf kan altid indankes for Højesteret.

§ 988. Har en Domfældt udstaaet Straf, der bortfalder enten som Følge af Anke eller af Genoptagelse, har han Krav paa Erstatning. De i § 792 for Sager angaaende Erstatning for Varetægtsfængsel givne Regler kommer i øvrigt til Anvendelse ogsaa paa disse Sager.

Naar en Straffesag genoptages i Medfør af §§ 976 eller 977 og Forfølgningen leder til Domfældelse af Sigtede, bliver det, hvis denne har oppebaaret Erstatning i Anledning af en tidligere i samme Sag stedfunden Anholdelse eller Fængsling, i Dommen at bestemme, at Erstatningen skal tilbagebetales til Statskassen.

§ 1008. Findes Sigtede skyldig, eller kendes han ved Dom uberettiget til Oprensning for uforskyldt Anholdelse eller Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel eller Strafudtaaelse, er han pligtig at erstatte det offentlige de nødvendige Udgifter, som er medgaaet til Sagens Behandling.

Lov nr. 209 af 23. juli 1932
om
ændringer i lov om rettens pleje.

Kapitel 93 a.

Opregnsning i Anledning af strafferetlig Forfølgning.

§ 1018 a.

En Sigtet, der har været underkastet Anholdelse eller Varetægtsfængsel i Tilfælde, hvor saadant ikke burde have været anvendt, har Krav paa Erstatning for den ham ved Frihedsberøvelsen tilføjede Formueskade, Lidelse og Tort.

§ 1018 b.

Saadan Erstatning tilkommer ogsaa den, der har været underkastet Varetægtsfængsel og derefter frifindes eller løslades, uden at Sagen forfølges til Dom, medmindre de fremkomne Oplysninger dog giver begrundet Formodning for, at han er skyldig i den Forbrydelse, for hvilken han var fængslet.

Retten til Erstatning bortfalder dog, naar den paagældende selv ved sit Forhold har givet Anledning til Fængslingen, medmindre det udviste urigtige Forhold maa antages at være foranlediget af Frygt, Forvirring eller undskyldelig Misforstaaelse, endvidere naar vedkommende frifindes paa Grund af en Tilregnelighed udelukkende mangelfuld Sjelstilstand, eller naar han forhen er straffet med Fængsel i 8 Maaneder - eller efter den ældre Straffelovgivning med Strafarbejde - for nogen i den offentlige Mening vanærende Handling, og der ikke siden hans Løsladelse er hengaaet 3 Aar. Dog skal Adgangen til Erstatning ikke være udelukket i sidstnævnte Tilfælde, saafremt Justitsministeren under Hensyn til særlig foreliggende

Omstændigheder meddeler Tilladelse til Sagsanlæg.

Endvidere tilkommer saadan Erstatning den, som har været anholdt uden tilstrækkelig Grund og uden ved sit eget Forhold at have forskyldt det, samt den, som har udstaaet Straf, der bortfalder enten som følge af Anke eller Genoptagelse.

§ 1018 c.

Naar der i øvrigt under en offentlig Forfølgning, som ikke føres igennem til Dom, eller som slutter med Frifindelse, er truffet Foranstaltninger i Medfør af § 137, 1ste Stykke, Kapitlerne 67-69, § 777, 3die Stykke, § 785 eller Kapitel 73, kan Retten efter Omstændighederne tilkende Sigtede Erstatning for Formueskade, som er tilføjet dem ved Foranstaltningen. Regelen i § 1018 b, 2det Stykke, finder tilsvarende Anvendelse.

§ 1018 d.

I de i §§ 1018 a - 1018 c nævnte Tilfælde kan Sigtede, i Stedet for at kræve Erstatning, begære Politimesterens Erklæring om, at det har vist sig, at den paagældende Foranstaltning har manglet Grundlag og ikke har været forskyldt ved Sigtedes eget Forhold. Skønner Politimesteren, at saadan Erklæring kan udstedes, udfærdiges den snarest muligt. Hvis Retten under Sagen i Medfør af § 137, 1ste Stykke, Kapitlerne 67-69 og 71-73 har taget Beslutning om nogen Foranstaltning mod Sigtede, skal Rettens Samtykke dog forud indhentes. Politimesters Afgørelse kan ikke indbringes for højere administrativ Myndighed eller for Domstolene.

Ogsaa i andre Tilfælde kan den, mod hvem en strafferetlig Forfølgning har været indledet, begære Politimesterens Erklæring om, at det har vist sig, at Forfølgningen har manglet Grundlag og ikke har været forskyldt ved Sigtedes eget Forhold. Politimesterens Afgørelse kan ikke indbringes for Domstolene.

§ 1018 e.

De i §§ 1018 a - 1018 c nævnte Krav paa Erstatning for Formueskade tilkommer efter den paagældendes Død hans Ægtefælle og Livsarvinger.

§ 1018 f.

Erstatning i Henhold til §§ 1018 a - 1018 c udredes af Statskassen, men denne har Regres til den paagældende Tjenestemand, for saa vidt han har gjort sig skyldig i Misbrug af Embedsmyndighed, Skødesløshed eller andet uforvarsligt Forhold.

Naar en Straffesag genoptages, og Forfølgningen fører til Domfældelse af en Sigtet, der har oppebaaret Erstatning i Anledning af en tidligere i samme Sag stedfunden Forfølgning, bliver det, dersom Grundlaget for Erstatningen herefter er bortfaldet, i Dommen at bestemme, at Erstatningen skal tilbagebetales til Statskassen.

§1018 g.

Den, der vil rejse Krav om Erstatning ifølge §§ 1018a - 1018c, skal, saafremt Sagen forfølges til Dom, fremsætte det i Retten inden Sagens Optagelse, og Kravet bliver da at paakende under Sagen. Dog kan Retten i Embeds Medfør eller efter Begæring af en af Parterne beslutte, at Spørgsmaalet om Ret til Erstatning eller om dennes Størrelse udskydes til særlig Afgørelse under samme Sag eller undtagelsesvis under en særskilt Sag. Rettens Beslutning kan ikke paakæres. Begæring om Anlæg af særskilt Sag skal fremsættes inden 12 Uger efter Dommens Afsigelse.

Er Sagen ikke blevet forfulgt til Dom, skal Begæring om Sagsanlæg fremsættes inden 12 Uger efter, at Sigtede har faaet Meddelelse om, at Forfølgningen er frafaldet.

Efter de ovennævnte Frister kan Erstatningskrav kun rejses, naar der tilvejebringes

nye Oplysninger, som af Retten skønnes at være af væsentlig Betydning for Erstatningsspørgsmaalets Afgørelse. Begæring om Sagsanlæg maa fremsættes inden 4 Uger efter, at vedkommende er kommet til Kundskab om de nye Oplysninger.

§ 1018 h.

De i dette Kapitel omhandlede Erstatningssager behandles i Strafferetsplejens Former med de Lempelser, som følger af Forholdets Forskellighed.

Begæring om Anlæg af Erstatningssag fremsættes over for Statsadvokaten, som foranlediger, at den indbringes for Retten. Erstatningskravet kan dog imødekommes af Justitsministeren efter indhentet Erklæring fra Rigsadvokaten, Forsvareren og vedkommende Ret.

Sagen er tingfæstet, naar Retten har modtaget Statsadvokatens Henvendelse. Der gives under Sagen vedkommende Lejlighed til at paastaa sig tilkendt Erstatning.

Naar den erstatningssøgende begærer det, beskikkes der en Sagfører for ham.

Naar Erstatning for Varetægtsfængsel nægtes af den i § 1018 b, 1ste Stykke, nævnte Grund, skal Dommens Grunde indskrænke sig til at angive, at Lovens Betingelser for Erstatning efter de i Sagen tilvejebragte Bevisligheder ikke skønnes at foreligge.

§ 1018 i.

Sagen behandles og paakendes ved den almindelige Underret.

§ 1018 k.

Sagen anlægges ved den Ret, ved hvilken Straffesagen har været tingfæstet, eller naar Straffesagen har været behandlet ved Nævningeting eller ikke er blevet forfulgt til Dom, ved Retten i den Retskreds, hvori den Foranstaltning er besluttet, paa hvilken Erstatningskravet støttes. Bestemmelserne i Kapitel 63 finder herved tilsvarende Anvendelse.

§ 1018 l.

Skal Erstatningskravet afgøres under en Nævningssag, spørges Nævningerne, om Tiltalte er berettiget til Erstatning. Til den for Tiltalte gunstigste Besvarelse af Spørgsmaa-

lene kræves, at mindst 8 Nævninger stemmer derfor. Retten fastsætter Erstatningens Størrelse.

§ 1018 m.

Anke kan finde Sted efter de almindelige Regler i denne Bog.

Er Erstatningskravet paakendt under Straffesagen, kan Paaanke ske enten i Forbindelse med denne eller ved særskilt Anke af Erstatningsspørgsmaalet. I sidste Tilfælde, saavel som naar Anke finder Sted af Sager, der alene drejer sig om Erstatning, er Ankefristen for det offentlige altid 12 Uger. Der- som Spørgsmaal om Ret til Erstatning er af-

gjort under Nævningers Medvirken, kan Anke ikke støttes paa, at Nævningernes Erklæring herom er fejlagtig, medmindre dette paastaas at skyldes urigtig i Retsmødet given Vejledning i Loven fra Rettens Formands Side eller Fejl i Spørgsmaalene til Nævningerne, beroende paa en urigtig Forstaaelse af Loven.

Genoptagelse af en Sag, i hvilken Erstatning er blevet nægtet, kan finde Sted under Betingelser, svarende til de i § 977 fastsatte.

Efter den paagældendes Død kan Anke og Genoptagelse med Hensyn til Erstatning for Formueskade iværksættes af hans Ægtefælle og Livsarvinger.